ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4, ΤΗΛ. 30.297 ||| ΙΔΡΥΤΗΣ: Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ ||| ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΤΩΝ. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ||| ΣΑΒΒΑΤΟ 17 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1940

ΑΠΟ ΕΝΑ ΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΛΕΩΝΗΣ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

ΣΗΜΕΙΩΜΑ. — Δημοσιεύουμε σήμερα, για πρώτη φορά, ένα απόσπασμα από το καινούργιο βιβλίο με τον παραπάνω τίτλο, που ετοιμάζει ο συνεργάτης μας κ. Γιώργος Θεοτοκάς. Το αφήγημα αυτό εξιστορεί τον ψυχικό σχηματισμό ενός παιδιού, το πέρασμά του από την παιδική στην εφηβική ηλικία και τέλος τη συναισθηματική και πνευματική ανθιση της εφηβείας. Είναι τοποθετημένο σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, στην Κωνσταντινούπολη της εποχής του πρώτου Μεγάλου Πολέμου και της Ανακωχής. Έτσι η κρίση της εφηβείας φανερώνεται εδώ μέσ' στον άερα των ιστορικών κρίσεων. Ο συγγραφέας υπολογίζει ότι, αν δε μεσολαβήσουν λόγοι ανεξάρτητοι από τη θέλησή του, το βιβλίο μπορεί να είναι έτοιμο ως το τέλος της χρονιάς.

Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού είτανε κόσμος ολόκληρος. Για να μπεις πλήρωνες εισιτήριο, οι μεγάλοι ένα γρόσι, τα παιδιά μισό γρόσι, τα μωρά τίποτα. Τα όρια όμως ανάμεσα στις διάφορες ηλικίες δεν είτανε χαραγμένα πολύ καθαρά και γινόντανε στην είσοδο μεγάλες συζητήσεις με τους δημοτικούς υπαλλήλους για το τί έπρεπε να πληρώσει ο καθένας. Μόλις έμπαινες αντίκρυζες τους φύλακες που φορούσανε στολή και κρατούσανε μεγάλες βίτσες. Γυρνούσανε παντού και παραμονεύανε τα παιδιά. Αν περπατούσες στα φυτεμένα μέρη, άν έκοβες λουλούδια ή κλαδιά, σε κυνηγούσανε και σε δέρνανε με τη βίτσα. Το ζήτημα είτανε να μη σε πιάσουν, άν σ' έπιαναν κανείς δεν μπορούσε να σε γλυτώσει. Αριστερά καθώς έμπαινες είταν η μεγάλη γαβούζα με τα κόκκινα ψάρια. Είχε και μικρότερες γαβούζες, άλλες με ψάρια κι' άλλες χωρίς. Είχε και βατράχους πλήθος, φωνακλάδες και αστείους. Δεξιά είτανε μιά παράγκα που πουλούσε τσσκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια, φιστίκια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και αλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μιά δεκάρα, άν παζάρευες μπορεί να έπαιρνες και έντεκα, το βράδι αρρωστούσες λιγάκι, μα άξιζε ο κόπος.

Δεξιά κι' αριστερά είταν οι επίσημοι περίπατοι του Κήπου που έκαναν κύκλο και πήγαιναν προς τη μεγάλη πλατεία του κέντρου. Σ' αυτούς τους δρόμους είταν όλο ντανάδες, γκουβερνάντες και παιδιά φρόνιμα. Εκεί συναντούσες και τις αδελφές Ίντα και Τζίλντα, πάντα ντυμένες με όμοια ρούχα. Είτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκιές! Ο Λεωνής χαιρότανε σάν τις έβλεπε, μα δέν ήξερε τί να πεί μαζί τους. Στεκότανε και τις παρακολουθούσε που πηδούσαν σκοινί, ύστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τί θα λένε για μένα που κάθουμαι έτσι και τις βλέπω;» Ντρεπότανε κ' έφευγε. Μα σε λίγο ξαναπερνούσε από το ίδιο μέρος με ύφος αδιάφορο, προφασιζότανε πώς κάποιον γύρευε ή πώς κάτι είχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνούσε. Εκεί παρουσιαζότανε καμμιά φορά κ' ή Λουίζα, ντυμένη με άσπρα δαντελένια φουστάνια, με τις μακριές καστανές μπούκλες της χυμένες στους ώμους της. Αυτή έκανε τη μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ή μιλούσε με τις δασκάλες. Ο Λεωνής την πείροζε, είχε θάρρος μαζί της.

Ανάμεσα στους δύο περιπάτους καθώς και στα πλάγια του Κήπου είτανε πυκνή πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενά μονοπάτια. Εκεί βασίλευαν οι συμμορίες: τα αγόρια του Λυκείου με επί κεφαλής τον Πάρη, το Μένο και το Δήμη, τα αγόρια του Ζωγραφείου τα αγόρια της Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου, τα αγόρια των καθολικών φρέρηδων και διάφορα αγόρια αδέσποτα που δεν ανήκανε σε κανένα σχολειό και τα λέγανε: ή μορταρία. Η κάθε συμμορία διάλεγε μια περιοχή που είταν ή έδρα της και δεν άφηνε κανένα αγόρι, έξω από τα μέλη της, να πλησιάσει εκεί. Τα σύνορα όμως δεν είταν σεβαστά και γινόντανε συχνά μεγάλοι καβγάδες ανάμεσα στις συμμορίες και καμμιά φορά και πετροπόλεμος.

Τα κυριότερα παιχνίδια τους είτανε τα βαρελάκια, τα σκλαβάκια, ο μπίκος και το κλέφτικο. Τα βαρελάκια παιζόντανε με πολύ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς και διαγωνισμούς, που άν ήθελε κανείς να τα βάλει όλα αυτά στο γαρτί μπορούσε να γινει ολόκληρη διατριβή. Όλοι όμως

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 5)

«ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ»

ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΑ ΣΒΗΣΤΑ ΦΩΤΑ.— ΑΝΤΡΕΣ ΜΕ ΣΤΟΛΗ.— ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ.— ΓΙΑ ΝΑ ΜΕΙΝΟΥΝ ΠΟΛΙΤΕΣ.— Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ, Ο ΓΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΩΡΟ.— ΑΝ Η ΠΑΤΡΙΔΑ ΜΟΥ ΛΕΙΨΕΙ...—ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΡΟΜΑΙΝ ΡΟΛΛΑΝ.— ΤΟ ΕΝΣΤΙΚΤΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΑΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ.— ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΣΣΟΜΕΝΕΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ Κ' Η ΓΡΑΜΜΗ ΜΑΖΙΝΟ.

ΤΟΥ ΘΡΑΣΟΥ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗ

Τον τελευταίο καιρό, με τη σχετική ησυχία του Δυτικού Μετώπου, οι στρατιώτες γυρνούν πλήθος από τις θέσεις τους. Κάθε τραίνο, κάθε πλατεία σιδηροδρομικού σταθμού, κατεβάζει χιλιάδες «άντρες με στολή» προς τις μεγάλες άρτηρίες της πρωτεύουσας. Μπορείς να πιστέψεις πώς είναι ή ειρήνη κ' ή αποστρατευση. Έτσι θάρθει μιά μέρα που θα τους δούμε να γυρνούν, άληθινά και για πάντα, στα σπίτια τους.

Τα τραίνα, δυό τρία την ώρα, ξακολουθούνε να χύνουν αυτόν το στρατό πρός τις γυναίκες, τους γέρους, τα παιδιά που περιμένουν. Και προπάντων τη νύχτα, πέρα από τα μεσάνυχτα, όπου τα πάντα είναι κλειστά και τα φώτα σβησμένα, για το φόβο της αεροπορικής επίθεσης, το θέαμα παρουσιάζει εικόνες απρόσμενες. Εκεί βλέπεις τις φιλίες, τη σοβαρή στοργή, τη συγκίνηση που δένει αδιάρρηκτα τους ανθρώπους αυτούς του κινδύνου και της καρτερίας. Έχουνε φτάσει στο Παρίσι, ή γυναίκα είναι κρεμασμένη στο μπράτσο τους κι ωστόσο ξακολουθούν ακόμη να μιλούν με τους συντρόφους τους, να γελούνε, θυμούνται ακόμη κάτι νόστιμο που το ξέχασαν και που πρέπει να το πούν. Και να ξαναβάλουν τα γέλια. Δεν έχουν το κουράγιο να τραβήξουν το δρόμο τους. Τους βλέπω και θυμάμαι τους ερωτευμένους που φτάνουν έμπρος στο σπίτι της αγαπημένης τους, ύστερα από τον κορτάκια περίπατό τους, κι ακόμη τα λένε και ψιψιρίζουν, κάτι ακόμη βρίσκουνε να της εμπιστευτούν, τελειώνουν και ξαναρχίζουν, και δεν έχουν το κουράγιο να χωριστούνε. Τα ίδια φτιάνουν και τούτοι που γυρίσαν τώρα από την ύπαιθρο του θανάτου. Από τα κορμιά τους, από τις μεγάλες τους μαρσεγιέζικες χειρονομίες, από τα λασπωμένα ρούχα τους και τα ξεκαρδιστά τους γέλια, γεννιέται ένα καινούργιο πνεύμα αντρίκειας αδελφωσύνης. Σ' αυτούς, που αντικρύζουν το καταστροφικό μίσος και το μάχουνται, βρίσκει ή φιλία τα καθαυτό της χαμόγελα, τα πειράγματα, την τρυφερότητα και τις πρεπούμενες κουβέντες. Αν είμουν ζωγράφος, θάφτιανα ένναν τέτοιον όμιλο στρατιώτες που, με τις γυναίκες μισόσβηστες στο μπράτσο τους, ξακολουθούνε να συζητούν, να φορές. Πότε στρατιώτες που καλούσανε τους αξιωματικούς τους, πότε πάλι αξιωματικοί που θέλανε να συντρέξουνε τους στρατιώτες τους μέσα λένε τα δικά τους, χαρούμενοι, καθόλου πιωμένοι, άντρες που βρίσκουνται και κουβεντιάζουνε συναμεταξύ τους αντάμικα, και θάβαζα ένναν τίτλο ακαδημαϊκό από κάτω, απλό, σεμνό: «Οι Φίλοι», που θα συγκινούσε, μου φαίνεται, πολλούς ανθρώπους και πολλές γενεές, όπως γίνεται συχνά με τέτοια κοινότοπα, απλά κι ακαδημαϊκά θέματα της παναιώνιας φυγής μας κάτω από το θάνατο — συγκινούνε συχνά, όταν ή αγάπη για το διπλανό σου και το δέος για το θάνατο είναι τόσο βαθιά ώστε να γίνουνται ένα.

Η ώρα περνά, μα οι κουβέντες ξακολουθούν κ' είναι τέτοια ή νοστιμάδα τους, που γελούν ακόμη κ' οι γυναίκες μέσα από τα δάκρια. Ο αέρας είναι βαρής με τη μεταμεσονύχτια πάχνη, που κυλά συνέχεια από το θεοσκότεινο ουρανό και δένει τα δέντρα με τους τοίχους και με τα πεζοδρόμια. Κάπουκάπου, μιά ελάχιστη χαραμίδα φώς, με τ' αυτοκίνητα που διαβαίνουν. Το κρύο είναι δυνατό σάν τη νύχτα που τη ραγίζουν τα στρατιωτικά ποδήματα καθώς τρέχουνε να πιάσουν κάποιο ταξί. Είναι πάνω κάτω διακόσιοι στρατιωτικοί με τους συγγενείς τους, μιά εξακοσαριά ψυχές, που ανεβοκατεβαίνουν τώρα το μπουλεβάρτο του Μον-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 3)

Ο ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΒΕΝΕΖΗ

Διάβασα στο προηγούμενο τεύχος των «Νεοελληνικών Γραμματων», το αφιερωμένο στη μνημη του Ζαχαρία Παπαντωνίου, το άρθρο της γραμματέως του δ. Αραπίδου και πολύ με συγκίνησε ή λεπτομέρεια που αναφέρει πώς ή «Γαλήνη» στάθηκε το τελευταίο ελληνικό βιβλίο που πρόφταξε να διαβάσει ολόκληρο, πριν φύγει, ο ανθρωπος της «νηστείας του περιττού». Η δ. Αραπίδου σημειώνει άκόμα πώς της είχε μιλήσει για μένα, μετά το διάβασμα της «Γαλήνης» και της είπε καλά λόγια για το βιβλίο και για τον άνθρωπο. Κι όμως τον γνώρισα τόσο λίγο! Οι σχέσεις μας είταν καθαρά υπηρεσιακές: Η Τράπεζα όπου εργάζομαι, είχε αναλάβει εδώ κι ένα χρόνο τη διαχείριση της Εθν. Πινακοθήκης και ο Διευθυντής της είχε έρθει, τότε, για πρώτη φορά στην Τράπεζα, για τις σχετικές συνεννοήσεις. Έτυχε να είμαι εγώ ο αρμόδιος και μαζί έπρεπε να μιλήσουμε. Θυμούμαι με πόση δειλία είχε έρθει στο γκισέ του Τμήματος, πόσο δεν ήξαιρε από πού ν' αρχίσει, γιατί είχε χαμένα τα νερά του. Τον πήρα από μέσα από τις θυρίδες της συναλλαγής — όπου δεν είναι επιτετραμμένο να μπαίνουν ξένα πρόσωπα παρά μονάχα σε εξαιρετικές περιστάσεις—τον παρακάλεσα να καθίσει, του υπέδειξα τους σχετικούς νόμους, το μηχανισμό των σχέσεων που θα είχε από δω και πέρα ή Πινακοθήκη με την Τράπεζα. Σίγουρα είχε πελαγώσει και μου έκανε εντύπωση ζωηρή πώς εκείνος που είχε οργανώσει με τοση σοφία, με τοση λογική, το όφος του, δεν είχε την εύχέρεια να παρακολουθήσει την απλή λογική των αριθμών. Όταν, μάλιστα, ή κουβέντα έφθασε στο ζήτημα του κλειδαρίθμου που έπρεπε νάχουν οι εντολές που θα μας έδινε — ένα απλό κρυπτογραφικό κώδικα με συνδυασμούς ορισμένων αριθμών — εκεί πιά φάνηκε πώς είταν αδύνατο να με παρακολουθήσει. Και μ' όλες τις μεταγενέστερες προσπάθειές μου, τελικά οι εντολές της Πινακοθήκης έμειναν νάρχουνται χωρίς κλειδα.

Πρόσεξα, άκόμα, τότε, πώς καθισμένος πλάι μου ο Παπαντωνίου δεν κοίταζε το συνομιλητή του μές στα μάτια και παρακολουθούσε με χαμηλωμένο κεφάλι. Μονάχα σάν είταν να φύγει με κοίταξε κατά πρόσωπο και είδα τότε με φόβο αυτή τη ματιά, αυστηρή και βίαια ερευνητική. Μονάχα σ' ένναν άκόμα άνθρωπο απ' όσους γνώρισα — σ' ένα μεγάλο τραπεζίτη που πλησίασα ένα-δυο φορές, είδα τέτοια ματιά. Είμαι βέβαιος πώς αυτά τα τέσσερα μάτια θα με παρακολουθούν σ' όλη μου τη ζωή.

Επειτα από κείνη την πρώτη συνάντηση

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 4)

Μιά από τις θαυμαστές τοιχογραφίες της σπηλιάς του Βαϊσγάβα στο Μπανταμί (6ος αιώνας): Χορευτική σκηνή.

ΑΝΡΙ ΜΠΕΡΞΟΝ

ΤΑ ΟΓΔΟΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΕΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

3ο (Τελευταίο)

Γέννημα της ψυχολογικής κατοσκευής των ανθρώπων και των ύλικών συνθηκών της ζωής, ο πόλεμος επιβάλλεται μὲ την αναγκαιότητα ένὸς φυσικοῦ γεγονότος. Ἡ ἀναγκαιότητα αὐτὴ δὲν ἔχει κανένα χρονικὸ ὅριο; Ἡ ἀλληλοεξόντωση εἶναι ὁ αἰώνιος κλῆρος τῶν ἀνθρώπων;

Σὲ τέτοια ἐρωτήματα δὲ χωροῦν καθηγορματικὲς ἀπαντήσεις. Περισσότερο ἀπ' ὁποιοδήποτε ἄλλοῦ, τὸ μέλλον, ἐδῶ, εἶναι ἀδηλο. Ὡστόσο, θὰ γίνει πολὺ εὐκολώτερος ὁ προσανατολισμός μας, ἂν συνειδητοποιήσουμε τὴ βαθύτερη σημασία αὐτῶν τῶν ἐρωτημάτων. "Οταν ζητοῦμε νὰ μάθουμε ἂν ὁ πόλεμος πρόκειται κάποτε νὰ λείψει, εἶναι σὰν νὰ θέλουμε νὰ πληροφορηθοῦμε ἂν, στὸ κεφάλαιο αὐτὸ μπορεῖ ἡ ἀνθρωπότητα νὰ ξεπεράσει τὴ φύση. Μιὰ πρώτη περήγορη ἔνδειξη εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα ξεπέρασε κιόλας τὴ φύση σὲ δυὸ τουλάχιστο βασικὸ σημεῖα καὶ σὲ χρονικὸ διάστημα σχετικὰ σύντομο: μέσα σὲ 4-5 αἰῶνες, σ' αὐτὸς ἀκριβῶς, ὁ ποὺ ἐετυλίγεται ἡ νεώτερη ἱστορία. "Οπως κάθε εἶδος, ἡ ἀνθρωπότητα ἀντιπροσωπεύει μιὰ στάση — χρονολογικά, ἄν τὸ λεγόταν — στὴ διαδρομὴ τῆς συνείδησης μέσα στὴν ὕλη. Φυσιολογικά, ἡ στάση αὐτὴ ἐκφράζεται στὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἀξιοθαύμαστο, βέβαια, γιὰ τὴν ὀργάνωσή του, γιὰ τὸν τρόπο, μ' ἄλλα λόγια, ποὺ ὑπερτηδήθηθηκαν σ' αὐτὸ ὅλες οἱ ἀντιστάσεις τῆς ὕλης, πεπερασμένο. ὡστόσο, στὸ χρόνο καὶ τὸ χῶρο. "Ως ἕνα σημεῖο, σημιλεύοντας ἡ φύση τὸ ἀνθρώπινο κορμί, τοῦ χάρισε τὰ μέσα γιὰ ν' ἀπλώνεται ἄνετα μέσα στὸ διάστημα: ἐκτὸς ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις — μιὰ ἀπ' αὐτές, ἡ δραση, λειτουργεῖ σ' ἕνα πεδίο, ποὺ ξεπερνάει ἀπεριόριστα τὶς ἄμεσες ἀνάγκες του — τὸ προϊκισε μὲ τὴ νόηση. ποὺ ἔχει ἐμφυτη τὴν τέχνη τῆς κατασκευῆς. Χρησιμοποιώντας τὰ ἐργαλεῖα, ποὺ ἐπινοεῖ ἡ νόηση, δίνει ὁ ἄνθρωπος στὰ μέλη του μιὰ ἔκταση καὶ μιὰ δύναμη, ποὺ δίχως αὐτὰ, δὲ θὰ 'κωρίζε ποτέ. Τί εἶναι ὅμως ἡ ἐνίσχυση αὐτὴ μπροστὰ σ' ἐκεῖνη, ποὺ ἐξασφαλίζει, ἐξουσιάζοντας τὶς τεράστιες ἐνέργειες ποὺ συμπυκνώθηκαν, ἑκατομμύρια χρόνια τώρα, μέσα στὴν ὕλη; Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ ἀνθρωπότητα. οἰστρηλατημένη ἀπὸ τὴ δίψα τοῦ πλούτου, βάλθηκε νὰ ἐκμεταλλευτεῖ ἐντατικὰ τὶς δυνατότητες τῆς ὕλης, πῆρε τὸ σῶμα τῆς τέτοιες διαστάσεις καὶ μιὰ τέτοια δύναμη, ποὺ ἀναποδογρίστηκαν ὅλες οἱ προβλέψεις ἡ, ἂν ἡ λέξη αὐτὴ εἶναι ὑπερβολική, ὅλα τὰ δεδομένα τῆς φύσης. "Οταν ἐπιτύχει πέρα γιὰ πέρα ἡ προσπάθεια αὐτή, ἡ ἀνθρωπότητα θὰ ἔχει λυτρωθεῖ ἀπὸ τὶς βιολογικὲς ἀναγκαιότητες, ποὺ τυραννοῦν ὅλα τ' ἄλλα εἴδη.

"Αν, φυσιολογικά, ἡ στάση ποὺ ἀντιπροσωπεύει στὴ δημιουργικὴ διαδρομὴ τῆς συνείδησης μέσα στὴν ὕλη τὸ ἀνθρώπινο εἶδος, ἐκφράζεται στὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ψυχολογικά, παρουσιάζεται μὲ τὴ μορφὴ τῆς μικροῦς «κλειστῆς» κοινωνίας, τῆς διάδας, ποὺ ἐχθρεύεται ὅλο τὸν ἄλλο κόσμο ἢ ποὺ ἀδιαφορεῖ γι' αὐτόν. Μάταια ἀγωνίστηκαν, καθὼς εἴδαμε, στὰ παλιὰ χρόνια οἱ μεγάλοι κατακτητές, οἱ ἱδρυτὲς ἀπέραντων αὐτοκρατοριῶν. γιὰ νὰ σπάσουν, ἐδῶ, τὸν κλοιὸ τῆς φύσης. Τὸ ἔνστικτο τῆς «κλειστῆς» κοινωνίας ξέκανε ὁ πογθόνια, ἀφοῦ μὰ συστηματικὰ ὅ,τι ἐκεῖνοι, ὑπακούοντας ἴσως σὲ κάποια μυστικὴ προστσγή, εἶχαν πραγματοποιήσει. "Επρεπε νὰ φανεῖ στοὺς νεώτερους θρωπότητα μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ χρόνους ὁ πατριωτισμός, ποὺ συγγενεύει τόσο πολὺ μὲ τὸ θρησκευτικὸ μυστικισμὸ κι' εἶναι καμωμένος μὲ ὅλες τὶς ἠθικὲς ὀμορφιὲς τῆς γῆς. γιὰ νὰ δαμάσει ἕνα τόσο δυνατὸ ἔνστικτο καὶ νὰ θεμελιόσει τὶς μεγάλες σύγγρονες κοινωνίες.

"Ο,τι ἔγινε, χάρη στὸν πατριωτισμό, μὲ τὸ ἔνστικτο αὐτό, ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα νὰ ξαναγίνει μὲ τὸ ἄλλο παντοδύναμο ἔνστικτο, τὸ πολειτικὸ, ποὺ ἤταν ἀρχικὰ μοῦζι μὲ κεῖνο τόσο στενά δεμένο καὶ ποὺ δὲν κατόρθωσε ὁ πολιτισμὸς παρὰ μόνο νὰ σκεπάσει; Ἡ δύναμη, ποὺ θὰ λογαριάζόταν μὲ τὸ πολεμικὸ ἔνστικτο, θὰ εἶχε νὰ παλαίψει καὶ μ' ἕνα ἰδιόρρυθμο ψυχολογικὸ μηχανισμό, ποὺ ἐξηγεῖ τὴν ἀλύγιστη ἐπιμονή του. Ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς λειτουργεῖ γιὰ νὰ ἐξουδετερώνει στὴ μνήμη τὼν λαῶν, καὶ πρὸ πάντων, τῶν νεῶν. τὴ φρίκη τοῦ πολέμου. "Ετσι, βλέπουμε στὴν ἀρχὴ κάθε πολέμου νὰ ξεσπάνει μιὰ ὁρμὴ, καὶ, πολλὲς φορὲς, ἕνας ἐνθουσιασμὸς ἀκράτητος. Στὴν ὑπερένταση αὐτὴ θὰ μποροῦσε νὰ θέρει κανεὶς διάφορα κίνητρα. Ὡστόσο, κυριαρχεῖ μιὰ γενικὴ κι' αὐτόματη ἀντίδραση στὸ φόβο καὶ στὴν ἀπογοήτευση μαζὶ μὲ κάποιο ἀκαθόριστο συναίσθημα ὅτι, ὀτὶ ζωὴ, εἶναι ἀπαοαίτητοι ὁ κίνδυνος κ' ἡ περιπέτεια. Ὁ ψυχολογικὸς αὐτὸς μηχανισμὸς εἶναι ἀνάλογος μὲ τὸ μηχανισμὸ τῆς λήθης στὶς γυναῖκες, μετὰ τὸν τοκετό: δίχως αὐτὴ τὴ μερική, τευλάχιστ, ἀμνησία, κομμιὰ γυναῖκα δὲ θὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ ξανασδοκιμάσει τὶς ὀδίνες του.

Ὑπάρχει, ὡστόσο, καμμιὰ δύναμη στὸν κόσμο ἄξια νὰ ἐξουδετερώσει τὸ πολεμικὸ ἔνστικτο; Ἡ δύναμη αὐτὴ ὑπάρχει καὶ λέγεται ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη. ὅμως, ποὺ χρειάζεται ἐδῶ, δὲν εἶναι ἡ πρόγειρη κι' ἐπεισοδιακὴ συμπάθεια ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ νοιώσει στὴ θέα ἑνὸς ὁποιουδήποτε ἀνθρώπου, δὲν εἶναι κάν ἡ μίνιμη καὶ στρατευόμενη προσήλωση σὲ μιὰ μικρὴ ἡ μεγαλύτερη ἀνθρώπινη ὁμάδα. Ἡ ἀγάπη, ποὺ χρειάζεται ἐδῶ, δὲν πρέπει νὰ ἔχει καμμιὰν ἀποκλειστικότητα: πρέπει νὰ εἶναι ἄξια ν' ἀγκαλιάσει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ τὴν ἀγάπη αὐτὴ εἶναι κατάλληλη μόνο ἡ ἀνοικτὴ ψυχή, αὐτή, ποὺ ἔχει τὴ δύναμη νὰ νοιώσει σὰν κάτι τὸ ἰνιαῖο κι' ἀδιαίρετο τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων. Στὴν ἀγάπη αὐτὴ δὲν καταλήγει ἡ ἀνοικτὴ ψυχὴ μὲ μιὰ διανοητικὴ μόνο προσπάθεια, περνῶντας διαδοχικὰ ἀπ' τὴ μικρότερη στὴ μεγαλύτερη ὁμάδα ὡς ποὺ νὰ κλείσει μέσα της ἀλάκαιρη τὴν ἀνθρωπότητα. Τὴν ἀγάπη αὐτὴ τὴν κατακτάει ἡ ἀνοικτὴ ψυχή, μὲ ὅλο της τὸ «ἐγὼ: ξαναμπαίνοντας σὰν νόηση, σὰν θέληση καὶ σὰν συναίσθημα στὸ ἴδιο τὸ κῦμα τῆς δημιουργίας, ποὺ εἶναι ὅλα αὐτὰ μαζὶ καὶ κάτι παραπάνω, ξαναβρίσκει τὴν πρωταρχικὴ συνειδησιακὴ ἑνότητα, ποὺ λείπει ἀπὸ τὸ θρυμματισμένο πλῆθος τῶν ἀνθρώπινων πλασμάτων. Γιὰ τὴν ἀνοικτὴ ψυχή, τὸ μεγάλο ἐπειτόδιο, ποὺ ἔμελλε νὰ βαραίνει τόσο πολὺ ἑπάνω στὰ ἀνθρώπινα πεπρωμένα, τὸ κομμάτισμα τῆς συνείδησης σὲ ἄτομα καὶ σὲ κλειστὲς ὁμάδες, παύει νὰ ὑπάρχει. Λυτρωμένη ἀπ' τὴν ἀτομικότητα καὶ τὴν ὁμαδικότητα, ποὺ μέσα σ' αὐτὲς ἦταν πρὶν φυλακισμένη, νοεῖ, αἰσθάνεται καὶ θέλει τὸ ἀνθρώπινο εἶδος σὰν κάτι τὸ ἀδιαίρετο καὶ ἰνιαῖο. Καὶ, τὸ σπουδαιότερο, φτάνοντας ἡ ἀνοικτὴ ψυχὴ ὡς τὴν ἴδια τὴν πηγὴ τῆς ὑπηρεσίας, συνταυτίζει τὴν ἀγάπη της γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν ἀγάπη τοῦ Δημιουργοῦ γιὰ τὸ δημιουργημά του. Αὐθόρμητα καὶ φυσικὰ γίνεται ἡ ἀνοικτὴ ψυχὴ τὸ ἀπαραίτητο ὄργανο γιὰ τὴ συμπλήρωση τοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας μέσα στὴν ἀνθρωπότητα: προορισμὸς τῆς εἶναι νὰ μεταμορφώσει τὸ ἀνθρώπινο εἶδος σ' αὐτό, ποὺ θὰ ἦταν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, ἂν ἡ συνείδηση δὲν εἶχε συναντήσει μιὰ τέτοιαν ἀντίσταση ἀπὸ τὴν ὕλη. Τὰ μεταμόρφωση αὐτή, ποὺ θὰ ἔχει πραγματοποιηθεῖ ὅταν τὸ ἀνθρώπινο εἶδος θὰ παύσει νὰ εἶναι εἶδος, δηλ.. σταματήσει τὴς δημιουργικὴς προσπάθειας, ἡ ἀνοικτὴ ψυχὴ ἔχει ὅλα τὰ ἐφόδια. Γεμάτη χαλήνη κἰ' ἔξαρση μαζί, καταστρώνει τὰ πιὸ μεγαλεπήβολα σχέδια καὶ τὰ ἐφαρμόζει μὲ θεληματικότητα ἀδάμαστη. Ἀπλὴ στὴ σκέψη καὶ στὴ δράση, παραμερίζει ὅλα τὰ ἐμπόδια, μὲ τὸ πρῶτο βρίσκοντος τὴ λέξη, ποὺ ἀπωστομώνει. τὴν πράξη, ποὺ καθηλώνει. Πλημμυρισμένη, τέλος, ἀπὸ ζωτικότητα καὶ ἀντοχή, ἀφοῦ βρίσκεται σὲ ἀδιάρρηκτη ἕνωση μὲ τὴν πηγὴ ὅλης τῆς ἐνέργειας καὶ τῆς ζωῆς, ξ:δεύει ξέγνοιαστα ὀσεσδήποτε δυνάμεις θ' ἀπαιτοῦσε ἡ ἀποστολή της ἀπ' αὐτή.

Μ' ὅλα ὅμως τὰ ὑπέροχα ἐφόδιά της, ἡ ἀνοικτὴ ψυχὴ ἔχει νὰ παλαίψει μὲ τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες, ποὺ μποροῦν νὰ γίνουν. Πῶς νὰ ὑψώσει ὡς τὴ μετφυσικὴ ἀλήθεια μιὰ ἀνθρωπότητα, ποὺ ὑπόκειται, ὅπως ὅλο ὁ ζωϊκὸς κόσμος ,στὸ νόμο τοῦ διαπληκτισμοῦ ἢ τῆς ἀλληλοφαγῆς γιὰ τὴν αὐτοσυντήρηση; Εἴδαμε κιόλας πὼς δυὸ δρόμοι ὁδηγοῦν στὴ χειραφέτηση ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν: ὁ περιορισμὸς ἢ ἡ μετριότατη ἱκανοποίησή τους μὲ τὸν ἀσκητισμό, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά. ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀναθῶν γιὰ τὴν πλουσιοπάροχη ἱκανοποίησή τους μὲ τὸ μηχανισμὸ, ἀπὸ τὴν ἄλλη. Εἴδαμε ἀκόμη πὼς, στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ὁ μηχανισμὸς ἀκολούθησε — καὶ μάλιστα σὰν ἐξάλλη ἀντίδραση — τὸν ἀσκητισμό. Ἡ ἀλληλουχία αὐτὴ δὲν ἦταν καθόλου τυχαία. Σὰν ὁλοκληρωμένη καὶ στρατευόμενη δύναμη δὲ φανερώθηκε μέσα στὴν ἀνθρωπότητα ἡ μεταφυσικὴ ἀγάπη, ἡ κατάσταση τῆς ἀνοικτῆς ψυχῆς, παρὰ μὲ τὸν Χριστιανισμό. Τόσο ριζικὰ διαφορετικὸ ἦτανο τὸ μήνυμα, ποὺ ἔφερνε στοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ ὅ,τι πιστεύαν πρὶν αὐτοὶ καὶ τέτοια ἡ ψυχολογικὴ ἐπανάσταση ποὺ ἀπαιτοῦσε ἀπὸ κάθε καινούργιο πιστό, ὥστε δὲν μποροῦσε νὰ γίνει λόγος γιὰ ἄμεση καὶ καθολικὴ ἐπικράτησή του. Τὸ μόνο κατορθωτὸ στὴν ἀρχὴ ἦταν ἡ μετάδοση τοῦ μηνύματος αὐτοῦ σὲ μερικὲς προνομοῦχες, ἀνοικτὲς ψυχές, ποὺ θὰ δργανώνουταν σὲ μιὰν ἰδιαίτερη πνευματικὴ κοινωνία. Οἱ κοινωνίες αὐτὲς θὰ πλήθαιναν: ἀπὸ τὴν καθεμιὰ θὰ ξεκινοῦσαν οἱ πιὸ ἀξιοι γιὰ νὰ ἱδρύσουν νέες, ὥς τὴ στιγμὴ, ποὺ, χάρη σὲ μιὰ βαθειὰ μεταβολὴ τῶν ὑλικῶν συνθηκῶν τῆς ἀνθρωπότητας. θὰ ἦταν δυνατὴ ἡ πνευματικὴ ἀναμόρφωσή της. Τὸ δρόμο αὐτὸ ἀκολούθησαν ἀναγκαστικὰ οἱ ἀνοικτὲς ψυχές, οἱ μεγάλοι μυστικιστές, μιμητὲς καὶ συνεχιστὲς πρωτότυποι, ἀλλὰ ἀτελεῖς, τοῦ ἱδρυτῆ τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Σήμερα ἡ ἀνθρωπότητα φαίνεται περισσότερο μακρυὰ ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ἀπ' τὴν κατάσταση τῆς ἀνοικτῆς ψυχῆς, ἀπ' τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα. Σήμερα ὁ μηχανισμὸς ἔχει πάρει ἀλιγγιώδεις διαστάσεις κ' οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα στὰ ἔθνη ξέσπασαν σ' ἕνα καινούργιο πόλεμο. Ὡστόσο δὲν πρέπει οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς νὰ μᾶς παραούρουν σὲ σφαλερὰ συμπεράσματα. Ἄν, τώρα πιά, ὁ μηχανισμὸς κατάντησε νὰ μᾶς τρομάξει, ἀς ἔχουμε ὑπ' ὄψη μας, ὅτι εἶναι μιαφαὶο κάθε ἀρχικὴ ἀνεπαίσθητη παρέκκλιση νὰ καταλήξει μὲ τὸν καιρὸ καὶ τὴν εὐθύγραμμη ἐξέλιξη σὲ καθαρὴ λοξοδρομία. Ἂς ἔχουμε ἀκόμα ὑπ' ὄψη μας ὅτι, στὴν ἀφετηρία τῆς παρέκκλισης αὐτῆς, βρίσκεται ὁ πόθος γιὰ μιὰ ἀνετη καὶ περήφανη ζωὴ γιὰ ὅλους. Γιατὶ δὲν πρέπει νὰ γελιούμαστε: ἡ κατάσταση τῆς ἀνοικτῆς ψυχῆς, ὁ μυστικισμὸς μαζὶ μὲ τὸν τρόπο ζωῆς, ποὺ ὑπαγορεύει, μαζί, δηλαδὴ, μὲ τὸν ἀσκητισμὸ. θὰ εἶναι πάντα ὁ κλῆρος τῶν λίγων ἐκλεκτῶν. Γιὰ νὰ μπορέσει ὁ μυστικισμὸς ν' ἀπλωθεῖ μιὰ μέρα σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ λυτρωθοῦν οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπ' τὶς στυγνὲς ἀνάγκες τῆς ζωῆς. Δὲ φαίνεται οὔτε ἤταν δυνατὸ νὰ ὁραματίστηκαν τὴν πολυτέλεια καὶ τὴ χλιδὴ γι' αὐτούς, ὅσοι ἀπὸ τὴν Ἀναγέννηση κι' ἐδῶ ποσκάλεσαν τὸ φανέρωμα τοῦ μηχανισμοῦ ἢ ἔδωκαν μιὰ μεγάλη ὤθηση στὴν ἐξέλιξή του. Καὶ θὰ ἦταν μεγάλο λάθος, σήμερα, μπροστὰ στὴ συμπτωματικὴ ὑπερτροφία τοῦ μηχανισμοῦ, νὰ ξεχάσουμε τὴν ἀληθινὴ οὐσία του, ποὺ εἶναι ἡ ἐξουσίαση τῆς ὕλης γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ πνεύματος. Ὡστόσο τὸ γεγονὸς μένει : μὲ τὴ βοήθεια τοῦ μηχανισμοῦ, τὸ σῶμα τῆς ἀνθρωπότητας ἔγινε τεράστιο, ἐνῶ ἡ ψυχὴ τῆς ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὁ,τι καὶ πρῶτα, πολὺ μικρὴ γιὰ νὰ τὸ γεμίσει, πολὺ ἀδύνατη γιὰ νὰ τὸ διευθύνει. Ἀπὸ τὴν ὁλέθρια σύτὴ δυσαναλογία ξεπήδησαν ὅλα τὰ ἐφιαλτικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας — κοινωνικά, πολιτικὰ καὶ διεθνῆ — ποὺ ξωπέλυσαν ς τὸ τέλος τὴν καινούργια πολεμικὴ θύελλα.

Τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητας θὰ εἶναι πάντα ζοφερὸ ὅσο δὲν ἀποκτάει τὴν ψυχὴ, ποὺ χρειάζεται τὸ γιγάντιο σῶμα της. Πῶς ὅμως θὰ τὴν ἀποκτήσει: Μόνο μὲ τὴ βοήθεια ὁρισμένων ἐεχωριστῶν ἀτόμων. Τὰ τελειότερα, ἐκεῖνα, ποὺ θὰ τὴν ἔβαζαν μονομιᾶς στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, εἶναι ὅσα προ-κοδοτήθηκαν μὲ τὸ θεῖο δῶρο: τὴ μεταφυσικὴ ἀγάπη. "Ας φανερωθοῦν μερικά, ἢ ἔστω κἰ' ἕνα ἀπ' αὐτὰ κ' ἡ ἀνθρωπότητα ἀλάκαιρη θ' ἀκολουθήσει. "Ολοι, βέβαια, δὲν θὰ συγκλονιστοῦν τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν πρόσκλησή του, ὅλοι ὅμως θὰ νοιώσουν τὴν ἀνάγκη νὰ πάρουν τὸ κατόπι του. Καὶ θὰ τὸ κάνουν τόσο πιὸ εὔκολα αὐτό, ὅσο τὸ ὑλικὸ ἐμπόδιο πιὰ δὲν θὰ ὑπάρχει. Κάτι πολὺ μεγάλο θ' ἀρχίσει τότε νὰ γίνεται: ἡ ἀνθρωπότητα θὰ ἔχει ξεπεράσει ὁλότελα τὴ φύση κ' ἡ κοιματαιαμένη σὲ ἄτομα κι' ὁμάδες συνείδηση, θὰ ξανόβρει μέσα στὴν ἱστορία, μέσα στὴ χειροπιαστὴ διάρκεια, τὴν ἑνότητά της.

Τέτοια ὅμως ἀποκαλυπτικὰ ἄτομα φανερώνουνται πολὺ σπάνια καὶ θὰ ἦταν μεγάλη ἀφέλεια νὰ ἐξαρτήσει κανεὶς τὰ πάντα ἀπ' τὸν ἐρχεμό τους. Ἀπομένουν οἱ ἄλλοι ἡγέτες τῆς ἀνθρωπότητας, οἱ πνευματικοὶ καὶ πολιτικοί. Στὴν οὐσία του δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἔργο τους διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ ἔργο τῶν πρώτων: πρόκειται πάντα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ Χριστιανικοῦ πνεύματος, γιὰ τὴ γενίκευση τῆς ἀνοικτῆς ψυχῆς, γιὰ τὴ γενίκευση τῆς ἀνοικτῆς ψυχῆς. Διαφέρουν μόνο τὰ μέσα, ποὺ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν παράλληλα. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, οἱ ἐπιστήμονες ἔχουν τὴν ὑπο-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 10)

ΤΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ

Ο κ. Δ. Χαρτουλάρης, δημοδιδάσκαλος από τη Χίο, μ' ένα πολί ευγενικό και μετρημένο γράμμα-του ξανάρχεται στο ζήτημα της «τεθλασμένης». Βρίσκει την «τεθλασμένη» πως «μυκετά γνωστή, και προτείνει τη λέξη «τσακιστή». Το ενδιαφέρον του επιστολογράφου είναι βέβαια ευχάριστο σημάδι. Όμως νομίζω πως με τα σχετικά σημειώματά-μου (9.12.39 και 23.12.39) και το σημείωμα του κ. Ρώτα (16.12.39) επιθώηκαν αρκετά γι' αυτό το ζήτημα. Έγραφα: «ένας τολμηρός συγγραφέας που θα έγραφε γεωμετρία θα μπορούσε να μεταχειριστεί ίσως τη λέξη τ ρ ε κ λ ή, εγώ όμως, άνκαι μου είναι γνωστή, δέ θα τη συλλογιζόμουνα για τον επιστημονικό λόγο. Ίσως θα έλεγα σ π α σ μ έ ν η ή τ σ α κ ι σ μ έ ν η, άν δεν άφηνα την τ ε θ λ α σ μ έ ν η». Και πρόσθετα: «Μα τώρα ερχόμαστε στο ζήτημα των επιστημονικών όρων, που ποέπει να τους καθιερώσουν ειδικοί, και μάλιστα επιτροπές από ειδικούς, ή μια νεοελληνική ακαδημία.» Ώστε ή τ σ α κ ι σ τ ή του κ. Χαρτουλάρη δέν προσθέτει πολλά στο ζήτημα. Δείχνει μονάχα τι θαλάσσωμα ήθελε νά γίνει, άν βάζαμε χέρι ο καθένας-μας για λογαριασμό-του, στους όρους, ενόσω κανένας-μας δέν έχει αρκετό κύρος για να τους καθιερώσει. Θα είχαμε μιά γεωμετρία με τ ε θ λ α σ μ έ ν ε ς, μιά με θ λ α σ μ έ ν ε ς, μιάν άλλη με σ π α σ μ έ ν ε ς, μιά τέταρτη με τ σ α κ ι σ μ έ ν ε ς, μιά πέμπτη με τ σ α κ ι σ τ έ ς, και έχει ο Θεός. Όλες αυτές οι λέξες μπορεί να είναι καλές και άγιες, μα κατρίγα. ενόσω δέ γίνεται κοινός «όρος».

Ο κ. Χαρτουλάρης τελειώνει το γράμμα-του (η ορθογραφία δική-μου) με τούτα τα λόγια:

«Νά όμως αμέσως που ξεμπροβάλλει ένας άλλος κόμπος: Μπορούμε νά διώξουμε ολότελα από τη δημοτική γλώσσα τους επιστημονικούς όρους που βγαίνουν από το ρήμα θ λ ά ω; Δέ μπορούμε νομίζω. Γιατί τότε πώς θα λέγαμε τη διάθλαση του φωτός; Ούτε τ σ ά κ ι σ η μπορούμε να την πούμε, ούτε τ σ ά κ ι σ μ α... Και σκέφτομαι τώρα μήπως ο Καρθαίος και ο Γιαννίδης σκέφτονται πιό βαθιά και παραδέχονται τον όρο θ λ α σ μ έ ν η, για να υπάρχει κάποια συνέπεια και ενότητα στους επιστημονικούς όρους;»

Όμως εγώ δέν είπα πως παραδέχομαι τη θ λ α σ μ έ ν η. Είπα αυτό που έγραψα παραπάνω. Παραδέχομαι ακόμη, όπως και ο ίδιος ο Ψυχάρης το παραδεχότανε, πως το λεξιλόγιο της γραφτής-μας γλώσσας πλουτίζεται και θα πλουτίζεται, και πρέπει να πλουτίζεται, με υλικό από την αρχαία, από την καθαρευούσα, από τα τοπικά ιδιώματα και από τις ξένες γλώσσες. Αυτό είναι τόσο κοινή αλήθεια, που δέν πρέπει πιά ούτε κάν να τη λέμε. Ποιά γλώσσα δέν έχει ξένους ή αρχαϊκούς όρους; Και επειδή ήρθε ο λόγος για γεωμετρικούς όρους, τις λόγιες λέξες λ. χ. σφαίρα, σφαιρικός, κ.τ.λ., τίς έχουνε, παράλληλα με τις δικές-τους, όλες οι πολιτισμένες γλώσσες στα λεξικά-τους: ελληνικές, μ ά ντ υ μ έ ν ε ς με την εθνικήτ ο υ ς σ τ ο λ ή:

Sphère, sphérique-, sphéricité, sphéroïde, sphéroïque. — Sphaere sphaerisch, — sphere, spheric, spherica', sph r city, - sfera, sf rico sferici à.- esfera, esférico...

Οι Ισπανοί, βλέπετε, κόλλησαν κι' ένα ε μπροστά, κι' έκαναν τη σφαίρα ε σ φ έ ρ α, και το σφαιρικός, ε σ φ έ ρ ι κ ο κ.τ.λ., γ ι α ν α ό μ π ο τ ά ξ ο υ ν α υ τ έ ς τ ις ξ έ ν ε ς λ έ ξ ε ς σ τ ο ν ό μ ο τ ης δ ι κ ῆς-τ ους γ λ ώ σ σ α ς.

Παρόμοια πρέπει ν' αφομοιώνουμε, όσο μπορούμε, με τη ζωντανή-μας γλώσσα τα στοιχεία που παίρνουμε από παλιές μορφές της ελληνικής ή από ξένες γλώσσες.

* * *

Όσα ειπώθηκαν παραπάνω, ειπώθηκαν για τους όρους της επιστήμης και του θεωρητικού λόγου, όπου χρειάζεται απόλυτη ακριβολογία. Στον άλλο γραφτό λόγο, και μάλιστα στη λογοτεχνία, ο συγγραφέας είναι πολύ πιό ελεύθερος. Θα διαλέξει από το υλικό της ζωντανής γλώσσας ότι του γραιάζεται και, όπου νομίζει, θα μεταχειριστεί ακόμη και τον επιστημονικόν όρο. Ακόμη θα δανειστεί, όταν είναι ανάγκη, και από αλλού, ή και θα σχηματίσει καινούργιες λέξες από στοιχεία που υπάρχουν, προσπαθώντας να υ π ο τ ά ξ ε ι τόσο τις πρώτες, όσο και τις δεύτερες, σ τ ο υ ς ν ό μ ο υ ς τ ης ζ ω ντ α νῆς γ λ ώ σ σ α ς. Έτσι για την έννοια της «τεθλασμένης γραμμής» ο συγγραφέας μπορεί να διαλέξει όποια λέξη του φαίνεται κατάλληλη για το σκοπό-του. Λ. χ. ένα κλαδί που έχει το σχήμα της «τεθλασμένης γραμμής» δέ θα το πεί, βέβαια, έτσι απλά και σκέτα, σ π α σ μ έ ν ο ή τ σ α κ ι σ μ έ ν ο, γιατι ένα κλαδί μπορεί να έχει αυτό το σχήμα από φυσικό-του, χωρίς να είναι σπασμένο ή τσακισμένο. Θα το πεί ίσως σ τ ρ α β ό (ή στραβό με πολλές γωνιές, ή με πολλά γόνατα) ή τ ρ ε κ λ ό, όπως το θέλει ο κ. Ρώτας. ή όπως άλλιώς νομίσει. Αυτό είναι έργο της τέχνης-του. Ο κ. Γιάννης Σκαρίμπας, λ. χ. σ' ένα ποίημά-του («Χαλκίδα») γράφει :

«Νά 'ν' σπασμένοι οι δρόμοι, να φυσάει ο Νότος,
κι' εγώ καταμονάχος, και να λέω: τί πόλη!»

Ποιός μπορεί νά 'χει αμφιβολία για τη σημασία που έχει εδώ η λέξη «σπασμένος»;

ΚΑΡΘΑΙΟΣ

«ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ»

ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

παρνάς, γυρεύοντας μεταφορικό. "Εχουν ἔρθει καὶ μερικοὶ ἀστυνόμοι, μὲ τὶς ἄσπρες πελερίνες ποὺ τὶς βάζουν τώρα γιὰ νὰ τοὺς ξεκρίνεις μέσα στὰ σκοτεινά, τρέχουν κι αὐτοί, τοὺς βοηθοῦνε, γιατί, βέβαια, ἀπὸ μοναχὸς του κάθε ἄνθρωπος τῶν Μετόπισθεν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξυπηρετήσει αὐτοὺς «ποὺ ἔφυγαν». Ἀλλὰ τὰ ταξὶ βγαίνουν καὶ χάνουνται. "Ενας ἀξιωματικὸς πρόλαβε νὰ σταματήσει ἕνα. Τὴ στιγμὴ ποὺ πάει ν' ἀνεβεῖ, βλέπει πίσω του τέσσερις φαντάροις ποὺ τρέχανε κι' αὐτοὶ νὰ τὸ πιάσουν. Κάνουν τώρα νὰ τραβηχτοῦν, μὰ ὁ ἀξιωματικός, κρατώντας ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα, τοὺς φωνάζει:

— Γιὰ ποῦ εἶστε, παιδιά;

Λένε τὸ δρόμο τους. μὰ δὲ θέλουνε νὰ τὸν ἐνοχλήσουν, ἀλλοῦ πάει αὐτός, ἀλλοῦ ἐκεῖνοι, δὲ γίνεται... Ὁ ἀξιωματικὸς ἐπιμένει, αὐτοὶ ἀκόμη ἀντιστέκουνται, τέλος μπαίνουνε μέσα καὶ φεύγουνε μαζί. Τὸ ἴδιο αὐτὸ θέαμα, τὴν ἴδια ἐκείνη νύχτα θὰ τὸ εἶδα πέντε φορές. Πότε στρατιῶτες ποὺ καλούσανε τοὺς ἀξιωματικοὺς τους, πότε πάλι ἀξιωματικοὶ ποὺ θέλανε νὰ συντρέξουνε τοὺς στρατιῶτες τους μέσα στὶς δυσκολίες τῆς πρωτεύουσας. Γεννιέται, βλέπεις μιὰ καινούργια εὐγένεια ἀνάμεσα στοὺς ἀνώτερους καὶ στοὺς κατωτέρους τοῦ στρατοῦ μ' αὐτὸν τὸν «παράξενο» πόλ

ΑΛΝΤΟΥΣ ΧΑΞΛΕΥ

ΚΟΝΤΡΑΟΥΝΤΟ

Μετάφραση απ' τ' Αγγλικά Σταύρου Στάγκου

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

«Ξεχνώ ποτέ έγώ; Κάποτε. βέβαια, 'επίτηδες» τόνισε γελώντας κοφτά. "Επειτα, στρέφοντας πρός τ' στρατηγό, τούκοψε την ανακοίνωση ότι «θά πήγαιν' ά-πόψε μέ τ' Γώλτερ νά συναντήσει τ' θετό του, τον παραγιό του, ντέ». Το είπε σά νά μην είχε κεμμιάν ἀμφιβολία πώς ὁ στρατηγὸς Νόηλ τάχε καλά μὲ τὸ γιὸ τῆς γυναίκας του καὶ τὸν ἀγαποῦσε. "Ηξεσε ὅμως πολὺ καλὰ πώς ἡ ἔχθρα μεταξὺ τοῦ Σπράντελλ καὶ τοῦ πατριοῦ του ἦταν θανάσιμη. Ἡ Λούση εἶχε κληρονομήσει ὅλο τὸ κεφὶ τῆς μητέρας της, καί, μαζί, λίγο τὴν ἀφαιρεμένη ἐπιστημονικὴ περιέργεια τοῦ πατέρα της. Τῆς ἄρεζε νὰ πειραματίζεται ὄχι μὲ βατράχια καὶ μὲ ἰνδύοιρους, ἀλνὰ μὲ ἀνθρώπινα πλάσματα. Κάνεις ἀποσοβόκητα πειοάγματα στοὺς ἄλλους, τοὺς βάζεις σὲ δύσκολη, περίεργη θέση καὶ περιμένεις νὰ δεῖς τί θὰ συμβεῖ. Αὐτὴ τὴ μέθοδο εἶχαν ὁ Λαρβίνος κι ὁ Πασστέρ.

Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση κεῖνο ποὺ συνέβηκε ἦταν, ὅτι τὸ πρόσωπο τοῦ στρατηγοῦ Νόηλ κοκκίνησε φοβερά. «"Εχω καιρὸ νὰ τὸν ἰδῶ», εἶπε ξεσά.

«Πάει καλά», εἶπε μὲ τὲ νοῦ της. «Ἀντιδρᾶ ὁ γέρος».

«Μὰ εἶναι τ ὁ σ ο κλὴ ἡ συνφοφιά του», ἔκανε φωναχτά.

Ὁ στρατηγὸς κοκκίνησε ὁκόμα πιὸ πολὺ καὶ κατσούφιασε. Τί δὲν εἶχε κάνει ὁ ἔρμος, γι' αὐτὸ τὸν κύριο. Καὶ μὲ πόση ὁ-γνωμοσύνη τόνε πλήρωσε, πόσο ὑπάισια τοῦ φέοθηκε κεῖνος Τὸν κλωτσούσαν ἀπὸ κάθε δουλειὰ ποὺ ὁ στοατηγὸς πήγαινε νὰ τὸν βάλει. "Ασωτος, ἀκαμάτης· μεθύστακας, ποονόβιος· ἀμάκας στὴ ράχη τῆς μάννας του, τῆς δυστυχισμένης. ντοπιάζοντος τ' ὄνομα τῆς οἰκογένειας. Καὶ τί μοῦσα ποὺ σοῦ τὴν εἶγε! Τί δὲν τοῦλεγε, τὴν τελευταία φορὰ ποὺ συναντηθήκανε καί, φυσικά, τσακωθήκανε πάλι! Ἀκοῦς ἐκεῖ, νά τόνε πεῖ γεροσαλιάρη, ξεθυμασμένο τοάνο ποὺ ποσπάτευε τοῦ κάκου τὰ θηλυκά... Ὁ στοατηγὸς δὲ θὰ τὴν ξεννοῦσε ποτὲ αὐτὴ τὴν πρ:σβολή.

«Καὶ τόσο ξυπνός», ἔλευε ἡ Λούση. Χσιωγελοῦσε ἀπὸ μέσα τηις μὲ κείνη τὴν περ:φρσφική περίλιψιν τοῦ Σπράντελλ, γιὰ τὴν κα:ὁ:ἀστ τοῦ πατοιοῦ του. «Τόνε πῆρε τὸ δηιο τῆς ἡλικίας — ἔλευε — καὶ βνῆκε ἀπὸ τὸ Σάνν:ον τελευτοῦς στὸν πίνακα τῶν ἀποστράτων, ὕστερα ἀπὸ μιὰ περίλαμπρη σταδιοδρομία ποὺ τὸν ἔφερε κατακτητὴ καὶ νορθητὴ στὴν πρώτη γραμμὴ τῆς ἡρωϊκῆς ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν!» Τὴν κατρακυλοῦσε τὴν προκατοβολικὴ αὐτὴ νεκρολογία μὲ τὸ Γῶλτερ νὰ συναντήσει τὸ θετό του, τὸν παραγιό του, ντέ». Τὸ εἶπε σὰ νὰ μὴν εἶχε κεμμιὰν ἀμφιβολία πὼς ὁ στρατηγὸς Νόηλ τάχε καλὰ μὲ τὸ γιὸ τῆς γυναίκας του καὶ τὸν ἀγαποῦσε. "Ηξεσε ὅμως πολὺ καλὰ πὼς ἡ ἔχθρα μεταξὺ τοῦ Σπράντελλ καὶ τοῦ πατριοῦ του ἦταν θανάσιμη. Ἡ Λούση εἶχε κληρονομήσει ὅλο τὸ κεφὶ τῆς μητέρας της, καί, μαζί, λίγο τὴν ἀφαιρεμένη ἐπιστημονικὴ περιέργεια τοῦ πατέρα της. Τῆς ἄρεζε νὰ πειραματίζεται ὄχι μὲ βατράχια καὶ μὲ ἰνδύοιρους, ἀλνὰ μὲ ἀνθρόπινα πλάσματα. Κάνεις ἀποσοβόκητα πειοάγματα στοὺς ἄλλους, τοὺς βάζεις σὲ δύσκολη, περίεργη θέση καὶ περιμένεις νὰ δεῖς τὶ θὰ συμβεῖ. Αὐτὴ τὴ μέθοδο εἶχαν ὁ Λαρβίνος κι ὁ Πασστέρ.

«Τόσο ξυπνός, τετραπέρατος», ξανάειπε ἡ Λούση.

«"Ετσι νομίζουν πολλοί, τὸ ξέρω» ἔκανε ὁ στρατηγὸς Νόηλ στυφά. «Ἀλλά, προσωπικῶς ἐγώ... ». Ξερόβηξε δυ·ατά. Αὐτὴ ἦταν ἡ προσωπική του γνώμη.

Ἀμέσως ἀποχαιρέτησε ὕστερα κι ἔφυγε, ἀλύγιστος πάντα καὶ θυμωμένα περήφανος. Ἡ Λούση τὸν εἶχε προσβάλει. Ἀκόμη καὶ τὰ νειάτα της κι οἱ γυμνοὶ της ὦμοι δὲν ἀντιστάθμιζαν τὸν ἔπαινο ποὺκανε τοῦ Μῶρις Σπράντελλ. Παλιόσογο, ἀδιάντροπο χαμίνι! Ἡ ζωή του ἦταν τὸ ἀσώπαστο παράπονο τοῦ στρατηγοῦ ἐναντίον τῆς γυναίκας του. Δὲ μπορεῖ, δὲ δικαιοῦται, μιὰ γυναῖκα νὰ ἔχει ἕνα τέτοιο γιό, ὄχι δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα. Ἡ καημένη ἡ κ. Νόηλ, πόσες φορὲς δὲν τὶς πλήρωσε στὸ δεύτερό της σύζυγο τὶς προσβολὲς τοῦ γιοῦ της. Ἦταν στὴ διαθεσή του, ἔτοιμη νὰ δεχθεῖ κάθε τιμωρία. Εἶχε μαθὲς τὴ δύναμη ν' ἀντισταθεῖ; Τὶ ἄλλο νάκανε; Ὁ ἀναμμένος στρατηγὸς ἐκδικιόταν τὴ μάννα γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοῦ παιδιοῦ της.

Ἡ Λούση ἔριξε μιὰ ματιὰ κατὰ τὸ γέρο κι ἔπειτα γύρισε στὸ Γῶλτερ. «Δὲ θὰ τὴν ἤθελα ξανὰ τέτοια παρέα — εἶπε. Θὰ μοῦ ἦταν ἀνυπόφορος ὁ γέρος, ὁπωσδήποτε. Πᾶμε νὰ φύγουμε».

Κεῖνο ποὺ δὲν ἤθελε ὁ Γῶλτερ. «Ἡ μητέρα σου, ὅμως, τά κοινωνικά καθήκοντα;» ρώτησε.

Σήκωσε τοὺς ὤμους της. «Στὸ κάτω τῆς γραφῆς, ἡ μητέρα μπορεῖ νὰ κάνει καλὰ μὲ τὸ ζωολογικό της κῆπο».

«Ἀλήθεια, καλὰ λές — ζωολογικὸς κῆπος». ἔκανε ὁ Γῶλτερ, ἀπαίρνοντας κουράγιο. «"Ας στρίψουμε πουθενὰ σὲ ἡσυχία». γνωμοσύνη. «Πεῖτε του πὼς θὰ πάγω νὰ τὸν ἰδῶ αὔριο τὸ ἀπόγευμα», εἶπε.

«Αὔριο τὸ ἀπόγευμα».

«Κατὰ τὶς τέσσερες, τεσσερσήμισυ. Καὶ μὴ πεῖτε τίποτε σὲ κανένα ἄλλον», πρόσθεσε, ὕστερα ἀπὸ μιᾶς στιγμῆς ἀνήσυχο δισταγμό.

«Βέβαια καὶ δὲ θὰ πῶ».

«Εἶμαι τόσο εὐγνώμων», εἶπε ἡ κ. Νόηλ, καὶ σκύφτοντας, μὲ μιὰ ξαφνικιά, ντροπαλὴ ὁρμή, τὴ φίλησε. «Καλὴνύχτα, ἀγάπη μου», ψιθύρισε κι ἔφυγε πίσω, στὸ πλῆθος.

«Θὰ νόμιζε κανείς», εἶπε ἡ Λούση, καθώς περνοῦσαν τὸν προθάλαμο, «ὅτι ἔδινε ραντεβοῦ σὲ κανέναν ἐρωμένο κι ὄχι στὸ γιό της».

Δυὸ ὑπηρέτες τοὺς ἄνοιξαν νὰ βγοῦν, δουλόπρεπα αὐτοματικοί. Σφοὶνόντας ἔπειτα τὴν πόρτα, ἐκλεισε ὁ ἕνας τὸ μάτι στὸν ἄλλο, μὲ σημασία. Μπῆκες;.. "Ε-τσι εἰπαν, κάνουν καμμιὰ φορὰ καὶ τὰ ἔμψυχα αὐτόματα, οἱ ὑπηρέτες, παρατηρήσεις σὰν ἐλεύθεροι, ἀνήσυχοι ἄνθρωποι.

Ὁ Γῶλτερ εἶπε στὸ σωφὲρ τὴν ἀντρέσσα τοῦ ἐστιατόριου Σμίζα καὶ μπῆκε μέσα στὸ κλειστὸ σκοτάδι τοῦ ταξί. Ἡ Λούση ἦταν σ' αὐτὰ τὰ χρονικὰ κάθε φορὰ ποὺ τουαλετταριζόταν. γιὰ νὰ πάγει σὲ γεύματα. Οἱ ἴδιοι φίλοι ποὺ τὴν ἄκουσαν νὰ κάνει ἀσκήσεις ἀπαγγελίας στὸ κρεββάτι, τὴν ἔτυχαν ἐπίσης ν' ἀποστηθίζει, σὰ νιοτερίστης τὴ νύντα πρὶν τὶς ἐξετάσεις του, τοῦ Ζὰν Κοκτὼ τὰ ἐπιγράμματα περὶ τέχνης καὶ τὶς ἀποτραπέζιες ἱστορίες τοῦ Μπιρὲλ καὶ τοῦ Γήτς τ' ἀνέκδοτα γιὰ τὸ Τζώρτζ Μούρ, καὶ ὅ,τι εἶχε πεῖ γιὰ αὐτὴ, στὴν ἴδια καὶ σ' ἄλλους ὁ Τσάρλι Τσάπλιν. ὅταν κάνανε μαζὶ παρέα στὸ Χόλλυγουντ.

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΟ ΕΡΧΟΜΕΝΟ)

Ο ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΡΙΘΜΙ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

τὸν ἔθλεπα σπάνια καὶ κάθε φορὰ ποὺ εἶταν νὰ ἐκδώσει ἐντολὲς πληρωμῆς. Μοῦ ἔφερνε ὅλο τὸ μπλὸκ τῶν ἐντύπων ἐντολῶν, τὰ δικαιολογητικά, νὰ μὲ συμβουλευθεῖ πῶς νὰ γίνει τοῦτο, ποῦ νὰ γραφεῖ ἐκεῖνο — καὶ πάντα εἶχε τὸ ἴδιο δελτὸ καὶ συνεσταλμένο ὕφος τοῦ παιδιοῦ ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ παστασία. Τύχαινε, καμμιὰ φορά, ὡς ποὺ νὰ πάει στὸ γραφεῖο του, νὰ ξεμάσει τί εἴχαμε συμφωνήσει. Μοῦ ἐστελνε, τότε, ἕνα ὑπάλληλό κρὸ πακετάκι του μὲ τὰ ἐντάλματα, τὶς ἀποδείξεις κι ἕνα βιβλίο: τὸ «Δαιμόνιο» τοῦ Θεοτοκᾶ.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ δὲν τὸν εἶδα διόλου νὰ φανεῖ. "Οταν βγῆκε ἡ «Γαλήνη», λίγες μέρες μετά, ἔνας κοινὸς φίλος τὸν εἶδε σπίτι του καὶ τὸν ρώτησε γιὰ τὸ βιβλίο μου. Ὁ Παπαντωνίου τοῦ ζήτησε τὴν ὑπόσχεση πὼς δὲ θὰ μοῦ μεταδίδεσει τίποτα καὶ τότε τοῦ εἶπε καλὰ λόγια γιὰ τὸ μυθιστόρημα.

— Ἀφῆστε με νὰ τὰ πῶ αὐτὰ στὸ Βενέζη, τὸν παρακάλεσε ὁ φίλος μας.

— "Οχι, δὲ θὰ τοῦ πεῖς τίποτα.

— Καλά, ὅταν τὸν δεῖτε ἐσεῖς τί θὰ τοῦ πεῖτε;

— Θὰ τοῦ πῶ πὼς τὸν εὐχαριστῶ.

Δυὸ ἢ τρεῖς μέρες πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό του, ἕνα βροχερὸ βράδυ, ἀρνά, περμένοντας τὸ αὐτοκίνητο στὴν πλατεῖα Μητροπόλεως, τὸν εἶδα νὰ βγαίνει ἀπὸ μιὰ πάροδο, πλάϊ στὸ παλιὸ Γεν. Λογιστήριο τοῦ Κράτους. Χωρὶς ὀμπρέλλα, παίζοντας τὸ μπαστουνάκι του, βάδιζε μὲς στὴ βροχή, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸ νεανικό του βάδισμα, πέρασε, μιὰ στιγμὴ σκέφθηκα νὰ τοῦ πῶ καλησπέρα, δὲ θέλησα νὰ τὸν ἐνοχλήσω, ἀποτραβήχτηκα λίγο καὶ κείνος χάθηκε μέσ στὴν ἔρημη πλατεῖα καὶ στὴ νύχτα. Γιατί νὰ μὴ τὸν χαιρετήσω; Θὰ εἶταν τὸ ἀποχαιρετιστήριο.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

ΑΠΟ ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΛΕΩΝΗΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 1)

ἤξεραν τοὺς νόμους τοῦ παιχνιδιοῦ ἀπ' ἔξω κι' ἀνακατοτὰ χωρὶς νὰ τοὺς ἔχουνε διδαχτεῖ ποτέ. Εἶταν παραδομένοι ἀπὸ ἀμνημονεύτους χρόνους μαζὶ μὲ τοὺς θρύλους τοῦ Βυζαντίου, τοὺς ἁρπαλὲς κανείς μὲς στὸν ἀέρα τοῦ Κήπου τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ μάθαινε τὸ ἄλφα—βῆτα. Ἐπίσης τὰ σκλαβάκια εἶταν ἕνα παιχνίδι περίπλοκο ποὺ χρειαζότανε εὐστροφία καὶ τέχνη. Σ' αὐτὸ λαβαίναν μέρος συχνὰ καὶ κορίτσια καὶ τότε παιζότανε μὲ μεγάλη εὐγένεια καὶ ἀξιοπρέπεια. Ὁ μπίκος εἶταν ἕνα παιχνίδι σκοποβολῆς ποὺ παιζότανε μὲ μεγάλες πλατιὲς πέτρες, κατὰ προτίμηση μὲ κομμάτια μάρμαρο ἀπὸ σπασμένα τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κ' εἶχε κι' αὐτὸς τὴ νομοθεσία του, τὸ κλέφτικο ὅμως εἶταν ἕνα παιχνίδι ἡρωϊκό. Τὰ παιδιὰ μοιραζότανε σὲ δυὸ μερίδες ποὺ παρασταναν τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀστυνόμους. Ἡ κάθε μερίδα εἶχε τὸν ἀρχηγό της καὶ τὸ μοίρασμα γινότανε μὲ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ ὑπάρχει ἰσορροπία στὶς δυνάμεις. Ὕστερα οἱ κλέφτες ἔπαιρναν δρόμο καὶ χανόνταν μὲς στὰ φυλλώματα τοῦ Κήπου κ' οἱ ἀστυνόμοι ξεκινοῦσαν νὰ τοὺς ἀνακαλύψουν. Ὁ ὅμιλος ἀπὸ ὑπαλλήλους τοῦ Κήπου ποὺ κουβαλοῦσαν, μὲ ὕφος τελετουργικό, ἕνα πελώριο λάστιχο τοῦ ποτίσματος. Τὸ συνδέανε μὲ μιὰ βρύση, τὸ ξεδίπλωναν κι' ἄρχιζαν καὶ κατάβρεχαν τὴν ὀθόνη. Καμμιὰ φορὰ τὸ νερὸ δὲν ἐρχότανε, οἱ ὑπάλληλοι ἔφερναν ἐργαλεῖα, γινότανε ἱστορία ὁλόκληρη. Τέλος τὸ νερὸ πιτσιλοῦσε μὲ δύναμη τὸ πανὶ κ' οἱ συμμορίες ἔξαλλες χειροκροτοῦσαν, πετοῦσαν τοὺς σκούφους τους στὸν ἀέρα καὶ φώναζαν Γήτω. Κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ λείψει ἀπ' αὐτὴ τὴ σκηνή.

Τὴν ὥρα τῆς δύσης τὸ Σκούταοι ἀστραφτε ὁλόκληρο σὰ νὰ εἶτανε χτισμένο ἀπὸ μάλαμα καὶ ἀσῆμι, γιὰ τοῦτο ὅλα τὰ 'Ελληνόπαιδα ἤξεραν πὼς τὸ Σκούταρι μὲ τὸ ἀλληθινό του ὄνομα λεγότανε Χρυσούπολη. "Ετσι τὸ ἔλεγαν οἱ πατέρες μας οἱ Βυζαντινοί, οἱ μεγάλοι Αὐτοκράτορες. Τὰ φραγκάκια ὅμως τῶν φρέρηδων δὲν παραδεχότανε πὼς τὸ Σκούταρι μποροῦσε νὰ ἔχει κ' ἄλλο ὄνομα κι' ὅταν ἄκουαν γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς κορόιδευαν. «Ποῦ εἶναι λοιπὸν οἱ μεγάλοι σας Αὐτοκράτορες; Γιατί δὲ βγαίνουνε νὰ τοὺς δοῦμε κ' ἐμεῖς;» Καμιὰ φορὰ ἀνακάτευαν καὶ τὴ θρησκεία στὴ συζήτηση: «Ὁ Θεός, ἔλεγαν, τοὺς κατάστρεψε γιατὶ εἶταν αἱρετικοί.» Τότες ὁ Πάρης, ποὺ εἶταν πολὺ χεροδύναμος καὶ δὲ φοβότανε κανέναν, ἔβγαινε μπροστὰ καὶ ἀποκριτνότανε μὲ θυμό: «Ἐμεῖς, βρέ, εἴμαστε αἱρετικοί γιὰ ἐσεῖς; Νὰ πᾶτε νὰ διαβάσετε τὴν ἱστορία, σκυλόφραγκοι!» Ἐκεῖ ἀπάνω ἀρχίζαν μεγάλες μάχες καὶ τὸ βράδυ στὸ σπίτι, ὁ Λεωνὴς ἔτσωγε μιὰ κατσάδα: «Νὰ μὴν ἰδρώνεις! Νὰ μὴν πετᾶς πέτρες! Νὰ μὴν τσακώνεσαι!...» Ὁ Λεωνὴς δὲν ἔδινε ἀπάντηση, οἱ μεγάλοι δὲν καταλαβαίνουν.

Μονάχα μιὰ φορὰ στενοχωρέθηκε πολὺ καὶ τρόμαξε, τὴ μέρα ποὺ οἱ Φράγκοι δήλωσαν ὅτι ἡ ἐξέδρα τῆς ὀρχήστρας εἶναι τὸ φρούριό τους καὶ ταμπουρώθηκαν ἐκεῖ κ' ὅλες οἱ ἑλληνορθόδοξες συμμορίες ἔνιώθηκαν καὶ τοὺς περικύκλωσαν γιὰ νὰ ξεπλύνουν ἐπὶ τέλους τὴν προδοσία τῆς Τέταρτης Σταυροφορίας. "Εγινε μιὰ πολιορκία φοβερή, μὲ σανίδια, μὲ κασκαβάλες, μὲ τεχνητὴ λάσπη ποὺ τὴν ἔφτιαναν εἰδικά ὡραῖες κυρίες, σφιχτοδεμένες μὲς στοὺς κορσέδες, μὲ στενόμακρα φουστάνια καὶ πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια καὶ πουλιά, εἶταν οἱ λάσπη ἀπὸ μακριά. Γινότανε καὶ μάχες σῶμα μὲ σῶμα. Ὁ Λεωνὴς, ἄνκαι δὲν περνοῦσε γιὰ πολὺ δυνατός, ἤθελε νὰ βρίσκεται στὴν πρώτη γραμμή.

Οἱ Φράγκοι ὅμως, σὲ μιὰ ἔξοδο ποὺ ἔκαναν, τὸν ἔπιασαν αἰχμάλωτο, τὸν ἔσυραν στὴν ἐξέδρα, ἀνοίξαν τὴν κατοπαγτὴ καὶ τὸν ἔριξαν σ' ἕνα ὑπόγειο. Αὐτὸ εἶταν ὅ,τι πιὸ τρομαχτικὸ εἶχε πάθει ὁ Λεωνὴς στὴ ζωή του, γιατὶ τὸ ὑπόγειο εἶταν μαῦρο σὰν τὴν κόλαση καὶ τοῦ φάνηκε πὼς περπατοῦσαν ἐκεῖ μέσα διάφορα ζωντανὰ πράματα καὶ δὲν εἶχε καὶ ἀέρα καὶ κόντεψε νὰ σκάσει. Ὁ φύλακας τὸν ἐλευθέρωσε, δηλαδὴ τὸν πέταξε ἔξω μὲ δυὸ γερὲς βιτσιὲς στὴ ράχη.

Ὑπῆρχε, στὴ δεξιὰ πλευρὰ τοῦ Κήπου, καὶ μιὰ ἔκταση πιὸ σκιερὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἐγκαταλελειμένη, γεμάτη ἀγρίους θάμνους καὶ ἀγκάθια. ὅπου δὲν πήγαιναν οὐ μεγάλοι οὔτε τὰ φρόνιμα παιδιά. Αὐτὴν τὴν περιοχή, ποὺ εἶχε κάτι τὸ μυστηριακό, οἱ συμμορίες τὴν ἔλεγαν: τὸ δάσος. Ἐκεῖ γινότανε καμμιὰ φορὰ ἀναπαραστάσεις ἀπὸ διάφορα κακουργήματα ποὺ ἔδειχνε ὁ κινηματογράφος. Μὰ ὅλος ὁ κόσμος ἤξερε πὼς ἐκεῖ συνέβαιναν καὶ κάτι ἄλλα πράματα, πιὸ περίεργα καὶ πιὸ ἐνδιαφέοοντα ἀπὸ τὰ κακουργήματα. Εἶτανε μάλιστα ἕνα εἶδος παιχνίδι γνώνεσαι μὲ τὰ τάσσερα μὲς τοὺς θάμνους τοῦ δάσους καὶ νὰ παραμονεύεις. "Εβλεπες τότε καμμιὰ φορὰ κάτι μεγάλα παιδιὰ ποὺ ἔφερναν ἐκεῖ κορίτσια καὶ τὰ ἔσφιγγαν καὶ τὰ φιλοῦσαν κ' ἔχωναν τὸ χέρι κάτω ἀπὸ τὰ φουστάνια, μὰ ἄν σὲ ἀνακάλυπταν ποὺ παραμόνευες ἡ συνήθεια εἶταν νὰ σὲ δείρουν. Οἱ φύλακες δὲν περνοῦσαν ἀπὸ κεῖ.

Μιὰ μέρα συνέβηκε ἐκεῖ κάτι ὅλως διόλου ἀστεῖο. Παρουσιάστηκε μιὰ γυναίκα ποὺ ἔτρεχε σὰν παλαβή, ἐνῶ μιὰ ἄλλη γυναίκα τὴν κυνηνοῦσε καὶ τῆς φώναζε λόγια. Ὁ Λεωνὴς κ' ἡ παρέα του πετάχτηκαν ἀπὸ τὶς κρυψῶνες τους κ' ἔτρεξαν ἀπὸ πίσω τους. Οἱ δυὸ γυναῖκες ξεμπούκαραν σ' ἕναν ἀπὸ τοὺς μεγάλους περιπάτους, ἀπεσα στὶς γκουβερνάντες καὶ τὰ παιδιά. Ἐκεῖ ἀρπάχτηκαν πρῶτα ἀπὸ τὰ καπέλα κ' ἀφοῦ τὰ πέταξαν καταγῆς ἀρπάχτηκαν ἀπὸ τὰ μαλλιὰ κ' ἡ μιὰ τραβοῦσε ἀπὸ δῶ κ' ἡ ἄλλη ἀπὸ κεῖ κ' ὅλα τὰ παιδιὰ γύρω-γύρω πηδοῦσαν καὶ ξεφώνιζαν. Μπῆκε στὴ μέση ἕνας κύριος μὲ ψαθάκι νὰ τὶς χωρίσει, μονομιᾶς τοῦ ρίξανε καταγῆς τὸ ψαθάκι τοῦ πῆρανε τὸ τσαλαπάτησαν. Μὲ τὰ καπέλα φαίνεται τὰ εἴχανε. Μπῆκαν τέλος κι' ἄλλοι κύριοι στὴ μέση ἕνας κύριος μὲ ψαθάκι νὰ τὶς χωρίσει, μονομιᾶς τοῦ ρίξανε καταγῆς τὸ ψαθάκι τοῦ πῆρανε τὸ τσαλαπάτησαν. Μὲ τὰ καπέλα φαίνεται τὰ εἴχανε. Μπῆκαν τέλος κι' ἄλλοι κύριοι στὴ μέση καὶ τὶς χώρισαν. Τότες ἡ κυνηγημένη, ποὺ εἶχε φάει τὸ πολὺ τὸ ξύλο, ἄρχισε νὰ κλαίει μὲ σπασμοὺς καὶ μὲ φωνὲς καὶ οἱ κύριοι ποὺ τὴν κρατοῦσαν δὲν ἤξεραν τί νὰ τὴν κάνουν. Ἡ ἄλλη γύρισε καὶ κοίταξε τὸν κόσμο μὲ μάτια ἀστραφτερά. Εἶτανε πυρωμένη, κατακόκκινη, καὶ χαμογελοῦσε παράξενα. Δὲν εἶπε τίποτα, μάζεψε τὸ καπέλο της κ' ἔφυγε ὅσο μποροῦσε πιὸ γοήγορα. "Οταν ὁ Λεωνὴς ρώτησε ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία ποὺ μάλσαν οἱ δυὸ γυναῖκες, ἕνα παιδί τὸ ἀποκρίθηκε ἐμπιστευτικά: «Κόρτε». Ὁ Λεωνὴς δὲ ζήτησε ἄλλες ἐξηγήσεις γιὰ νὰ μὴ δεῖξει πὼς δὲν ἤξερε τὴ σημασία αὐτῆς τῆς λέξης.

Μιὰ ἄλλη φορὰ ἤρθε ὁ Δήμης καὶ τὸν σήκωσε μέσα ἀπὸ τὰ βαρελάκια καὶ τὸν πῆρε βιαστικὰ στὸ δάσος. Ἐκεῖ, ἐνῶ ἀνέμενοι "ἔσα ἀπὸ τοὺς θάμνους, ἀντίκρυσαν τὸ ἑξῆς θέαμα: "Ενας μαθητὴς τοῦ Λυκείου ὀνόματι Παῦλος Πρῶτος, τρεῖς τάξεις μεγαλύτερος ἀπὸ τὸ Δήμη καὶ τὸ Λεωνή, εἶνε ξεμονοαγιάσει ἕνα κορίτσι καὶ τὸ κρατοῦσε ἀπὸ τὰ δυὸ γέοια. Δὲν ἔλεγαν τίποτα, δὲν ἔκαναν τίποτα, οὔτε φιλιά, οὔτε σφιξίματα, ἀλλὰ μονάχα κρατιόντανε ἀπὸ τὰ χέρια ὁ-λόρθοι καὶ κοιταζόντανε μὲς στὰ μάτια. Εἴχανε ξεχαστεῖ. Τὸ κορίτσι εἶτανε πολὺ νόστιμο, εἶχε γλυκὸ πρόσωπο καὶ ὡραῖα μαλλιὰ καστανὰ ἀνοιγτόχρωμα χυμένα στὶς πλάτες, ἀλλὰ ὁ Παῦλος Πρῶτος εἶταν ἀκόμα φοαιότερος, εἶχε ἀπάνω του κάτι πολὺ εὐγενικὸ καὶ περήφανο, στὸ Λύκειο ἔλεγαν πὼς ἔμοιαζε σὰν ἀρχαῖος θεός. Φοροῦσε συνήθως μαβιὰ ροῦχα κ' ἕνα ἄσπρο πουκάμισο μὲ μεγάλο γιακὰ ἀνοιγτὸ στὸ λαιμό. Εἴτανε σοβαρός, διάβαζε πολὺ κι' ὅλοι τὸν ἐκτιμοῦσαν. Περπατοῦσε συχνὰ μοναχός τοῦ ἡ πήγαινε μὲ μαθητὲς μεγαλύτερούς του καὶ μιλοῦσαν γιὰ τοὺς ἀρχαίους "Ἕλληνες ἢ γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορες. Ὁ Λεωνὴς τὸν ἀγαποῦσε μὰ τὸν ντρεπότανε, δὲν τοῦ εἶχε μιλήσει ποτέ. Μερικές φορὲς ποὺ εἴχανε βρεθεῖ ἀνακατωμένοι στὸ ἴδιο παιχνίδι, ὁ Λεωνὴς χαιρότανε νὰ νιώθει πὼς ἔπαιζαν μαζί, μὰ ἀπόφευνε νὰ βρίσκεται κοντά του. Νόμιζε πάντα πὼς ὁ Γαῦλος Πρῶτος τὸν περιφρονοῦσε κι' αὐτὸ τὸν στενοχωροῦσε πολύ. Ἐκεῖνη τὴ μέρα, ἡ διαγωγὴ τοῦ Παύλου Πρώτου μὲ τὸ κορίτσι τοῦ ἔκανε μεγάλη ἐντύπωση, δὲν τὸ περίμενε νὰ τὸν συναντήσει σὲ μιὰ τέτοια στάση. Ὡστόσο αὐτὸ ποὺ συνέβαινε δὲν εἶτανε τίποτα ἄσκημο. Συλλονίστηκε κιόλας πὼς δὲν εἶτανε δυνατὸ ὁ Παῦλος Πρῶτος νὰ κάνει κάτι ἄσκημο. Ὕστερα ὅμως ἄρχισε καὶ ζήλευε κ' εἶτανε κατακόκκινος καὶ χτυποῦσε ἡ καρδιὰ του ἀπὸ τὴ ζήλεια. Ζήλευε τὸν Παῦλο Πρώτο ἐπειδὴ εἶνε τὸ ἄρρος νὰ κάνει αὐτὰ τὰ πράματα μὲ τὸ κορίτσι, ἐνῶ αὐτὸς ἔνιωθε πὼς δὲ θὰ τολμοῦσε. Καὶ ζήλευε συνάμα καὶ τὸ κορίτσι ἐπειδὴ εἶτανε μὲ τὸν Παῦλο Πρώτο κι' ὁ Παῦλος Πρώτος τὸ ἀγαποῦσε. Ὁ Δήμης, ξαπλωμένος στὸ χῶμα, δίπλα του, ψιθύριζε σχολιάζοντας τὸ ζευγάρι : «κόρτε».

"Υστερα, μιὰ Κυριακὴ ἀπόγεμα, ὁ Πάρης ἔφερε στὸν Κήπο τὴν ἀδελφή του, ποὺ ποτὲ δὲν ἐρχότανε μαζί του, καὶ πρότεινε τοῦ Λεωνῆ, ἄν ἤθελε, νὰ περπατήσουνε οἱ τρεῖς καὶ νὰ μὴν ἀνακατωθοῦνε στὰ παιχνίδια, γιατὶ ἡ ἀδελφή του δὲν τὰ ἀγαποῦσε. Περπατήσανε λοιπὸν ὅλο τὸ ἀπόγευμα χωρὶς νὰ σταματήσουν, πήγανε παντοῦ, δὲν ἄφησαν καμμιὰ γωνιὰ τοῦ Κήπου χωρὶς νὰ τὴν ἐπισκεφτοῦν. Εἴτανε πολὺ ὡραῖα ἐκεῖνη τὴν Κυριακὴ καὶ λιγάκι λυπητερά. Εἴτανε ζέστη μὰ ὄχι κουραστική, μιὰ μεγάλη γλύκα εἴτανε χυμένη παντοῦ. Ὁ ἀέρας εἶταν ἀνάλαφρος, δροσερὸς καὶ εὐωδιασμένος. Ἡ μουσικὴ ἔπαιζε ὁλοένα. "Εποιζε ὅπως πάντα κι' ὅλα τὰ πράματα εἴτανε ὅπως πάντα μὲς στοὺς κόσμους ἐκεῖνους ποὺ ἔχουν διδαχτεῖ ποτέ. Εἴτανε παραδομένοι ἀπὸ ἀμνημονεύτους χρόνους μαζὶ μὲ τοὺς θρύλους τοῦ Βυζαντίου, τοὺς ἁρπαλὲς κανείς μὲς στὸν ἀέρα τοῦ Κήπου τὸν ἴδιο καιρὸ ποὺ μάθαινε τὸ ἄλφα—βῆτα. Ἐπίσης τὰ σκλαβάκια εἶταν ἕνα παιχνίδι περίπλοκο ποὺ χρειαζότανε εὐστροφία καὶ τέχνη. Σ' αὐτὸ λαβαίναν μέρος συχνὰ καὶ κορίτσια καὶ τότε παιζότανε μὲ μεγάλη εὐγένεια καὶ ἀξιοπρέπεια. Ὁ μπίκος εἶταν ἕνα παιχνίδι σκοποβολῆς ποὺ παιζότανε μὲ μεγάλες πλατιὲς πέτρες, κατὰ προτίμηση μὲ κομμάτια μάρμαρο ἀπὸ σπασμένα τραπεζάκια τοῦ καφενείου, κ' εἶχε κι' αὐτὸς τὴ νομοθεσία του, τὸ κλέφτικο ὅμως εἶταν ἕνα παιχνίδι ἡρωϊκό. Τὰ παιδιὰ μοιραζόνταν σὲ δυὸ μερίδες ποὺ παρασταναν τοὺς κλέφτες καὶ τοὺς ἀστυνόμους. Ἡ κάθε μερίδα εἶχε τὸν ἀρχηγό της καὶ τὸ μοίρασμα γινότανε μὲ τέτοιον τρόπο ὥστε νὰ ὑπάρχει ἰσορροπία στὶς δυνάμεις. Ὕστερα οἱ κλέφτες ἔπαιρναν δρόμο καὶ χανόνταν μὲς στὰ φυλλώματα τοῦ Κήπου κ' οἱ ἀστυνόμοι ξεκινοῦσαν νὰ

FIEDEL TRIO

ΤΟΥ κ. Μ. ΔΟΥΝΙΑ

Ἡ προσήλωση τῆς ἐποχῆς μας στὴ μουσικὴ περασμένων αἰώνων ἀποτελεῖ φαινόμενο μοναδικὸ στὴν Ἱστορία. Οὐδέποτε ἄλλοτε στὸ παρελθὸν ἐκδηλώθηκε τόσο στοργικὴ καὶ ἐντατικὴ καλλιέργεια παλιᾶς μουσικῆς ὅσο στὰ σύγχρονα πνευματικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης. Εἰδικὲς πανεπιστημιακὲς σπουδές, νεώτερες ἐκδόσεις καὶ πρακτικὲς ἐκτελέσεις ὑπηρετοῦν ἕνα κοινὸ σκοπό: τὴν λύτρωση μιᾶς τέχνης ἀπὸ τὴν φυλακὴ τῶν ἀρχείων, ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ τὴ σκόνη βουβῶν χειρογράφων καὶ τὴν τοποθέτησή της στὸ ἐπίπεδο τῶν ζωντανῶν παλαιῶν ἀριστουργημάτων τῆς ποίησης, τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς γλυπτικῆς.

Ἕνας τέτοιος ζῆλος θά ἦταν στὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων κλασικῶν τοῦ 18ου αἰώνα πρᾶγμα ἀπολύτως ἀδύνατον. Μιὰ γενιὰ σὰν καὶ κείνη, ποὺ κατόρθωσε νὰ ζήσει ἢ ἴδια τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἰδανικῶν της, δὲν ἔτρεφε τὸν πόθο νὰ στραφεῖ πρὸς τὸ παρελθόν, ἀφοῦ ζοῦσε μέσα σ' ἕνα πλούσιο παρόν. Γι' αὐτὸ λησμόνησε καὶ αὐτὸν τὸν μεγάλο Μπὰχ λίγες δεκαετίες μετὰ τὸν θάνατό του, ὅπως ἀκριβῶς ἀργότερα ἡ Ρωμαντικὴ ἐποχὴ τοῦ Βάγνερ ἐπισκίασε τοὺς κλασσικοὺς Χάυδν καὶ Μότσαρτ. Ἡ ἐποχὴ μας ὡστόσο δὲν εἶναι πλούσια σὲ μεγαλοφυΐες. Μὲ τὴ μεγάλη πνευματικὴ κρίση τοῦ αἰῶνα μας, ἡ ταν φυσικὸ νὰ στραφεῖ ἡ γενιὰ μας στὶς μεγάλες δημιουργικὲς ἐποχὲς τοῦ παρελθόντος, καὶ νὰ ἀντλήσει ἀπ' αὐτὲς τὶς αἰώνιες μουσικὲς ἀξίες, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς προσφέρει ἡ διική μας ἐποχή. Κ' ἔτσι ἔπειτ' ἀπὸ τὸν Μπάχ, ποὺ μόλις στὸν αἰῶνα μας πῆρε τὴ θέση του στὴ μουσικὴ μας ζωή, ἀρχίζομε νὰ ἀποκτοῦμε τὴ γνῶση τῆς μουσικῆς τοῦ Μεσαίωνα καὶ τῆς Ἀναγέννησης.

Ἡ προσπάθεια αὐτὴ συνοδεύεται μὲ τὴν ἀντιμετώπιση ἑνὸς βασικοῦ προβλήματος, ποὺ παρουσιάζει γενικὰ ἡ μουσική. Ἡ σύνθεση, τὸ μουσικὸ δημιούργημα, δὲν ἀποτελεῖ αὐτοτελῆ ὀντότητα, ὅπως αἴφνης ἕνα ἔργο ζωγραφικῆς. Μεταξὺ μουσικοῦ ἔργου καὶ ἀκροατῆ εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ἐνδιάμεσος κρίκος τοῦ καλλιτέχνη—ἑρμηνευτῆ, ποὺ συνδέει ἔργον καὶ κοινόν, ζωντανεύει, μεταδίδει, ὁλοκληρώνει τὸ καλλιτέχνημα.

Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐπαφῆς ἔργου καὶ ἐκτελεστῆ ὀρθώνεται μπροστά μας τὸ αἰώνιο πρόβλημα τῆς μουσικῆς ἑρμηνείας. Καὶ εἶναι αὐτονόητο, ὅτι ὅσο πιὸ παλιὰ εἶναι ἡ ἐποχή, ποὺ ἀνήκουν τὰ ἔργα, τόσο πιὸ περίπλοκα παρουσιάζονται καὶ τὰ ζητήματα ποὺ ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσει ὁ καλλιτέχνης.

⁂

Τὸ Fiedel Trio τοῦ Μονάχου, γνωστὸ στὸ Ἀθηναϊκὸ κοινὸ ἀπὸ προηγούμενες ἐμφανίσεις του, μᾶς χάρισε καὶ πάλι πρὸ ἡμερῶν σὲ τρεῖς μουσικὲς βραδυές: στὸν Παρνασσό, στὴ Γερμανικὴ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία, καὶ στὸν Ραδιοφωνικὸ μας Σταθμὸ ἐξαιρετικὲς ἀποκλαύσεις. Τὰ προγράμματα παρουσίαζαν συνθέσεις ἀπὸ τὸν 13ο ὡς τὸν 15ο αἰῶνα. Οἱ τρεῖς καλλιτέχνες τῆς παλιᾶς βιόλας: Ζίντερσμπεκ—Ντόμε—Βίλκε καὶ ὁ Βαρύτονος Χάαζε, ποὺ ἀποτελοῦν τὸν συμπαθέστατον αὐτὸν ὅμιλο τοῦ Μονάχου δὲν εἶναι μόνο γνήσιοι, ἐξαίρετοι μουσικοί, ἀλλὰ καὶ κάτι σημαντικότερο ἀκόμη: εἶναι πραγματικοὶ ἀπόστολοι τῆς τέχνης, ἱκανοὶ νὰ μεταδώσουν καὶ στὸν ἀκροατὴ τὴν ὁλόψυχη τους ἀφοσίωση σ' αὐτή, τὴ μουσική, καὶ νὰ τὸν δεσμεύσουν μέσα σ' ἕνα ἠχητικὸ κόσμο λεπτῆς ἐμμορφίας, ποὺ θὰ ἔμενε γιὰ πάντα ἀγνωστος καὶ ἀπρόσιτος στοὺς πολλοὺς χωρὶς τὴν ἀναδημιουργικὴ συμβολὴ τέτοιων καλλιτεχνῶν.

Ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα προβλήματα ποὺ ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει ὁ ἐκτελεστὴς Μεσαιωνικῆς μουσικῆς εἶναι ἡ ἀπόδοση τοῦ ἤχου. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἐκείνη τὴν ἐποχὴ οἱ συνθέσεις δὲν καθορίζαν τρόπο ἐκτελέσεως. Τὸ ἰδίο ἔργο μποροῦσε ν' ἀποδοθεῖ κατὰ διάφορους ἠχητικοὺς τρόπους: μόνο μὲ ὄργανα (πνευστὰ ἢ ἔγχορδα) ἢ μόνο μὲ φωνές ἢ καὶ μὲ συνδυασμὸ φωνῶν καὶ ὀργάνων. Αὐτὴ ἡ παράδοση μᾶς προσφέρει μιὰ τόσο ἀφάνταστη ποικιλία ἐκτελέσεων, ποὺ κοντά σ' αὐτὴν ἡ κατὰ γράμμα ὑποταγὴ τοῦ σημερινοῦ ἐκτελεστῆ στὴ «θέληση τοῦ συνθέτη» μοιάζει μὲ ἀληθινὴ σκλαβιά.

Οἱ καλλιτέχνες τοῦ Μονάχου ἀκολουθοῦν πιστὰ αὐτὴ τὴν παλιὰ παράδοση. Στὶς ἐρμηνεῖες τους βρίσκομε μιὰ γοητευτικὴ ποικιλία διφώνων, τριφώνων καὶ τετραφώνων ἔργων μὲ διαδοχικὴ ἐναλλαγὴ ἐκτελέσεων καθαρὰ ὀργανικῶν καὶ μικτῶν μὲ φωνὴ καὶ ὄργανα. Τὰ ἔγχορδα ποὺ μεταχειρίζεται τὸ Τρίο τοῦ Μονάχου εἶναι νεωτέρας κατασκευῆς, πανομοιότυπα ὅμως τῆς παλιᾶς βιόλας (τῆς Μεσαιωνικῆς Φίντουλα, βιέλλας ἢ φίντελ). Ὁ ἦχος τους λεπτὰ διαπεραστικός, ἐξαιρετικὰ ἐγχόρδου χροιᾶς, εὐαίσθητος καὶ διαφανής, καθρεφτίζει τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ποὺ δημιούργησε αὐτὴ τὴ μουσικὴ κι' αὐτὰ τὰ ὄργανα.

Μέσα σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια κινεῖται ἡ μουσικὴ ποὺ ἑρμήνευσε τὸ Τρίο τοῦ Μονάχου. Ἀντιπροσωπεύει τρεῖς αἰῶνες ἀπὸ τοὺς πιὸ καρποφόρους τῆς μουσικῆς ἱστορίας, πλούσιους σὲ καλλιτεχνικοὺς ἀγῶνες, σὲ πνευματικὴ ἐξέλιξη καὶ σὲ πραγματικὴ δημιουργία. Ἀπὸ τὰ παλιότερα τοῦ 13ου αἰῶνα «τὸ τραγούδι τῶν Σταυροφόρων» τοῦ Φόγκελβάϊντε, μονόφωνο χωρὶς συνοδεία ὀργάνων, ἀντιπροσωπεύει τὸ πνεῦμα τοῦ αὐστηροῦ Γρηγοριανοῦ Μέλους, μιᾶς ἐποχῆς ποὺ ἡ ἁρμονία ἦταν ἀκόμη ἀγνωστη στὴ μουσική. Τὸ Μαδριγάλι, εἰδυλλιακὸ τραγούδι γιὰ φωνὴ καὶ ὄργανα τοῦ Λαντίνο, τοῦ μεγαλύτερου Ἰταλοῦ μουσικοῦ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πετράρχη, δείχνει τὴ μελωδικὴ ἐλευθερία τῆς πολυφωνίας τοῦ 14ου αἰῶνα. Ἡ ρυθμικὴ κίνηση παίρνει ἀπεριόριστες διαστάσεις, συμβολίζει τὸ πρῶτο φτερούγισμα, τὸν λυτρωμὸ ἀπὸ τὴν αὐστηρὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας.

Μὲ τὸν Γάλλο Ντυφαΐ ἔχουμε θετικὴ ἀντίδραση στὴν ἀπεριόριστη πολυφωνία καὶ ἐπιστροφὴ στὸ ἁπλὸ τραγουδάκι πάνω ἀπὸ μιὰ ὁμόφωνα ἁρμονικὴ βάση. Τέλος στὴ ἑπόμενη γενιὰ μὲ τοὺς Ὄμπρεχτ, Ἰζαάκ, Βίλλαρτ καὶ Ζοσκαὶν δημιουργεῖται ἡ κλασσικὴ τετράφωνη πολυφωνία ποὺ ἐπιζεῖ τοὺς ἑπόμενους τρεῖς-τέσσερις αἰῶνες ὥς τὸν Μπάχ.

Μιὰ τόσο σχηματικὴ περίληψη δὲν μπορεῖ νὰ δώσει σαφὴ ἰδέα τῶν σημαντικῶν ἐξελίξεων σ' ἐκείνους τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνες τοῦ Μεσαίωνα, βοηθεῖ ὡστόσο νὰ σχηματίσει ἴσως ὁ ἀναγνώστης μιὰ ἰδέα μὲ ποιὸ κύκλο μουσικῶν θεμάτων μᾶς ἔφερε σὲ ἐπαφὴ ἡ ἐπίσκεψη τῶν Γερμανῶν καλλιτεχνῶν. Δὲν μπορεῖ βέβαια ν' ἀναλύσει κανεὶς ἐδῶ τὸ πλήθος τῶν μουσικῶν ἀριστουργημάτων ποὺ μᾶς παρουσίασαν, ἀρκεῖ ἴσως ν' ἀναφέρομε μόνο τοὺς περίφημους χοροὺς τῆς Ἀναγέννησης καὶ μερικὰ τραγούδια, ποὺ μένουν ἀκόμη ἔντονα στὴ μνήμη: «Ὦ οὐράνιο φῶς» τοῦ Μπρόλο, «Ἕνα πρωὶ καθόμουν» τοῦ Γκράϊτερ καὶ «Εἶμαι χαρούμενος» ἀπὸ μιὰ ἀνώνυμη συλλογὴ τοῦ Γκλόγκαου.

Ὅποιος ἀκούει αὐτὴ τὴ μουσικὴ γιὰ πρώτη φορά, δοκιμάζει κάποια ἴσως δικαιολογημένη ἔκπληξη. Ὁ ἀκροατὴς πρέπει ὡστόσο νὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ ὁρισμένες προλήψεις, νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὶς ἀπαιτήσεις ποὺ ἐπιβάλλει ἡ κλασσικὴ καὶ ρωμαντικὴ μουσική. Μόνο τότε θὰ νοιώσομε ὅτι καὶ ἡ παλιὰ τέχνη εἶναι πλούσια σὲ καλλιτεχνικὲς καὶ ἠθικὲς ἀξίες, ἀντάξια τῆς νεώτερης καὶ ἱκανὴ ὅπως αὐτὴ νὰ ἐκφράσει—μὲ ἄλλα βέβαια μέσα—αἰώνια ἀνθρώπινα συναισθήματα.

ΜΙΝΩΣ ΔΟΥΝΙΑΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΥΔΗ : «Τὸ παιδί»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ κ. ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

ΑΠΟ ΤΟΝ κ. Ε. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟ

Ἀγαπητέ μου κ. Ἐλύτη,

Διάβασα τὸ γράμμα σας μέσα στὰ «Νεοελληνικὰ Γράμματα» τῆς 3 Φεβρ. καὶ τὸ χάρηκα. Δὲν ἀπόρησα καθόλου μὲ τὴ διαμαρτυρία σας ἢ ὅπως τὴ λέγετε: μὲ τὸ παράπονο καὶ τὴν κατηγορία σας. Τὴν ἐπερίμενα. Ἀποροῦσα μᾶλιστα πῶς ἀργοῦσε νὰ φανεῖ κάπου, σ' ἕνα γράμμα προσωπικὸ ἢ σ' ἕνα δημοσίευμα, γιατὶ κι ἐγὼ ἔμενα μὲ τὴν ἐντύπωση μερικῶν ὡραίων συζητήσεών μας ἀπὸ τὸ περασμένο καλοκαίρι μέσα σ' ἕνα κύκλο εὐγενικῶν φίλων καὶ ἀκόμα μὲ τὴν ἀνάμνηση τῆς διαφωνίας μας. Ἀπὸ τὶς διαλέξεις μου στὴ «Στέγη Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» γιὰ τὴ σύγχρονη Ζωγραφικὴ ἄκουσα πῶς δυσαρεστήθηκαν μερικοὶ συντηρητικοὶ καλλιτέχνες μας. Βρῆκαν πῶς κακομεταχειρίστηκα τὸν Ἀκαδημαϊσμὸ καὶ ἐγκωμίασα τὴ Νέα Τέχνη. Ἔπρεπε λοιπὸν ν' ἀκουστεῖ κι τὸ ἀντίθετο — γιὰ νὰ ἡσυχάσω καὶ νὰ βεβαιωθῶ ὅτι ὁ κόσμος μου δὲν ἐπῆγε χαμένος. Γιατὶ σκοπός μου πραγματικὰ ἦτανε νὰ κάμω μιὰ «κριτικὴ ἀπὸ ὑψους», ὅπως τὸ λέγετε καὶ σεῖς. Νὰ σταθῶ ψηλὰ γιὰ νὰ μπορῶ νὰ βλέπω ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τὴν Τέχνη στὴν αἰωνιότητά της καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν τέχνη τοῦ βασανισμένου μας καιροῦ κι ἔτσι νὰ λογαριάσω μὲ κάποιαν ἀκρίβεια τί καταχτήσαμε μὲ τὴν πρωτοποριακὴ τέχνη μας σήμερα καὶ τί δὲν μπορέσαμε νὰ φτάσουμε. Κι' ἀκόμα γιατί δὲν κατορθώσαμε νὰ φτάσουμε ὡς ἐκεῖ, ὅπου ἀνοίξαμε τὰ πανιά μας γιὰ νὰ πᾶμε.

Λοιπὸν τὴ διαμαρτυρία σας τὴν ἐπερίμενα. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἐπερίμενα εἶναι ἡ δήλωσή σας, ὅτι δὲν εἶστε ὁπαδὸς καμμιᾶς ἀπὸ τὶς Σχολές, ποὺ ἀνάφερα στὶς ὁμιλίες μου. Γιατὶ ἀπαρνηθήκατε ἔτσι ρητὰ τὸν Ὑπερρεαλισμό, ἀφοῦ πιστεύετε σ' αὐτὸν καὶ ἀφοῦ στὸ γράμμα σας προσπαθεῖτε νὰ τὸν ὑπερασπισθεῖτε ἀπὸ τὴν κατηγορία τοῦ ἀκρατου ὑποκειμενισμοῦ, ποὺ ὑποστήριξε ὅτι εἶναι γνώρισμα γενικὸ τῆς πρωτοποριακῆς τέχνης τοῦ καιροῦ μας; Βέβαια καταλαβαίνω, ὅτι κάνετε αὐτὴ τὴ δήλωση ἀπὸ λόγους τακτικῆς: θέλετε ν' ἀναλάβετε τὴν ὑπεράσπιση τῆς Νέας Τέχνης στὴν ὁλότητά της καὶ νὰ μιλήσετε σὰν νέος ποὺ μάχεται γιὰ τὰ νειάτα στὴν Τέχνη ἐνάντια στὴ συντηρητικότητα, καθὼς λέγετε, ἑνὸς προχωρημένου στὴν ἡλικία «σοφαροῦ καθηγητῆ». Ἔτσι παίρνει πλατύτερη βάση ἡ διαμαρτυρία σας καὶ γίνεται δυσκολότερη ἡ ἀπολογία μου. Μὰ δὲν νομίζετε, ὅτι ἡ τέτοια σύνεση ταιριάζει μᾶλλον σὲ ἀνθρώπους περασμένους στὰ χρόνια; Τὰ νειάτα δὲν ἀρνιοῦνται ποτὲ τὴν πίστη τους ἀπὸ λόγους σκοπιμότητας. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἀξιολάτρευτη ἡ ἀφοσσύνη τους.

Γράφετε, ὅτι ἔλειπε ἀπὸ τὶς ὁμιλίες μου ἡ ἀγάπη — ἢ ἔστω τὸ μῖσος. Εἴμαστε σύμφωνοι. Ἔλειπε ὅμως ἡ ἀγάπη ποὺ τυφλώνει καὶ μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε μόνο ἀρετὲς σ' ὅ,τι ἀγαποῦμε. Ὅπως Ἔλειπε καὶ τὸ μῖσος ποὺ μᾶς φανατίζει καὶ μᾶς κάνει νὰ βαλτώνουμε στὴν ἀπόλυτη ἄρνηση. Μὰ δὲν Ἔλειπε, καθὼς φαντάζομαι, ἡ ἀγάπη ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν κατανόηση. Ἀπὸ καιρὸ μελετῶ μὲ ἀγάπη τὰ προβλήματα τῆς Νέας Τέχνης. Προσπάθησα νὰ κάνω δικές μου τὶς λαχτάρες της, νὰ ζήσω τὴν ἀγωνία της μὲ μιὰ «συμπάθεια» ψυχική, μ' ἐκεῖνη τὴν ἐνσυναίσθηση, ποὺ εἶναι ὑπόθεση τῆς καρδιᾶς, ὄχι τοῦ νοῦ. Ἔτσι, ὄχι ἁπλῶς γιὰ νὰ τὰ χαϊδέψω, ἀλλὰ ἔτσιμοι γιὰ νὰ τὰ περιεργαστοῦμε. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐγκάρδια σύνεση ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιὰ ὅτι ἡ Νέα Τέχνη «ὅπως μᾶς παρουσιάζεται κορεσμένη ἀπὸ ἀντιφάσεις, ἀλλὰ καὶ κορεσμένη ἀπὸ ζωή, εἶναι μοῖρα τόχει νὰ μὴν ἡσυχάζω εὐκολα καὶ τὴ χαίρομαι αὐτὴ τὴ δυστυχία μου.

Ἔγὼ λοιπόν, ὅπως εἶπα ζήτησα νὰ σταθῶ ἔξω ἀπὸ τὴ θέλλα, βρίσκω πῶς ἡ πρωτοποριακὴ ζωγραφικὴ τοῦ καιροῦ μας περνάει σήμερα μιὰ κρίση, μιὰ βαθύτατη κρίση. Καὶ πῶς οἱ μεναλύτεροι καλλιτέχνες στηρίζουν μὲ τὸ δικό μας μὲ τὸ ἔργο τους τὶς μονέρνες σχολές, τὴν αἰσθάνονται αὐτὴ τὴν κρίση μὲ τὸ ἀλάθητο καλλιτεχνικό τους αἰσθητήριο καὶ γιὰ νὰ τοῦ ἀλλάξουν κάθε τόσο «ὄφος» (ὅπως π. χ. ὁ Πικασσό). Καὶ προσπάθησα ἀκόμα νὰ δώσω μιὰν ἐξήγηση σ' αὐτὴ τὴν κρίση. Εἶπα, ὅτι οἱ προπτοροι ζωγράφοι μας μέσα στὸν ἄκρατο Ἰδεαλισμὸ τους (φυγὴ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα) περιφρόνησαν τὸ «ἀντικείμενο» καὶ ζήτησαν νὰ ξαναπλάσουν τὸν Κόσμο μόνο μὲ τὸ δικό τους Ἐγώ. Ἀλλὰ μόλις Ἐλειψαν οἱ περιορισμοὶ τοῦ «ἀντικειμένου», νὰ τί ἔγινε: ἡ Ζωγραφικὴ κινδυνεύει ἡ νὰ χάσει τὴν ἱστορική της οὐσία μέσα στὶς ἀλγεβρικὲς ἀναζητήσεις τῶν ζωγράφων τῆς «ἀπόλυτης» τέχνης καὶ νὰ γίνει Διασκησμητική, ἢ νὰ χαθεῖ μέσα στὸς σιβυλλικοὺς κόσμους τοῦ Ἀουνεμπίτου καὶ νὰ γίνει ὑπερρεαλιστικὴ φιλολογία. Αὐτὸ εἶναι μὲ λίγα λόγια τὸ διάγραμμα τῆς ἐρμηνείας, ποὺ ἔδωσα.

Ἐσεῖς σ' αὐτὴ τὴ «διάγνωσή» μου βρίσκετε πρῶτα, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἑνότητα καὶ συνέπεια, γιατί, ὅπως λέγετε, ὁ Ὑπερρεαλισμὸς ἔχει στὴν τελευταία φάση του νιὰ βασικὰ αἰτήματά του τὸν «ματεριαλισμὸ» καὶ τὴν «ἀντικειμενικότητα». Καὶ γιὰ νὰ βεβαιωθῶ, μὲ παραπέμπετε στὸ δεύτερο μανιφέστο τοῦ Μπρετὸν καὶ στὶς «Ἐστίες πυρκαγιᾶς» τοῦ Ν. Καλαυάζη. Τὴ χω διαβάσει αὐτὰ τὰ Βιβλία κι ἐκεῖνο, ποὺ κατάλαβα, εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν ἄδικο οἱ «ματεριαλιστὲς» ποὺ δὲν ἔδωκαν στὸν Ὑπερρεαλισμὸ θέση μέσα στὴν παράταξή τους (κι ἄς διαμαρτύρεται αὐτὸς γι' αὐτὴ τὴν «ἀδικία» ὁ Μπρετόν). Ὁ ματεριαλισμὸς τῶν Ὑπερρεαλιστῶν εἶναι κρυπτο-ἰδεαλισμός, ὅπως καὶ τὸ «ἀντικείμενό» τους εἶναι λογῶ πῶς δὲν μπῆκα καθόλου μέσα στὸ μυστικὸ τῶν σύγχρονων καλλιτεχνῶν... Ἀγαπητὲ κ. Ἐλύτη, ἔτσι κάνουν πάντα οἱ «πιστοί». Αὐτοὶ «πιστεύουν» καὶ ὅταν βλέπουν τὸν ἄλλο νὰ ἐρευνᾶ τὴν πίστη τους, ἀγανοχτοῦν. Πίστευε, τοῦ λέγουν, καὶ μὴ ἐρεύνα. Μὲ ἀγγίζεις τὰ ἱερὰ καὶ τὰ ὅσιά μας! Κι ἔτσι πρέπει νὰ εἰποῦν. Ἐγὼ σέβομαι τὴν πίστη τους καὶ τοὺς καμαρώνω, τοὺς δὲν κλονίζονται καθόλου, ποὺ δὲν τοὺς τρώει τὸ σαράκι τῆς ἀμφιβολίας. Μὰ ἡ δική μου μοῖρα τόχει νὰ μὴν ἡσυχάζω εὐκολα καὶ τὴ χαίρομαι αὐτὴ τὴ δυστυχία μου.

Ἔγὼ λοιπόν, ὅπως εἶπα ζήτησα νὰ σταθῶ ἔξω ἀπὸ τὴ θέλλα, βρίσκω πῶς ἡ πρωτοποριακὴ ζωγραφικὴ τοῦ καιροῦ μας περνάει σήμερα μιὰ κρίση, μιὰ βαθύτατη κρίση. Καὶ πῶς οἱ μεναλύτεροι καλλιτέχνες στηρίζουν μὲ τὸ δικό μας μὲ τὸ ἔργο τους τὶς μονέρνες σχολές, τὴν αἰσθάνονται αὐτὴ τὴν κρίση μὲ τὸ ἀλάθητο καλλιτεχνικό τους αἰσθητήριο καὶ γιὰ νὰ τοῦ ἀλλάξουν κάθε τόσο «ὄφος» (ὅπως π. χ. ὁ Πικασσό). Καὶ προσπάθησα ἀκόμα νὰ δώσω μιὰν ἐξήγηση σ' αὐτὴ τὴν κρίση. Εἶπα, ὅτι οἱ προπτοροι ζωγράφοι μας μέσα στὸν ἄκρατο Ἰδεαλισμὸ τους (φυγὴ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα) περιφρόνησαν τὸ «ἀντικείμενο» καὶ ζήτησαν νὰ ξαναπλάσουν τὸν Κόσμο μόνο μὲ τὸ δικό τους Ἐγώ. Ἀλλὰ μόλις Ἐλειψαν οἱ περιορισμοὶ τοῦ «ἀντικειμένου», νὰ τί ἔγινε: ἡ Ζωγραφικὴ κινδυνεύει ἡ νὰ χάσει τὴν ἱστορική της οὐσία μέσα στὶς ἀλγεβρικὲς ἀναζητήσεις τῶν ζωγράφων τῆς «ἀπόλυτης» τέχνης καὶ νὰ γίνει Διασκησμητική, ἢ νὰ χαθεῖ μέσα στοὺς σιβυλλικοὺς κόσμους τοῦ Ἀουνεμπίτου καὶ νὰ γίνει ὑπερρεαλιστικὴ φιλολογία. Αὐτὸ εἶναι μὲ λίγα λόγια τὸ διάγραμμα τῆς ἐρμηνείας, ποὺ ἔδωσα.

Ἐσεῖς σ' αὐτὴ τὴ «διάγνωσή» μου βρίσκετε πρῶτα, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἑνότητα καὶ συνέπεια, γιατί, ὅπως λέγετε, ὁ Ὑπερρεαλισμὸς ἔχει στὴν τελευταία φάση του νιὰ βασικὰ αἰτήματά του τὸν «ματεριαλισμὸ» καὶ τὴν «ἀντικειμενικότητα». Καὶ γιὰ νὰ βεβαιωθῶ, μὲ παραπέμπετε στὸ δεύτερο μανιφέστο τοῦ Μπρετὸν καὶ στὶς «Ἐστίες πυρκαγιᾶς» τοῦ Ν. Καλαυάζη. Τὰ χω διαβάσει αὐτὰ τὰ Βιβλία κι ἐκεῖνο, ποὺ κατάλαβα, εἶναι ὅτι δὲν ἔχουν ἄδικο οἱ «ματεριαλιστὲς» ποὺ δὲν ἔδωκαν στὸν Ὑπερρεαλισμὸ θέση μέσα στὴν παράταξή τους (κι ἄς διαμαρτύρεται γι' αὐτὴ τὴν «ἀδικία» ὁ Μπρετόν). Ὁ ματεριαλισμὸς τῶν Ὑπερρεαλιστῶν εἶναι κρυπτο-ἰδεαλισμός, ὅπως καὶ τὸ «ἀντικείμενό» τους εἶναι

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 8)

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΤΟΥ κ. ΠΑΝΑΓΗ ΛΕΚΑΤΣΑ

Ἡ μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς φιλολογικῆς-ἀπεικονιστικῆς ἐρευνας τῶν ἐκδηλώσεων ἑνὸς κύκλου πολιτισμοῦ στὴν ἀπλότητα καὶ στὴν ἑνότητα τοῦ φαινομένου καὶ ὁρίζοντας λέγω. Ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἡ αὐθεντία τῶν πολλῶν προνομιούχων πνευματικῶν ποὺ πολλές βεμελιώδεις ἀποφεις κατεχύρωσε μὲ τὸ κύρος της, δίνουνε στὸν ἐρευνητὴ τὴν ἐντύπωση πὼς ἐλα τὰ δεδομένα τοῦ θέματος ἔχουν ἔξευνησιεῖ μὲ τὴν ἀκριβεστερη λεπτομέρεια, καὶ δεν χωρεῖ πιὸ στὶς κρίσεις καὶ στὶς ἀποφεις οὔτε περσία—σρολεφὴ ἐντύπωση, ποὺ μιὰ βαθύτερη εἰσχώρηση στὴ μελέτη τοῦ θέματος μετεβάλλει σ' ἀπογοήτευση. Γιατί δὲν ὑπάρχει τομέας τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης ποὺ ἡ ἄβρα προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπίλυση ἑνὸς προβλήματος νὰ μὴ πολλαπλασιάσει τοὺς ὁρους, ἢ νὰ βάθυνε τὴν πλεκη καὶ νὰ μὴν ἀπομάκρυνε τὴ λύση, καὶ σὲ κείνο μάλιστα ἐαθμό, ὥστε πολλὰ κι' ἀπὸ τὰ πιὸ βεμελιώδη προβλήματα νὰ θεωρηθοῦνε ἄλυτα καὶ νὰ ἀποθετηθοῦν στὸ παλαιὸ σχεδιο τῶν συμβατικῶν ἀπόφεων. Ἡ ἔλλειψη ἀρκετῶν δεδομένων δὲν εἶναι ὁ μόνος λόγος ποὺ προκαλέσε τὴν τόσην ἀστάθεια πολὺ σοβαρώτερος λόγος εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μέθοδος ἐκεῖνη ποὺ ἀποτελεῖ μιὰν ἀπὸ τὶς ὡραιότερες κατασταῖσεις τοῦ πνεύματος γιὰ τὴ μελέτη τοῦ παρελθόντος τῆς ἀνθρωπότητας ἡ κοινωνιολογικὴ μέθοδος δὲν χρησιμοποιηθήκε στὰ γενικὰ καὶ εἰδικὰ προβλήματα τῆς ἱστορίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ γενικώτερα στὴν ἱστορία τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦτη ἡ ἀρχαία ἱστορία μένει παρέβεο ἔδαφος, ἀνεξερεύνητη περιοχὴ τοῦ παρελθόντος τῆς ἀνθρώπινης συνείδησης καὶ πλούσια προσοψίες τῆς συγκεμιδῆ τοῦ ἐρευνητῆ ποὺ θὰ χρησιμοποιήσει τὴ θετικώτατη τοῦτη μεθοδο, ἐννοεῖται στὸν καιρὸ καὶ στὸ μέτρο της.

Ὁ ἱστορικὸς κ. Κορδάτης—γιὰ νὰ μποῦμε τώρα στὸ θέμα ποὺ καθορίσαμε στὸ προηγούμενο σημείωμά μας—εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ ἐφαρμόσε τὴ μέθοδο τοῦτη στὰ προβλήματα τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας, καὶ μὲ πολὺ μεγαλύτερην ἐπιτυχία στὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἱστορία τὴν ἐφαρμόζει καὶ τὴ δικαιώνει. Πολύτιμη ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας βασιζόμενη στὴ μέθοδο τοῦτη καὶ κωρὶς εὐτυχισμένων καιρῶν δημιουργικῆς ἐντεύξεως. Ἱστορία ποὺ γνωρίσαμε στὴ γοητευτικὴν ἀκόμη ἀκαταστασία τῶν χειρογράφων, θὰ ἐπιβάλει, ὅταν χαρισθεῖ στὴ δημοσιότητα, τὸ θαῦμα μιᾶς ὁλοκληρωτικῆς συνθέσεως, ὅπου τὰ πιὸ ἀκανθώδη προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας βρίσκουν τὴν λύση τους ἀπὸ μιὰ κι' ἐνιαίαν ἀρχή, ποὺ μὲ θαυμαστὴ συνέπεια ἀνάγει τὴν πολυπλοκότητα καὶ τὶς ἀντιθέσεις πλέον συνετικὰ, ἔρχεται νὰ ἐναρμονίσει τὴ θεωρία τοῦ Δαίμοφελδ γιὰ τὴν «πρωλογικότητα τῶν ἐμπλεκῶν ἀπὸν μὲ τὸ πρόβλημα τῆς γραφῆς, ποὺ ἡ χρῆση τῆς δὲν ἀναφαίνεται πρὶν ἀπὸ τὸν δεν αἰῶνα στὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴ συγκριτικὴ ἱστορικὴ μέθεδο ποὺ διαπιστώνει τὴν ὕπαρξη τοῦ ἱεροατικοῦ μονοπολίου τῶν γνώσεων καὶ μ' ἄπειρα ἐπιβεβαιωτικὰ στοιχεῖα ποὺ συλλέγει ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἔπη κι' ἀπὸ τὴ συγκεχυμένη παράδοση τοῦ Ὁμήρου σ' ὅλη τὴν Ἑλλληνικὴ γραμματολογία· ἀποδεικνύει, μέσα στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ, πὼς τὰ ἐμπιρικὰ ἔπη ἦσαν κτῆμα τοῦ ἱερατείου κατὰ τὴν προελληνικὴ περίοδε, ἔρχομένα στὴν ἱερατικὴ γραφή, ποὺ «κατ' ἀνάγκην» θὰ ὑπῆρχε κι' στὴν Ἑλλάδα, καὶ κατὰ τὴν διασπορὰ τῶν Ἀχαϊκῶν φύλων στὴ Μικρὰ Ἀσία, μετὰ τὴν κάθεδε τῶν Δωρέων, μετεγράφησαν κατὰ τὸν δε αἰῶνα ἀπὸ κάποιον ἀοιδὸ στὴ δημοτικὴ γραφὴ ποὺ στὸ μεταξὺ εἶχε μπεῖ σὲ χρῆση. Τὸ πόσο στέρεα ὀργανώθηκε ἡ θεωρία τοῦτη, φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἀναπαλαιῶσης στὴν Πύλο ἐνεπιγράφων· πλ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΑΞΙΔΙΟΥ

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Τοῦ κ. Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ)

11.

Πρώτη φορά μοῦ τυχαίνει νὰ ἰδῶ αὐτά τὰ θαλασσινά. Ὁ Μάρκος, ἐπλησίασε μ' ἕνα μικρὸ λιβάρι κοντέρο, ἀποσπᾶ γρήγορα γρήγορα τὰ κυκλικὰ πετρόχρωμα ὀστρακια ποὺ κάτου ἀπ' τὴν κοιλότητά τους κοιθεύουν μιὰ ζωντανὴ σποῦρα μέζα. Ἀφοῦ τὴν ξεπλύνεις, τὴ βάνεις στὸ στομα κι ἀρμυρίζει. Τρώγοντας ἀράδα τέτοιες ἀνεπαίσθητες μπουκιές μπορεῖ στὸ τέλος νὰ συνηθίσεις αὐτὸν τὸ μεζὲ τοῦ γιαλοῦ.

Βρήκαμε ἐκεῖ καὶ κόκκαλα σουπιᾶς.

—Φύλαξέ τα, μοῦ εἶπε ὁ πολύξερος Μάρκος. Ἀμα τὰ ξύσεις καὶ τὰ τρίψεις μὲ τὴ σκόνη τους τὰ κάνουν, γίνονται κάτασπρα, πολὺ ὡραῖα. Βγκίνουν καλύτερα ἔτσι παρὰ μὲ Κολωνό.

☘

Ἡ Λαύρα εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ πλούσια μοναστήρια. Ἐπειδὴ ὅμως συγκαταλέγεται στὰ ἰδιόρρυθμα, δὲν ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦμε τοὺς καλόγερους συγκεντρωμένους, νὰ γνωρίσουμε κοιμπόσους ἀπ' αὐτούς. Ἐδῶ πέρα ἔρχουνται καὶ καλογερεύουν ἄνθρωποι ποὺ θέλουν νὰ διατηρήσουν κάποιες ἀπὸ τὶς βιοτικὲς ἀνέσεις, ἀνθρωποι κάπως κοιμασμένοι ἀπ' τὴ ζωή. Τὸ ὀλέπεις ἀπ' τὸ ντύσιμό τους, ἀπ' τὴν ἄβρα ποὺ ἔχουν. Οἱ γεροντάδες τῆς μονῆς κατέχουν ἀξιωμα, νὰ ποῦμε, συνιδιοκτητῶν. Οἱ ὑποταχτικοὶ τους πάλι μ' ἐξασφαλισμένα ὅλα τὰ ἐφόδια τους, ἀφοσιώνουνται εὐχαριστημένοι στοὺς πατέρες καὶ στὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐδῶ εἶναι πολὺ ὑγιεινή. Ὁ ἥλιος θγαίνει κάθε πρωὶ ἀπ' τὴ μέρος τῆς Λήμνου καὶ ζωογονεῖ τοὺς σπόρους τῆς γῆς, τοὺς καρποὺς τῶν περιβολιῶν. Ἀπλώνεται ἔνα τέτιο δεξιά, γεμάτο προφαντὰ λαχανικά, φασόλια, κολοκύθκια, μελιτζάνες. Ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀλέπες μεγάλα παλύχρωμα λουλούδια ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἐμεῖς οἱ φτωχοὶ δὲν ξέρουμε οὔτε τὴν ὀνομασία τους. Χαίρεσαι νὰ περνᾶς ἀπάνου ἀπ' τὸ δρόμο καὶ νὰ παρατηρεῖς ὅλη αὐτὴ τὴ φυτικὴ ποικιλία ποὺ τῆς δίνει χρῶμα καὶ μέγεθος γῆς ἀπὸ πανάω. Τὶς ἡμέρες ὅμως αὐτὲς ἔζησε τὴν ἀγωνία τῆς ἀρρωστείας τοῦ ἀγαπημένου μοναχοῦ, ἀνάψαι τὰ καντήλια σὲ κάποιο ξωκλήσι, ἐκεῖ παρακπέρα. Οἱ Ἀγιορεῖτες κρατοῦν ἄπειρες γνωρτὲ καὶ μὲ τὴν παρακμὴ εὐκαιρία τρέχουνε τοὺς κοιθεῦν μιὰ ζωντανὴ σποῦρα μέζα. Ἀφοῦ τὴν ξεπλύνεις, τὴ βάνεις στὸ στομα κι ἀρμυρίζει. Τρώγοντας ἀράδα τέτιες ἀνεπαίσθητες μπουκιές μπορεῖ στὸ τέλος νὰ συνηθίσεις αὐτὸν τὸ μεζὲ τοῦ γιαλοῦ.

Ἀλλὰ ἐγὼ, σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς συνομιλίας μας, κοιτάζοντας τὸ θαλερὸ πρόσωπο τοῦ σεβαστοῦ ἱεράρχη, δὲ μπορῆσα νὰ θγάλω ἀπὸ τὸ νοῦ μου πῶς ἐκεῖνη τὴν ὥρα μέσα στὸν ἴδιο περίβολο ξεφυγόσουσε ἕνας παλιὸς ἀντιπαλὸς τοῦ Πραγματικά ὁ Κουείλας καὶ ὁ Καμπανάος. Λαυρεῶτες κι οἱ δυὸ, ἔχουν συγκρουστεῖ μὲ δυὸ φυλλάδιά τους. «Τὸ ἄλας τὸ μωρὸν» ἐπιγράφεται τὸ ἕνα, «Ὁ ἀποστάτης», τὸ ἄλλο. Ἡ ἀντιγραφὴ τῶν κωδίκων καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἡμερολογίου, αὐτὰ στάθηκαν ἡ ἀφορμὴ τῆς μονομαχίας. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἐχει μέσα του ἀγωνιστικὰ στοιχεῖα, θρίσκει πάντα προσχήματα, ὅπου καὶ νάναι, γιὰ νὰ διασταυρώσει τὸ ξίφος του μὲ τὸν πλησίον.

☘

Καθοῦς ξεκινοῦμε ἀπὸ τὴ Λαύρα γιὰ τὰ Καφουκελύβια, εἰμαστε μιὰ ὁμάδα γοντας «πρωτοτυπία», τουλάχιστο γιὰ τὸ Μπωντελαίρ, δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τὴ λέξη ἀνεπαίσθητη. Μὲς στὴ κίνηση τοῦ Πνεύματος ὄχι μόνο κάθε ζαναγύρισμα σὲ μορφὲς ξεπερασμένες, σὲ σχολὲς ποὺ ἔχασαν τὴν ἱστορική τους δικαίωση, ἀλλὰ καὶ κάθε «σημειωτὸν» μέσα σ' ἕνα παρόν, ποὺ ὅταν ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὸ ἴδιο πάντα σφάλματα φέρνει μοιραῖα τὴ στείρωση καὶ τὴ νέκρα, ὄχι τὴν προκοπὴ καὶ τὴ ἀνανέωση τῆς Τέχνης.

"Ὅστε καὶ ἀπὸ τὴν παλαιογωλική του πλευρὰ ἂν ἐξετάσουμε τὸ ζήτημα (μὴν ξεχνᾶτε ὡστόσο ὅτι ὁ κριτικὸς στοχασμὸς εἶναι σκληρός, δὲν λυγίζει ἀπὸ λόγους σκοπιμότητας, παιδαγωγικῆς ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης), πάλι νὰ ὀφεληθοῦν εἶχαν ἀπὸ τὶς ὁμιλίες μου οἱ νέοι ζωγράφοι μας, ὄχι νὰ ζημιωθοῦν, ἐκτὸς ἂν παραν ὑπόψιν τὰ λεγόμενά μου. Νομίζω μάλιστα, ὅτι τότε μόνο θὰ ζημιώνουταν, ἂν ἀκουγαν ὅτι τὰ δόγματα τῶν νέων σχολῶν εἶναι ἀλάθητα καὶ ὅσα αὐτές καταφαρν εἶναι καλῶς καμωμένα. "Ὅταν μιλεῖ κανεὶς σὲ νέους καλιτέχνες, δὲν πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ τοὺς κάνει «ἀπαθεῖς», ἀλλὰ νὰ τοὺς βάλει μέσα στὴν ψυχὴ τὴν ἀνησυχία, γιὰ νὰ τοὺς ξυπνήσει τὴ φιλοδοξία νὰ ξεπεράσουν ὅ,τι ὡς τώρα ἔχει καταχτηθεῖ καὶ ν' ἀγωνίστοῦν νὰ κάνουν κάτι δικό τους, πιὸ νέο ἀκόμη, ἀνίδωτο καὶ ἀνήκουστο ὡς τὰ τώρα. "Ὅταν προσηλυτίζει κανεὶς τοὺς νέους καλλιτέχνες στὰ δόγματα μιᾶς ὁποιασδήποτε Σχολῆς, ἂς εἶναι καὶ τῆς πιὸ μοντέρνας, τοὺς κόβει τὰ φτερά καὶ τοὺς σκλαβώνει.

"Οποιος πιστεύει στὴν ὕπατη ἀξία τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἔχει χρέος νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν πνευματικὴ λευτεριὰ τῶν νέων καλλιτεχνῶν. Γιὰ μερικοὺς φανατικοὺς ὀπαδοὺς τῆς πρωτοπορειακῆς Τέχνης ὁ Ἀκαδημαϊσμὸς εἶναι la bête noire! Τέχνη γι' αὐτοὺς «ἀναμφισβήτητη» εἶναι ἡ ὁποιαδήποτε ἄρνηση τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ. Ἀλλὰ ἡ Τέχνη εἶναι μιὰ θετικὴ πάντα ἐπιδίωξη. Δὲν κάνεις Τέχνη ἂν ἀρνιέσαι μονάχα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀρνιέσαι θεμελιῶν, ὅπως ἡ Τέχνη θέτει. Πραγματικὰ βοηθεῖ κανεὶς τοὺς νέους καλλιτέχνες ν' ἀποχτήσουν τὴν πνευματική τους λευτεριά, ὄχι ὅταν τοὺς μάθει νὰ μιάζονται σὰν ταῦροι μπροστὰ στὸ κόκκινο πανὶ τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ. Οὔτε ὅταν τοὺς φανατίσει ν' ἀρνηθοῦν πεισματικὰ τὴν παράδοση, τὴν ὁποιαδήποτε παράδοση—κι αὐτὴ ἀκόμα τὴν Ἀκαδημαϊσμοῦ. Ἀλλὰ ὅταν δείξει στοὺς νέους τὸ πρόσκαιρο καὶ φθαρτὸ ὑπάρχει στὴν παράδοση καὶ τὶ αἰώνιο καὶ ἀκατάλυτο φωλιάζει μέσα στὴν ἄρνησή της. "Οπως καὶ ἀντίστροφα: τί αἰώνιο καὶ ἀκατάλυτο ὑπάρχει στὴν παράδοση καὶ τὸ πρόσκαιρο καὶ φθαρτὸ καὶ ἐπιζῆμιο ἀκόμη ἐλλοχεύει μέσα στὴ ἄρνησή της. Κάθε δογματισμὸς καὶ φανατισμὸς εἶναι ἀγονος σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ Πνεύματος, ἐπομένως καὶ στὴν Τέχνη. Γόνιμη καὶ εὐεργετικὸ εἶναι μόνο τὸ πνεῦμα γιὰ τὴ δημιουργία καὶ τὴν ἀδιάκοπη ἀνανέωση τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας. Καὶ σκοπός μας, ἂν ταν θέλουμε νὰ διασπαβαγωγήσουμε εἰλικρινὰ καὶ τίμια τοὺς νέους καλλιτέχνες μας, εἶναι νὰ τοὺς κάνουμε ὄχι φανατικοὺς πιστοὺς μιᾶς ὁρισμένης «τέχνης» (πολὺ ἡ νέας, ἀδιάφορο), οὔτε ἀναρχικοὺς ἀρνητές, γεμάτους ἀπὸ καθόλου ἐγωισμό, ἀλλὰ ἐλεύθερο πνευματικοὺς ἀνθρώπους ποὺ ν' πειθαρχοῦν εὐλαβητικὰ στὸ νόημα τῆς «Τέχνης» στὴν αἰωνιότητα τῆς, τῆς Τέχνης μὲ Τ κεφαλαῖο.

Μὲ φιλικοὺς χαιρετισμοὺς

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

πρώτη ἔκδοση τῶν Fleurs du Mal (1857) κ' εἶχαν τὴν τιμὴ νὰ περιληφθοῦν στὰ ἕξη κομμάτια ποὺ καταδικάστηκαν γιὰ προσβολὴ τῆς δημόσιας ἠθικῆς. Γνωρίζουμε ὅμως κ' ἕνα χειρόγραφο τοῦ 1852, ὅπου τὸ ποίημα, χωρὶς ἄλλες σημαντικὲς διαφορές, ἔφερε τὸν τίτλο «Τ' ἀσκὸ τῆς Ἡδονῆς».

Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ὁ Μπωντελαίρ ἦταν κυριολεκτικὰ μαγεμένος ὄχι μὲ τὸ Ρακίνα, ἀλλὰ μὲ κάποιον ἄλλο, τὸν "Εδγαρ Πόου. Ἀπορῶ πῶς κανένας, τόσο πολὺ ξέρω, ἀπὸ τοὺς σχολιαστὲς τοῦ Μπωντελαίρ δὲν πρόσεξε ὅτι ἡ τελικὴ εἰκόνα τῶν «Μεταμορφώσεων τῆς Λάμιας» θυμίζει, τουλάχιστο ὅσο καὶ τ' "Ὀνειρο τῆς Ἀθαλίας, τὸ τέλος ἑνὸς διηγήματος τοῦ Πόου, ἀπὸ τὰ πρῶτα ποὺ μετάφρασε ὁ Μπωντελαίρ.

Τὰ γεγονότα στὴν περίπτωση τοῦ κ. Βαλντεμάρ εἶναι ἀπὸ τὰ ψευτοεπιστημονικὰ ἐκεῖνα διηγήματα, ὅπου ὁ Πόου κατόρθωνε νὰ ζωντανεύει τὴν πιὸ ἀπίστευτη ὑπόθεση μὲ ἀναπτιχιαστικὰ ἀληθοφανεῖς λεπτομέρειες.

Ὁ κ. Βαλντεμὰρ εἶναι φθισικός, καταδικασμένος, καὶ δέχεται, ὅταν οἱ γιατροὶ δὲν τοῦ δίνουν πιὰ παρὰ ὧρων ζωή, νὰ γίνει ἀπάνω του ἕνα πείραμα ὑπνωτισμοῦ. Τὸ πείραμα δὲν πετυχαίνει ὁριστικά, παρὰ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ ἄρρωστος ἀρχίζει νὰ ψυχομαγεῖ. Ὁ μαγνητικὸς ὕπνος σταματᾶ τὴν ἀγωνία καὶ τὴ διαδέχεται μιὰ κατάσταση καταληψίας μ' ὅλα τὰ φαινόμενα τοῦ θανάτου. Αὐτὸ διαρκεῖ ἑφτὰ μῆνες, χωρὶς τὴν παραμικρότερη ἀλλαγὴ στὴν ὄψη τοῦ ἀρρώστου. Ἕως ὅτου, γιατροὶ καὶ ὑπνωτιστής, ἀποφασίζουν νὰ τὸν ξυπνήσουν. Τὸ νέο αὐτὸ πείραμα φαίνεται νὰ πετυχαίνει μὲ τὴ σειρά του.

Ἐδῶ πρέπει ν' ἀφήσω τὸ συγγραφέα νὰ μᾶς τὰ πεῖ:

«Διὰ μιᾶς οἱ κόκκινες βοῦλες τῶν φθισικῶν ξαναφάνηκαν στὰ μάγουλά τοῦ ἡ γλῶσσα του σάλεψε ἢ σωστότερα κύλησε ὁρμητικὰ μέσα στὸ στόμα, ἐνῶ οἱ σιαγόνες καὶ τὰ χείλια ἔμεναν ἀκίνητα ὅπως πρίν, καὶ τέλος ἡ ἴδια ἀπαίσια φωνὴ ποὺ περιέγραψα καὶ πρωτύτερα, ξέσπασε:

— Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ!— γρήγορα! γρήγορα! — κοιμίστε με— ἢ γρήγορα!—ξυπνῆστε με! — Σᾶς λέγω πὼς εἶμαι πεθαμένος!

»Εἶχα ἐκνευριστεῖ ὁλότελα (μιλᾶ ὁ ὑπνωτιστής) καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ σταμάτησα χωρὶς νὰ ξέρω τί κανω. Σὰν ἀρχὴ ἔκανα μιὰ προσπάθεια νὰ ἡσυχάσω τὸν ἄρρωστο ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσα, ἀνίκανος νὰ συγκεντρώσω τὴ θέλησή μου, κι' ἀποφάσισα νὰ κάνω ὅ,τι μπορῶ γιὰ νὰ τὸν ξυπνήσω. Σ' αὐτὴ τὴ δοκιμὴ εἶδα γρήγορα πὼς θὰ πετύχαινα — ἢ τουλάχιστο νόμισα πὼς ἡ ἐπιτυχία θάτανε πλήρης—κ' εἶμαι βέβαιος πὼς κι ὅλοι οἱ ἄλλοι στὴν κάμαρα μέσα περιμένουν τὸν τόνο τὸν ἄρρωστο νὰ ξυπνᾶ.

»Ὅσο γιὰ κείνο ποὺ συνέβη πράγματι εἶναι ὁλότελα ἀδύνατο νὰ τὸ περίμενε ἄνθρωπος ποτέ.

»Ἐνῶ ἔκανα γρήγορα τὶς μαγνητικὲς χειρονομίες μέσα στὶς φωνὲς «πεθαμένος! πεθαμένος!» ποὺ ξεσποῦσαν κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὴ γλῶσσα κι' ὅχι ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ πάσχοντος, ὅλο τὸ σῶμα του μὲ μιᾶς — σ' ἕνα λεπτὸ μέσα ἢ καὶ λιγότερο — ἔλυωσε, θρουβαλιάστηκε, ἀπσυντέθηκε μέσα στὰ χέρια μου. Πάνω στὸ κρεβάτι, μπρὸς σ' ὅλους τοὺς παρευρισκομένους κειτότανε μιὰ μάζα σχεδὸν ρευστὴ ἀπὸ ἀηδιαστική,-ἀπαίσια σαπίλα».

Στὴν εἰκόνα, αὐτὴ ποὺ πρωτόθρε, πιστεύω, ἐδῶ κ' ὕστερα δοῦλεψε μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ Ρακίνα, ὁ Μπωντελαίρ ἔθαλε τὴν ἀγανωπὴ του ἰδέα τῆς ἁμαρτίας, τῆς σατανικότητας τῆς ἡδονῆς. Φιλοσοφία μπωντελαιρικότατη βέβαια, ἀλλὰ ποὺ μποροῦμε νἀθρουμε ἀφθονες κι αὐτῆς τὶς πηγὲς καὶ πρῶτα πρῶτα στὴ χριστιανικὴ διδασκαλία.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο δὲν εἶναι μοναδικό.

"Ὅταν ἐξετάσουμε τὰ κάποια ἀπὸ πιὸ κοντά, βλέπουμε ὅτι λέ-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 6)

ναι καμουφλαρισμένο «ὑποκείμενο», κάτι σὰν ἐκτόπλασμα, ὁλοποιημένο εἴδωλο τῶν πλασμάτων τοῦ Ἀσυνειδήτου.

"Ἐπειτα βγάζετε ἀπὸ τὴ διάγνωσή μου τὸ συμπέρασμα — καὶ ἡ ἀντίρρηση αὐτὴ εἶναι πολὺ σοβαρώτερη ἀπὸ τὴν προηγούμενη — ὅτι καταδικάζω ἀνέκκλητα τὴ Νέα Τέχνη καὶ ἔται ρίχνω τοὺς νέους καλλιτέχνες μας στὶς ἀγκάλες τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ, σβήνοντας τὶς ἐλπίδες τους γιὰ μιὰν ἀνανέωση τῆς Ζωγραφικῆς.— "Ετσι στενὴ εἶναι πάντα ἡ διαλεκτικὴ τοῦ «πιστοῦ», κ. Ἐλύτη: ἢ Κυβισμός, νὰ εἰποῦμε, καὶ Ὑπερρεαλισμὸς ἢ Ἀκαδημαϊσμός' tertium non datur. Μὰ ἐγὼ στὶς διαλέξεις μου τὸ εἶπα καθαρά, ὅτι ὁ ἱστορικὸς χρόνος εἶναι ἀνεπίστροφος. Πίσω δὲν γυρίζουμε ποτέ: μόνο πιὸ ἐμπρὸς μποροῦμε νὰ πᾶμε. Ἡ μοντέρνα Ζωγραφική, εἶπα στὸν ἐπίλογό μου, σὰν ἐπαναστατὴ ἔκλεισε ὁριστικὰ τὸ δρόμο πρὸς τὰ πίσω. Πῶς μπορεῖτε λοιπὸν νὰ ὑποστηρίζετε ὅτι ἔκανα τὴν ἀπολογία τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ; "Ισα-ἴσα προσπάθησα νὰ δεῖξω πόσο ὀλέθριο εἶναι γιὰ τὴν κίνηση τοῦ Πνεύματος ὄχι μόνο κάθε ξαναγύρισμα σὲ μορφὲς ξεπερασμένες, σὲ σχολὲς ποὺ ἔχασαν τὴν ἱστορική τους δικαίωση, ἀλλὰ καὶ κάθε «σημειωτὸν» μέσα σ' ἕνα παρόν, ποὺ ὅταν ἐπαναλαμβάνεται μὲ τὰ ἴδια πάντα σφάλματα φέρνει μοιραῖα τὴ στείρωση καὶ τὴ νέκρα, ὄχι τὴν προκοπὴ καὶ τὴ ἀνανέωση τῆς Τέχνης.

"Ὅστε καὶ ἀπὸ τὴν παλαιογωλική του πλευρὰ ἂν ἐξετάσουμε τὸ ζήτημα (μὴν ξεχνᾶτε ὡστόσο ὅτι ὁ κριτικὸς στοχασμὸς εἶναι σκληρός, δὲν λυγίζει ἀπὸ λόγους σκοπιμότητας, παιδαγωγικῆς ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης), πάλι νὰ ὀφεληθοῦν εἶχαν ἀπὸ τὶς ὁμιλίες μου οἱ νέοι ζωγράφοι μας, ὄχι νὰ ζημιωθοῦν, ἐκτὸς ἂν παραν ὑπόψιν τὰ λεγόμενά μου. Νομίζω μάλιστα, ὅτι τότε μόνο θὰ ζημιώνουταν, ἂν ἀκουγαν ὅτι τὰ δόγματα τῶν νέων σχολῶν εἶναι ἀλάθητα καὶ ὅσα αὐτές καταφαρν εἶναι καλῶς καμωμένα. "Ὅταν μιλεῖ κανεὶς σὲ νέους καλιτέχνες, δὲν πρέπει νὰ προσπαθεῖ νὰ τοὺς κάνει «ἀπαθεῖς», ἀλλὰ νὰ τοὺς βάλει μέσα στὴν ψυχὴ τὴν ἀνησυχία, γιὰ νὰ τοὺς ξυπνήσει τὴ φιλοδοξία νὰ ξεπεράσουν ὅ,τι ὡς τώρα ἔχει καταχτηθεῖ καὶ ν' ἀγωνίστοῦν νὰ κάνουν κάτι δικό τους, πιὸ νέο ἀκόμη, ἀνίδωτο καὶ ἀνήκουστο ὡς τὰ τώρα. "Ὅταν προσηλυτίζει κανεὶς τοὺς νέους καλλιτέχνες στὰ δόγματα μιᾶς ὁποιασδήποτε Σχολῆς, ἂς εἶναι καὶ τῆς πιὸ μοντέρνας, τοὺς κόβει τὰ φτερά καὶ τοὺς σκλαβώνει.

"Οποιος πιστεύει στὴν ὕπατη ἀξία τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας ἔχει χρέος νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν πνευματικὴ λευτεριὰ τῶν νέων καλλιτεχνῶν. Γιὰ μερικοὺς φανατικοὺς ὀπαδοὺς τῆς πρωτοπορειακῆς Τέχνης ὁ Ἀκαδημαϊσμὸς εἶναι la bête noire! Τέχνη γι' αὐτοὺς «ἀναμφισβήτητη» εἶναι ἡ ὁποιαδήποτε ἄρνηση τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ. Ἀλλὰ ἡ Τέχνη εἶναι μιὰ θετικὴ πάντα ἐπιδίωξη. Δὲν κάνεις Τέχνη ἂν ἀρνιέσαι μονάχα, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀρνιέσαι θεμελιῶν, ὅπως ἡ Τέχνη θέτει. Πραγματικὰ βοηθεῖ κανεὶς τοὺς νέους καλλιτέχνες ν' ἀποχτήσουν τὴν πνευματική τους λευτεριά, ὄχι ὅταν τοὺς μάθει νὰ μιάζονται σὰν ταῦροι μπροστὰ στὸ κόκκινο πανὶ τοῦ Ἀκαδημαϊσμοῦ. Οὔτε ὅταν τοὺς φανατίσει ν' ἀρνηθοῦν πεισματικὰ τὴν παράδοση, τὴν ὁποιαδήποτε παράδοση—κι αὐτὴ ἀκόμα τὴν Ἀκαδημαϊσμοῦ. Ἀλλὰ ὅταν δείξει στοὺς νέους τὸ πρόσκαιρο καὶ φθαρτὸ ὑπάρχει στὴν παράδοση καὶ τί αἰώνιο καὶ ἀκατάλυτο φωλιάζει μέσα στὴν ἄρνησή της. "Οπως καὶ ἀντίστροφα: τί αἰώνιο καὶ ἀκατάλυτο ὑπάρχει στὴν παράδοση καὶ τὸ πρόσκαιρο καὶ φθαρτὸ καὶ ἐπιζῆμιο ἀκόμη ἐλλοχεύει μέσα στὴ ἄρνησή της. Κάθε δογματισμὸς καὶ φανατισμὸς εἶναι ἀγονος σὲ κάθε ἐκδήλωση τοῦ Πνεύματος, ἐπομένως καὶ στὴν Τέχνη. Γόνιμη καὶ εὐεργετικὸ εἶναι μόνο τὸ πνεῦμα γιὰ τὴ δημιουργία καὶ τὴν ἀδιάκοπη ἀνανέωση τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας. Καὶ σκοπός μας, ἂν ταν θέλουμε νὰ διασπαβαγωγήσουμε εἰλικρινὰ καὶ τίμια τοὺς νέους καλλιτέχνες μας, εἶναι νὰ τοὺς κάνουμε ὄχι φανατικοὺς πιστοὺς μιᾶς ὁρισμένης «τέχνης» (πολὺ ἡ νέας, ἀδιάφορο), οὔτε ἀναρχικοὺς ἀρνητές, γεμάτους ἀπὸ καθόλου ἐγωισμό, ἀλλὰ ἐλεύθερο πνευματικοὺς ἀνθρώπους ποὺ ν' πειθαρχοῦν εὐλαβητικὰ στὸ νόημα τῆς «Τέχνης» στὴν αἰωνιότητα τῆς, τῆς Τέχνης μὲ Τ κεφαλαῖο.

Μὲ φιλικοὺς χαιρετισμοὺς

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΟΝ κ. ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

ΜΙΑ ΚΑΡΔΙΑ...

ΤΟΥ ΡΟΜΠΕΡ ΚΕΜΠ

Οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦσαν τὴν ὕπαρξή της καὶ ὅμως αὐτή, μέσα στὸ μπουκαλάκι της, μικρότερη ἀκόμα καὶ ἀπὸ ἕνα κουκούτσι κερασιοῦ, ἑξακολουθοῦσε νὰ πάλλει μὲ ρυθμὸ 100 παλμῶν στὸ λεπτό... Ἦταν μιὰ καρδιὰ ποὺ ὁ δόκτορας Ἀλέξης Καρρὲλ εἶχεν φαιρέσει στὶς 17 Ἰανάρη 1912 ἀπὸ τὸ ἔμβρυο ἑνὸς ὁρνιθίου. Τὸ ἐλάχιστο αὐτὸ κομματάκι ζωντανῆς σάρκας κατέβαλλε μιὰν ἀδιάκοπη προσπάθεια ἐπὶ εἴκοσι ὀχτὼ χρόνια, γιὰ νὰ ζεῖ, ἔξω ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους ὅρους τῆς ζωῆς. Ἂν λογαριάσει κανένας τοὺς παλμοὺς ποὺ ἡ καρδιὰ αὐτὴ ἔδωσε κατὰ τὰ εἰκοσιοχτὼ χρόνια τῆς ἔγκλειστης ζωῆς της, θὰ φρεῖ ὅτι ὅπό τις 17 Ἰανάρη 1912 μέχρι τῆς 17 Ἰανάρη 1940, οἱ παλμοὶ αὐτοὶ ἔφτασαν τὸ ἑνάμισυ δισεκατομμύριο!... Μάταιη δαπάνη ἐνέργειας!... Τὸ μικρὸ ἐκεῖνο ρολογάκι δὲν ἀντέχρασε οὔτε στὴ χαρά, οὔτε στὸ φόβο, οὔτε στὴ ἐλίψη, οὔτε στὸν πόθο. Δὲν μετρίασε τὸ ρυθμό του ἐξαιτίας πείνας κι' οὔτε τὸν ἐπιτάχυνε ἀστέρα ἀπὸ λιχοῦδικη κοκκοφαγία... Δὲν ἤταν συνδεμένη ἡ μικρὴ φτωχὴ καρδούλα οὔτε μὲ κανέναν ἀγκέφαλο, ποὺ θὰ τῆς μετάδοτε τὶς ἀνησυχίες του, οὔτε μὲ ἕνα σύστημα, πεπτικό, νευρικό, συμπαθητικό, κυκλοφοριακό, ἀναπνευστικό... Ἦταν ἡ «προσωποποίηση» τοῦ αὐτόματου. Τὸ μικρὸ ἐκεῖνο ἄθροισμα κυττάρων τρεφότανε διαρκῶς καὶ ποτὲ δὲν γερνοῦσε.

Ἀλλὰ γιατὶ ἡ ἀδιάπτυστη αὐτὴ ζωὴ σταματησε; Θᾶδινα πολλὰ γιὰ νὰ τὸ μάθω. Μέσα στὰ φυσιολογικὰ ὑγρά, ὅπου ἡ μικρὴ καρδιὰ ζοῦσε, κάποια μεταβολὴ ἔγινε. Μπορεῖ ἡ περίεργη αὐτὴ μορφὴ τῆς ζωῆς, ποὺ ζοῦσε στὸ ἄλλο ἡμισφαίριο, νἀπεσε θῦμα τῆς μεγάλης ἀναταραχῆς τῶν ἐ ν τ ω ν, ποὺ θὰ συνόδευε τοὺς σεισμοὺς τῆς Ἀντολίας...Μπορεῖ ἀκόμα κάποια κοσμικὴ ἀκτίνα νὰ τὴν διαπέρασε σὰν θανάσιμο θέλος... Δὲν ἤταν ἀκόμα ἀρκετα ἀπομονωμένη ἀπ' τὸν ὑπόλοιπο κόσμο. Ἀλλὰ ὁ σκοπός τοῦ κ. Καρρὲλ ἐκπληρώθηκε. Τὸ ἀτύχημα δὲν τὸν τάραξε.

Φαντάζομαι ὅτι στὴν ἀπομόνωσή του, ὁ κ. Μπερκοῦν, θὰ ἀφιερῶσει μερικὰ λεπτὰ στοχασμοῦ πάνω στὸν ἀσήμαντο αὐτὸν θάνατο, ποὺ τόσο πολὺ εἶχε ἐκμηδενίσει τὸν χρόνο καὶ τὴ διάρκεια. Ἡ «καρδιὰ νεοσσοῦ ποὺ ἐνστιτούτου Ροκφέλλερ» εἶναι ἡ μόνη καρδιὰ ποὺ δὲν ἔ ζ η σ ε ἀπὸ τότε ποὺ ὑπάρχουν καρδιές, ποὺ πάλλουν — ἢ τουλάχιστο μιὰ ἀπὸ τὶς πολὺ λίγες, ἀφοῦ τὸ πείραμα ξανάγινε καὶ τώρα ὑπάρχουν καὶ ἄλλες ὁμοιές της ποὺ ζοῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο. "Ολες οἱ σταγμές της ἦταν ἴδιες κ' ἐν ἡ καρδιὰ αὐτὴ εἶχε καὶ μνήμη, δὲν θὰ εἶχε τίποτε νὰ ἀποθέσει ἐκεῖ, γιατὶ γι' αὐτὴν τίποτε δὲν σ υ ν έ β α ι ν ε. Οὔτε μιὰ σκέψη, οὔτε μιὰ ἀλλαγὴ ὀργάνου, οὔτε μιὰ συρροὴ αἵματος. Ἦταν ἡ ἴδια ὅταν σταμάτησε, μὲ τὴ στιγμὴ ποὺ ἀποτέθηκε μέσα στὸ μπουκαλάκι της. Λιγώτερο ζωντανὴ ἀκόμα κι' ἀπ' τὸ κομματάκι τοῦ μάρμαρου ποὺ ἡ σμίλη τοῦ γλύπτη πετᾶ...

Θὰ μπροῦσα νὰ τὴ συγκρίνω μὲ τοὺς ἐγωιστές, ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀπομονωθοῦν ἀπ' τὴν ἀθλιότητα τοῦ κόσμου· ποὺ προσπαθοῦν νὰ μὴ γνωρίζουν τίποτε γιὰ τὸν πόλεμο καὶ γενικὰ τὶς φρικιαστικὲς εἰκόνες ποὺ σχεδιάζει. Μ' ἐκεῖνους, τέλος, ποὺ δὲ θέλουν τίποτε νὰ μάθουν καὶ ποὺ ὁ καθένας τοὺς φρίσκει σήμερα, ὅπως καὶ ποὺ εἶκοσι ὀχτὼ χρόνια: μηρκάζοντας τὶς ἴδιες ἀπατηλὲς θεωρίες. Ὑπάρχουν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ζωντανοὺς αὐτοὺς νεκροὺς, ποὺ καμμιὰ νοπὴ ἀλήθεια δὲν τοὺς συγκινεῖ· ἀνίκανοι νὰ μετατρέψουν τὴ μικρὴ λογικὴ ἀλουσίδα ποὺ τοὺς δόθηγησε ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια σὲ μιὰ κάποια πίστη. καὶ χωρὶς νὰ ἐννοοῦν νὰ παραδεχθοῦν ὅτι ἀπατήθηκαν, ἀπομονωμένοι ἀπό τὸ ἄλλο σῶμα, φαντάζονται ὅτι ζοῦν ἀκόμα. Ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα δὲν ζ ο ῦ ν. Μόνο π ά λ λ ο υ ν...

Ἡ μάλλον, ἡ μικρὴ αὐτὴ καρδοῦλα, ἀποτελεῖ μιὰ ἐ π ι τ ο μ ὴ τῆς καρδιᾶς τοῦ Σύμπαντος. "Αρχισε μιὰ μέρα νὰ πάλλει, ὅπως τὰ ἄστρα νὰ γυρίζουν. Οἱ σοφοὶ προσπαθοῦν νὰ μὴ ἀσχολοῦν κανε

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΤΑ ΝΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ

ΤΗΣ Δδας ΣΟΦΗΣ ΚΑΖΑΖΗ

Είναι γνωστό, πώς τά «Νεοελληνικά Γράμματα» άπό τήν πρώτη στιγμή τής έπανέκδοσής των, ὑποστήριξαν, δσο τούς ἦταν μπορετό, τίς κάθε λογῆς πνευματικές ἐκδηλώσεις τῶν νέων, συντείνοντας ἔτσι στήν παρουσίαση πολλῶν ἀξιόλογων ταλέντων, ποὺ γιά πρώτη φορά ἐμφανίστηκαν ἀπ' τίς στῆλες των. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, ἐλπίζουμε ἄξια νά ἐξελιχτοῦν. Παρ' ὅλη τή στενότητα τοῦ χώρου, ποὺ εἰδικές συνθῆκες μᾶς ἐπιβάλλανε τελευταῖα, ἐγκαινιάζουμε καὶ πάλι συστηματικά ἀπό σήμερα τίς τρεῖς οὐτές στῆλες, ποὺ μόνιμα ἀφιερωμένες στίς πνευματικές ἐκδηλώσεις τῶν νέων, θά φιλοξενοῦν ἀπό ὅσες συνεργασίες μᾶς στέλνονται, ἐκεῖνες ποὺ θά δίνουν τήν ἐλπίδα μιᾶς μελλοντικῆς ἐξέλιξης, ἔχοντας συνάμα τίς ἀπαιτούμενες γιά δημοσίευση ἀρετές.

Εἶμαι ἄπιστη. Καὶ ὅμως πιστεύω σὲ κάτι. Πιστεύω σ' ἕνα ὑπέρτατο "Ον, ποὺ διευθύνει τά πάντα καὶ ποὺ μόνο σέ σπάνιες περιπτώσεις εἶναι ἀνίχνευρο.

Τό Ὂν αὐτό, τό φαντάζομαι σά νά κάθεται σ' ἕνα χρυσό θρόνο, πάνω, ψηλά, πέρα ἀπ' τά οὐννεφα καὶ πέρα ἀπ' τό γαλάξιον οὐρανό. Φορεῖ σκοῦρο μανδύα, κεντημένο μ' ἀμόρια χρώματα. Τά μάτια του εἶναι μαθιά καὶ βαθυστόχαστα. Στά χέρια του, δυό χέρια χλωμά κι' ἐκφραστικά, κρατᾶει ἄπειρες, πολύχρωμες, ἀραχνοῦφαντες κλωστές, ποὺ βαστοῦν τούς ἀνθρώπους δεμένους, γιατί τό "Ον αὐτό διευθύνει τίς τύχες τους. "Ολοι καὶ ὁ καθένας χωριστά εἶναι δεμένοι ἀπό μιά χρωματιστή κλωστή.

Οἱ κλωστές αὐτές ἐχματίζουν δυό δέσμες στά χέρια τοῦ "Αρχοντα Κυρίου. Ἔχουν ἴδια χρώματα μέ τόν κεντητό μανδύα, ἔχουν ἴδιον ἀριθμό καὶ ἀντίστοιχους χρωματισμούς. Στό ἕνα χέρι βρίσκονται ὅλα τά νήματα ποὺ κυβερνοῦν τούς ἄνδρες, στό ἄλλο τίς γυναῖκες.

"Ολα πάνε ὁμαλά.

Οἱ ἄνθρωποι στή γῆ ἀκολουθοῦν τό δρόμο της. Δέν τούς εἶναι ἐσκλαβωμένοι ἀπ' τήν καθορισμένη τους τροχιά. Ἡ δράση τους εἶναι περιορισμένη. Οἱ σχέσεις τους ἥρεμες καὶ ἁπλές.

Μά τό ὑπέρτατο "Ον κάποτε κουράζεται· σταματᾶει τά χέρια, συμπλέκει τά δάχτυλα.

Τότε ἀρχίζει ἡ ἀταξία, ἡ συμφορά.

Οἱ χρωματιστές κλωστές μπερδεύονται, γιατί οἱ ἄνθρωποι, μόλις νοιώσουν σχετικήν ἐλευθερία, ταράσσονται, ἀπησυχοῦν, ξεφεύγουν ἀπό τόν ἀρχικό ἴσιο τους δρόμο. Πλέκουν τή μοῖρα τους μέ νέους ἀνθρώπους. Ἄλλοι βρίσκουν σύντροφο ἡ ψάχνουν μέ ἀπόγνωση νά θροῦν τό ταῖρι τους, ποὺ δέ φαίνεται πουθενά. Ἄλλοι ἀγωνίζονται ἐπιλόδοξα ἡ κυνηγοῦν χίμαιρες, κι' ἄλλοι ζητοῦν μιά ψυχή γιά νά συνενοηθοῦν. Κράτη, φυλές, ἰδέες ἔρχονται σέ ἀντίθεση καὶ τ' ἀνθρώπινα δράματα ἀρχίζουν.

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά κάθε συμνενόηση τῶν ἀνθρώπων, εἶναι νά συμφωνοῦν μεταξύ τους τά χρώματα ἀπ' τίς κλωστές. Τά μόρια, ὅμως, χρώματα εἶναι πολύπλοκα, πολυσύνθετα σέ τόνους καὶ ἁρμονίες. Μιά ἀπόλυτη συμφωνία σπάνια συναντιέται.

Στό μεταξύ, τό ὑπέρτατο "Ον ἀντιλαμβάνεται τό λάθος τυχ καὶ σπεύδει νά ταχτοποιήσει τίς κλωστές.

Εἶναι ὅμως δύσκολο... Τότε δυμώνει μέ τούς ταραχοποιοὺς ἀνθρώπους. Τά μαθιά του μάτια σκουρᾶνουν, ἀστράφτουν. Τά ὀφιγμένα ἀπ' τήν προσπάθεια χείλια του λεπταίνουν, σχηματίζουν μιάν ἀριζόντια γραμμή στό ἀλλοιωμένο πρόσωπο. Πά χέρια του ἀγωνίζονται νά ξαναφέρουν τήν τάξη. Ἀλλά εἶναι ἀργά... Οἱ κλωστές μένουν μπλεγμένες καὶ οἱ ἄνθρωποι συγκρούονται βίαια καὶ ἀγωνίζανται γά φτάσουν κάπου ἡ νά συναντήσουν τά ἰδανικά τους. Ὑπάρχουν ὅμως κι' ἀνθρωποι, ποὺ κλεισμένοι στόν ἑαυτό τους, οὔτε προσπαθοῦν, οὔτ' ἐπιθυμοῦν τίποτα. Περιμένουν ἀτάραχοι εὐχάριστα καὶ δυσάρεστα γεγονότα.

Ὅλοι εἶναι δυσαρεστημένοι ἀπ' τή μοῖρα τους, μά κανεὶς ἀπό τό ὅμομό του. Δέν παραδέχονται ὅτι οἱ ἴδιοι συντελέσανε στήν ἀποτυχία τους, ἀλλά τήν ἀποδίδουν στούς ἄλλους. Δηλαδή σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι δεμένοι ἀπ' τίς κλωστές. Γιατί κανεὶς δέν μπορεῖ νά διακρίνει τό δικό του νῆμα τῆς Μοίρας καὶ νομίζει τόν Ἑαυτό του ἀπόλυτα ἐλεύθερο.

Μ' αὐτή τήν προϋπόθεση εἶναι ἀδύνατη ἡ συνενόηση τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους.

Πόσο διαφορετικά θά γίνονταν τά πράγματα, ἄν ὁ ἕνας μποροῦσε νά ὑποχωρήσει μπροστά στόν ἄλλον, ὅφρῃ ὅλοι, χωρίς ἐξαίρεση, εἶναι δεμένοι καθένας μέ τή μοῖρα του! Μά εἶναι, φαίνεται, δύσκολο ἡρᾶμα νά μπορέσουν νά τή διακρίνουν.

Μόνο κάποτε, τή νύχτα, ὅταν μακρυά ἀπό τόν κόσμο θρεθεῖ κανείς πάνω σέ ὑψωμα καὶ γυρίσει τά μάτια του πρός τή φωτισμένη πολιτεία, ποὺ ἀπλώνεται μπροστά του, καταλαβαίνει τό σύνδεσμο ποὺ ἑνόνει τή γῆ μέ τόν οὐρανό. Μέσα στό σκοτάδι τῆς νύχτας εἶναι σάν κάθε φωτάκι τῆς γῆς νά συνδέεται μ' ἕνα ἀστέρι τ' οὐρανοῦ.

Γ' ἀστέρια τῆς γῆς εἶναι τά φωτισμένα παράθυρα τῶν σπιτιῶν, μικρῶν καὶ μεγάλων, ποὺ εἶναι τά κτίσματα τῶν σπουδαστῶν μας, τό βιβλίο αὐτό εἶναι ἕνα ἀπαραίτητο βοήθημα, ἕνα χρήσιμο στήριγμα γιά νά προχωρήσουν.

Οἱ συγγραφεῖς προσπαθήσαν· καὶ πέτυχαν νά κατέδουν στό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν μαθητῶν καὶ νά ἐκθέσουν μέ μοναδικό σύστημα καὶ κατά τρόπο ἀληθιά προκτικό, τά σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νά προσέξει κανένας γιά νά γράψει μιά καλή ἔκθεση.

Τά ὑποδείγματα εἶναι παρμένα ἀπό ἐκθέσεις μαθητῶν 14 – 18 ἐτῶν, ποὺ εἶναι πιό ἐύκολονόητα, γιατί μιλᾶνε στην ψυχή τοῦ νεαροῦ ἀναγνώστη. Ὑπάρχουν, βέβεια, καὶ ὑποδείγματα παρμένα ἀπό γνωστούς καὶ καθιερωμένους λογοτέχνες. Αὐτά, ὅμως, ὅλα, δέν χρησιμεύουν στό

ΕΝΑ ΧΡΗΣΙΜΟ ΒΙΒΛΙΟ

Κυκλοφόρησε τώρα τελευταῖα ἕνα πραγματικά χρήσιμο βιβλίο γιά τούς μαθητές τῶν Γυμνασίων καὶ γιά τούς ὑποψήφιους γιά τίς Ἀνώτερες Σχολές τοῦ Κράτους.

Εἶναι ἕνα βιβλίο ποὺ παρουσιάζει γενικότερο ἐνδιαφέρο. Πρόκειται γιά τόν «Πρακτικό Ὁδηγό Ἐκθέσεων», τοῦ κ. Μιχαηλίδη – Νουάρου καὶ τοῦ κ. Μ. Τσούρη, καθηγητῶν στό Κολλέγιο Ἀθηνῶν.

"Ολοι γνωρίζουν ὅτι ἕνας ἀληθινός τεχνίτης τοῦ λόγου δέν χρειάστηκε ποτέ του νά τόν διδάξουν. Εἶναι κάτι τό ἔμφυτο, ἕνα χάρισμα ποὺ τόχουν τόσο λίγοι ἀνθρωποι. Οἱ ἄλλοι ὅμως, ἐκεῖνοι ποὺ δέν ἔχουν τό χάρισμα τῆς πέννας, χρειάζονται καθοδήγηση καὶ διαφώτιση. Καὶ γιά τούς ἄλλους αὐτούς, ποὺ εἶναι τά κτίσμματα τῶν σπουδαστῶν μας, τό βιβλίο αὐτό εἶναι ἕνα ἀπαραίτητο βοήθημα, ἕνα χρήσιμο στήριγμα γιά νά προχωρήσουν.

Οἱ συγγραφεῖς προσπαθήσαν· καὶ πέτυχαν νά κατέδουν στό πνευματικό ἐπίπεδο τῶν μαθητῶν καὶ νά ἐκθέσουν μέ μοναδικό σύστημα καὶ κατά τρόπο ἀληθιά προκτικό, τά σημεῖα ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νά προσέξει κανένας γιά νά γράψει μιά καλή ἔκθεση.

Τά ὑποδείγματα εἶναι παρμένα ἀπό ἐκθέσεις μαθητῶν 14 – 18 ἐτῶν, ποὺ εἶναι πιό ἐύκολονόητα, γιατί μιλᾶνε στην ψυχή τοῦ νεαροῦ ἀναγνώστη. Ὑπάρχουν, βέβεια, καὶ ὑποδείγματα παρμένα ἀπό γνωστούς καὶ καθιερωμένους λογοτέχνες. Αὐτά, ὅμως, ὅλα, δέν χρησιμεύουν στό

ΕΚ ΤΟΥ ΠΟΝΗΡΟΥ...

«Στάσου μέ τ' ἀνθόνερο
τήν δόξη σου νά πλύνω».
Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Νά πλύνω ἐγώ τά πόδια σου μ' ἀνθόνερο
—λευκά σάν χιόνι—ἀγνά γά τά σκουπίσω
καὶ κεῖ, Ὡραῖο μου, νά γύρω τις ρυτίδες μου
—τὴν κεφαλή, τά χείλη μου—
νά σέ φιλήσω.

Νά κλάψουνε τά μάτια καὶ τά πάθια μου
ἔτσι μουγγά σὲ δάκρυα, κι' οἱ πεθύμιες
—ἀμαρτωλές Μαγδαληνές χωρίς μετάνοια—
νά δεηθοῦν στά πόδια σου
σ' ἀσκήμιες...

Νά πλύνω ἐγώ τά πόδια σου μ' ἀνθόνερο
—λευκά σάν χιόνι—ἀγνά νά τά φιλήσω,
νά πλύνω, ἐγώ, τά πόδια σου μ' ἀνθόνερο...

ΤΑΣΟΣ ΛΕΛΑΚΗΣ

ΦΩΣ

Τὸ 'Αττικὸ μεσουράνημα
φωτεινὸ πανηγύρι
μεθυσμένη ἀπὸ χρώματα
σὲ μιὰ ρίζα ἔγω γείρει.

Φῶς! Καθάριο, γιλιόγρωμα
ἀπ' τὰ οὐράνια σταλμένο
πίνει ἡ πλάση καὶ ντύνεται
μὲ φουστάνι ἀνθισμένο.

Φῶς! Τὰ στάχυα μεστώνει τα
ροδοβάφει τὶς φλοῦδες,
καὶ γεννᾶ χρυσοφτέρουγες
παρδαλὲς πεταλοῦδες.

Φῶς! Γουρμάζει καὶ τ' ἄλικο
τῶν γειλιῶν τὸ κεράσι
τοῦ φιλιοῦ τ' ἀνοιξιάτικο
τὸ πιοτὸ νὰ κεράσει.

Φῶς! Τῆς ὕλης ἡ δόνηση
ἀπὸ χρῶμα γιομάτη,
ὁ παλμὸς τοῦ ἀναγάλλασσμα,
μουσική γιὰ τὸ μάτι.

Φῶς στὸν κάμπο, στὸ πέλαγο,
στὸ βουνό, στὴ θωριά σου.
Φῶς σκορπίζει γρυσάγτιδο
γελαστὸ κι' ἡ ματιά σου.

ΕΥΓΕΝΙΑ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΑΝΘΙΖΟΥΝΕ ΚΑΙ ΠΑΛΙ

Ἀνθίζουνε καὶ πάλ' οἱ ἀμυγδαλιὲς
στοῦ κήπου μου τὴν ἄκρη ἀραδιασμένες.
Ἀνάμνησες ξανάρχουνται παλιὲς
ἀνάμνησες θαμπὲς, ξεθωριασμένες.

Ξανάρχουνται στὴ θύμηση ἀπαλὲς
ὁλόλευκες νυφοῦλες γητεμένες,
χαρούμενες περνᾶνε καὶ δειλὲς
ἀμυγδαλιὲς—νυφοῦλες, στολισμένες.

Ἀνθίζουνε καὶ πάλ' οἱ ἀμυγδαλιὲς
στοῦ κήπου μου τὴν ἄκρη ἀραδιασμένες.
...Θὰ μαραθοῦνε τ' ἄνθια σὰν παλιὲς
ἐλπίδες ἀνεκπλήρωτες, σβησμένες...

Δ. ΚΟΥΖΗΣ

ΠΟΘΟΣ

Ἡ κούραση μολύβωσε
τὸ βάρος τὼν βλεφάρω
κ' ἡ στράτα μου ἀτέλειωτη
ποὺ κίνησο νὰ πάρω

καράβι νὰ σαλπάρω
στὴ χώρα τὴν ἀπόκοσμην
ὀνείρων ποὺ θαυμάζω
γιὰ δρόμους ἀσχεδίαστους
χαμένους στὸ γαλάζο...

ΕΛΕΝΗ ΓΡΑΙΚΟΥ

ΟΔΥΝΗ...

Νά!, τώρα πάλι γέρνουνε τά ρόδα στὴν καρδιά,
Καὶ χελιδόνια οἱ πόθοι μου γι' ἄγνωστα πάνε μέρη
Καὶ μιὰ λαχτάρα ἀπλώνεται στὸ πελιδνό μου χέρι.
Μ' ἀγάλι-ἀγάλι σβύνουνται στοῦ χάους τὴν πλατωσιά.

Τὰ σύννεφα στὸν οὐρανὸ παράπονο ξεχύνουν
Κι' ἕνα σκοτάδι μέσα μου γλυστράει πηχτὸ-πηχτό,
Καὶ τὸ μεγαλεπήβολο κι' ἀγνό μου ἰδανικὸ
Τώρα ποὺ ἡ σάρκα τόντυσε, Τίμωνες τὸ μολύνουν.

Κ. ΑΡΩΝΗΣ

Κ. Μ.

ΤΑ 80 ΧΡΟΝΙΑ ΕΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 2)

σημαντικά τή δράση τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν, εἶναι ἡ φυσική εὐμένεια τῶν ἀρχομένων. Οἱ κυβερνῆτες τῶν λαῶν ἔχουν τήν εὐχέρεια ἄλλα καὶ συμφέρον νά μιλοῦν τή γλῶσσα τῆς λογικῆς καὶ τῆς πειθοῦς, ἀφοῦ ἡ λογική ὁλοένα ἐπιβάλλεται στό ρυθμό τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Εἴτε τό κάνουν, εἴτε δὲν τό κάνουν, τό γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ καθαυτὸ δύναμή τους στηρίζεται στὴν ἐξουσία, ποὺ ἀσκοῦν καὶ ποὺ θεμελιώνεται ψυχολογικά στό πανανθρώπινο ἐνστικτο τῆς κοινωνικῆς ὑπακοῆς. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ φύση προόρισε τὸ ἀνθρώπινο εἶδος γιά τὴ ζωὴ τῆς ὁμάδας, ἦταν ἑπόμενο ὅτι θὰ κανόνιζε μὲ τέτοιο τρόπο τά πράγματα, ὥστε ἕνας ἢ μερικοὶ νά κυβερνοῦν κ' ὅλοι οἱ ἄλλοι νά ὑπακούουν.

Οἱ πολιτικοὶ ἡγέτες μποροῦν, καὶ πρέπει, ἀκόμα, νά προεξοφλοῦν τὴν δρεξὴ τῶν λαῶν νά τοὺς συντρέξουν θετικὰ στὴν ἀνοικοδόμηση τοῦ κόσμου. Ἀτέλειωτα χρόνια τώρα οἱ λαοὶ πέφτουν ἀπὸ ἀγωνία σὲ ἀγωνία, ἀπὸ δοκιμασία σὲ δοκιμασία. Στὸ τέλος, ξαναβρέθηκαν στὴν κόλαση τοῦ πολέμου. Ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, εἶναι δυνατὸ οἱ λαοὶ νά μὴ διδάχτηκαν; Εἶναι δυνατὸ νά μὴν ἔχουν ὡριμάσει; Μποροῦν νά μὴ ποθοῦν ὁλόψυχα τὸν ἐρχομὸ μιᾶς καινούργιας ἐποχῆς, ὅπου τουλάχιστο ὁ δεύμονας τοῦ πολέμου θά ἐχει ἐξορκιστεῖ; Ὀπωσδήποτε. ἡ ἀνθρώπινη ἀντοχὴ στὴ δυστυχία ἐχει δρια. Καί, στὸ σημεῖο ὅπου ἐχουν φτάσει τά πράγματα, δέν θέλει πολὺ ἡ ἀνθρωπότητα γιά νά τά ξεπεράσει αὐτά τά ὅρια. Κτιρὸς εἶναι νά τὸ καταλάβει ἡ ἴδια, γιατὶ ἄν, παρ' ἐλπίδα, φτάσει ἡ φοβερὴ ἐκείνη στιγμὴ, ὄχι μόνο θά ἐχει χάσει γιά πάντα τὴν εὐκαιρία νά ὑψωθεῖ σὲ ἀνώτερα πεπρωμένα, ὄχι μόνο θά ξαναπέσει στὴν ἀρχικὴ βαρβαρότητα, ποὺ ἀπ' αὐτὴν εἶδε κ' ἔπαθε νά βγεῖ, ἀλλὰ θά κινδυνέψει νά χαθεῖ ὁλότελα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς.

ΤΕΛΟΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗΣ Α.Ε.
ΔΙΕΘΝΕΣ ΤΜΗΜΑ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ - ΒΙΒΛΙΟΓΡ. ΤΨ. ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ
ΜΑΡ. ΚΙΣΣΑΒΟΥ: Ἡ ἠθική συνείδησις. 8ον, σελ. 177 Δρχ. 100.—
ΓΚΑΛΙΕΝ: Εἰσαγωγή στη μέθοδο Ντεκρολύ, μετάφρ. » 15.—
Γ. Βασδέκη, 8ον, σελ. 48 » 25.—
ΑΡΤΕΜΙΟΥ ΑΡΤΕΜΗ: Ξύστινα δνειρα, διηγήματα, 8ον, σ. 60 » 200.—
ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΑΙΤ.: Τὸ Βυζαντινό στὴ Λαϊκὴ ζωγραφική, 4ον, σελ. 245 » 200.—
ΠΑΓΚΑΛΟΥ Γ. Η.: Κλινική Μικροβιολογία, 8ον, σ. 338 » 40.—
ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ: τόμ. Δ' — Ἀρχαίου κείμενον: μετάφρ. Γ. Καρβελᾶ, 8ον, σελ. 115 » 40.—
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ: Τά Ἀπαν'α, τόμ. Γ' — κείμενον, μετάφρ. Γ. Πουγαρωπούλου, 8ον, σελ. 82 » 40.—
ΑΙΣΧΥΛΟΥ: Εὐμενίδες, κείμενον, μετάφρασις Κ. Ἐλεοπούλου, 8ον, σελ. 79 » 40.—
ΦΛΑΒΙΟΥ ΙΩΣΗΠΟΥ: Κατ' Ἀπίωνος Λόγος Β': κείμενον, μετάφρασις Κ. Βελλᾶ, 8ον, σελ. 103 » 40.—
ΟΜΗΡΟΥ: Ἰλιάς Α—Β εἰσαγωγή εἰς τὸ Ὁμηρικὸν ἔπος ὑπὸ Βιλαμόβιτζ, κείμενον, μετάφρ. Ν. Σηφάκη, 8ον, σ.135 » 40.—
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ: Φυσιογνωμικά, κείμενον, μετάφρασις Ἀντων. Χαλᾶ, 8ον, σελ. 85 » 40.—
ΦΡΟ'Υ'Δ Σ.: Τὸ ἄγχος καὶ ἡ ζωὴ τῶν ἐνστίκτων, 8ον, σ.43 » 15.—
ΚΟΦΙΝΑ Γ. Ν. : Περὶ φορολογικοῦ ἀδικήματος ἐν γένει καὶ ἰδίως περὶ λαθροεμπορίας καὶ τελωνειακῶν παραδάσεων, 8ον, σελ. 23 » 30.—
ΦΥΛΛΗ ΠΑΝΟΥ: Τὰ Τσιγγάνικα, 8ον, σελ. 30, » 30.—
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
Ἀναλαμβάνομεν τὴν προμήθειαν οἱουδήποτε Ἑλληνικοῦ βιβλίου, ὅστις καὶ ἂν εἶναι.
Ἀποστέλλομεν τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν.
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΠΩΛΗΣΙΣ : Ἐκδόσεων Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου, Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.
ΜΕΓΑΛΑΙΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΔΑΚΗ
Ζητήσατε δωρεάν ἐλληνικὸν κατάλογον
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

„ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ„
ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ:
Γιά ἕνα χρόνο Δρχ. 190
Γιά ἕξη μῆνες » 100
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ
Γιά ἕνα χρόνο Λίρα 1
Ὑπεύθυνος Διευθυντής
ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ
Σαμάρα 6.
Ὑπεύθυνος Τυπογραφείου
ΣΩΤ. ΛΑΔΜΑΚΟΣ
(Μέρων 3)
Γιά τὸ περιεχομένο τῶν διαφημίσεων τά «Ν. Γ.» δέν ἔχουν καμμιά εὐθύνη.
Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ ὄχι, δεν ἐπιστρέφονται.
Κἀθε ἐμβάσμα προς τὸ περιοδικὸ ν' ἀπευθύνεται στὸν κ. Ἀντώνιον Νικολοπουλον.

— Βασιλικὸ Θέατρο

Τὸ Βασιλικὸ Θέατρο παίζει, σ' ἐπανάληψη, τὸ «βασιλικὸ λάφι» τοῦ Σαΐξπηρ.

Τὴν ἐρχομενη Κυριακὴ θὰ παίξει τὴν κωμῳδία τοῦ Σκόμπη «Ἕνα ποτηρι νερό», σκηνοθεσία τοῦ κ. Τάκη Μουκενίδη.

—Θέατρο Μαρίκας Κοτοπούλη

Στο θέατρο «Ρέξ» ὁ θίασος τῆς κ. Μαρίκας Κοτοπούλη παίζει τὸ ἔργαμα τοῦ Μπολογσουρβῆ «Λυγαιὰ γιὰ τὸ τομάρι». Ἐπειτα ὁ θίασος θ' ἀνεβάσει τὸν «Κοῦρ. σεῦρο» τοῦ Ἀσσαρ, με σκηνοθεσία τοῦ κ. Κορολοῦ. Κοντ, ποὺ θὰ συνεργαστεῖ με τὸν κ. Μάριο Ἀγγελόπουλο γιὰ τὶς σκηνογραφίες.

Ο ἰδιος θίασος θ' ἀνεβάσει τὴν ἐρχόμενη ἐποχὴ στο θέατρο Ἀλκμήνης τὸ ἔργο τοῦ κ. κ. Δ. Γιαννοπούλου καὶ Δ. Δυαγγελαῖου «Κωμῳδίες τῆς ζωῆς», ὁποιος ἀνομάστηκε τελικὰ «ὁ Μουρίτου 1940».

—Θίασος Κατερίνας Ἀνδρεάδη

Ὁ «Ἐλεύθερος Καλλιτέχνικος Ὀργανισμός» τῆς κ. Κατερίνας Ἀνδρεάδη συνεχίζει τὴν περιοδεία του στὶς πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θρακης με τὴν ἰδια ἐπιτυχία πανταχοῦ.

Στὶς 20 του περασμένου μήνα ἀρχισε τὶς παραστάσεις της ἡ κ. Ἀνδρεάδη στὴν Καβάλλα, ὅπου ἔμεινε περὶ τὶς 15 μέρες. Μετὰ διασκεφθήκε γιὰ ἀλλοῦ καὶ ἡ Κομοτηνή καὶ τώρα βρίσκεται στὴν Ἀλεξανδρούπολη, ὅπου ἔδωσε τέσσαρες μόνον παραστάσεις. Λόγω Κυριακῆς 13 Φεβρουαρίου θέλουμε νὰ παρατάσεις τοῦ θίασου, ἡ Δρεάδη σ' ἀν Ἀλεξανδρούπολη καὶ τὴν Δευτέρα θὰ γίνει ἡ ἐναρξὴ του στὴ Δράμα.

Ἐπειτα θὰ ἐπισκεφτεῖ καὶ ἄλλες πόλεις τῆς παρακάτω πόλεις : 28 Φεβρουαρίου ἀρχίζει στὶς Σέρρες, στὶς 8 Μαρτίου στὴ Λάρισα, στὶς 18 στὸ Βόλο, σ'ἐς 22 σπὰ Ἰρακλεῖα, στὶς 27 στὰ Ἰωάννινα καὶ στὶς 5 τοῦ Ἀπρίλη ἔναρξη στὸ Δημοτικὸ Κερκύρας.

Ἡ κ. Ἀνδρεάδη ἔχει προσκληθεῖ ἀπ' τὸν Δῆμο Κερκύρας καὶ θὰ παίξει ἐκεῖ ἀς τὴν Κυριακὴ τῶν Βαΐων, ὅλες τις φετεινὲς της καὶ ἐς περσινὲς ἐπιτυχίες της. Σιθὴν περιοδεία αὐτὴ τὴν σπουδάζει καὶ ὁ πρόεδρος συνεργάτης της, ὁ συνθέτης Σοφρανίδης, ποὺ μὲ τὴ συνεργασία του ἐτοιμάζει τὸ μπεστεράτο τῶν ἔργων ποὺ θὰ παρουσιαστοῦν φέτος τὸ καλοκαίρι στὸ θερινὸ θέατρο τῆς πλατείας Κυριακοῦ.

Ὁ σκηνογράφος κ. Γ. Βασκαλὸ, ποὺ βρίσκεται τώρα στὸ Παρίσι κοντὰ στὸν Σορβ. Μπιλλέν, θὰ κατεβεῖ στὴν Ἑλλάδα ἕνα μῆνα νωρίτερα γιὰ νὰ συνεργαστεῖ στὸ ἀρμὸ ὁ ἔργο, ποὺ τὶς σκηνογραφίες του εἰς μελετᾶ ἀπὸ τωρα στὸ Παρίσι.

Μᾶς γράφουν πὼς ὁ Βασκαλὸ μετὰ τὶς σκηνογραφίες τοῦ Ρίχαρδου Γ'.. θὰ ἐτοιμάσει τὶς σκηνογραφίες τοῦ «Φεξῆρ τοῦ Μπαλζάκ, ποὺ θὰ δοθεῖ στὸ Ἀτελιέ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐτοιμάζει τὴν Ἔκθεση τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς Γαλλικῆς Ἀγιογραφίας ποὺ τὸ κέρδη της θὰ διατεθοῦν γιὰ τοὺς σεισοπαθεῖς Γαλλοὺς καλλιτέχνες.

Τὸ Πόσχο ὁ θίασος Ἀνδρεάδη θὰ βρεθεῖ στὴν Θεσσαλονίκη.

Στὴν Θεσ)νίκη ὁ κ.Ἐλεύθερος Καλλιτέχνικος Ὀργανισμὸς θὰ μείνει ὅλο τὸν Μάη καὶ θὰ δόσει μαζὶ μὲ τὶς ἀπογευματινὲς 40—50 παραστάσεις. Εἶναι γνωστὴ ἡ περίφημη ἐπιτυχία στὴ Θεσσαλονίκη τοῦ θιάσου τῆς κ. Κατερίνας Ἀνδρεάδη.

— Οἱ "Ἑλληνες ἠθοποιοί

Ὁ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς τοῦ Μπάρι θὰ παρουσιάσει τὶς πιὸ ἀντιπροσωπευτικὲς ἀραῆς ἠθοποιῶν τοῦ σημερινοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου, τὸ μὲ ὅσα σεφὰ διαλέξεις, ποὺ θὰ ἀναδοσοῦνται καὶ ἀπὸ τὶς γνάμες τῶν διοκρεπεστέρων λογίων μας καὶ ἐιδικῶν. Ἡ πρώτη ὁμίλια μεταδόθηκε ἀραγτὲς καὶ ἡ ἀφιερωμένη στὴν πρωτοφυῆ ἠθοποιὸ τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου δ. Ἑλένη Παπαδάκη. Ἡ κ. μιὰ λαπτομερὴς ἀνασκόπηση τῆς ἀναδιοδόμιας τῆς ἐλλεκτῆς καλλιτέχνιδος καὶ συνάμα μιὰ χαρακτηριστικὴ μελέτη τοῦ ταλέντου της. Ἡ ὁμιλία αὐτὴ ἔγινε ἀπὸ τὴν συνεργάτιδα μας κ. Λιλὴ Ἰακωβίδου, ἡ ὁποία γνωστὴ ποίτρια καὶ κριτικὸ τοῦ ἔργου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Καρβάλο.

— Ἡ «Γαλλικὴ Κωμῳδία» στὴν Ἀθήνα.

Ἀποφασίστηκε ὁριστικὰ ὁ ἐρχομὸς στὴν Ἑλλάδα τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας. Θὰ βρεθεῖ στὶς 16 Μαρτίου καὶ θὰ δόσει πέντε παραστάσεις στὸ Β. Θέατρο.

Θὰ παίξει τὸν «Μιθριδάτη» τοῦ Ρακίνα, τὸν «Μισάνθρωπο» τοῦ Μολιέρου καὶ τὸ «Μὲν παίζουν μὲ τὸν Ἔρωτα» τοῦ Μισσέ. Ἐπίσης θ' ἀνεβάσει δυὸ ἔργα ἀπὸ τὸ σύγχρονο γαλλικὸ δραματολόγιο.

— "Ἕνας" Ἕλληνας μαέστρος

Τὴν παρασκευὴ Κυριακὴ στὰ «Ὀλύμπια» δόθηκε ἐξαιρετικὴ ἀπόδοση ἀπὸ τὴ Συμφωνικὴ Ὀρχήστρα τοῦ Ὠδείου Ἀθηνῶν, μὲ μαέστρο τὸν κ. Θ. Βαβαγιάνη καὶ σολίστ τὸν κ. Β. Κλάδη (βιολί). Παρόλλαλα μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς συναυλίας τὰ «Ν. Γ.» θέλουν νὰ σημειώσουν τὴ χαρὰ τους γιὰ τὴν εὐκαιρία ποὺ δίνεται στοὺς νέους καλλιτέχνες νὰ δείξουν τὸ ταλέντο τους καὶ μάλιστα σὲ δύσκολο πρόγραμμα, καὶ τὴν ἐπιθέα πὼς τέτοιες ἀξιόλογες συναυλίες θὰ δίνουνται συχνὰ στὸ ἑλληνικὸ μουσικὸ κοινό.

—Ὁ «Ἀσκραῖος»

Τὴν ἐρχόμενην ἑβδομάδα πρόκειται ν' ἀρχίσουνε ξανὰ τὰ μαθήματα τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «Ἀσκραῖος», στὴ νέα αἴθουσά του, ὁδὸς Φιλελλήνων 15. Ἡ νέα σάλη σειρὰ τῶν μαθημάτων τοῦ «Ἀσκραῖου» θὰ διαρκέσει μόνο τρεῖς μῆνες.

— Νέα βιβλία

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΠΕΤΡΟΥ Α. ΔΗΜΑ: «Ἐτῆ βορινῆ πλαγιά τῆς Κορβαγένας», διηγήματα, σχ. 8ο, σελ. 48.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

ΑΡΡΙΑΝΟΥ: «Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις», βιβλίο πέμπτο, ἀρχαῖο κείμενο, μετάφραση, σημειώ

ΓΡΑΦΕΙΑ
ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΗΔΗ 4
ΤΗΛΕΦ. 30 297

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΘΗΝΑ, Περίοδος Β'
ΤΙΜΗ ΔΡΑΧΜΕΣ 4
ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 168

Οι ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΟΥΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ-ΧΡΗΣΤΙΔΗ-ΒΡΕΤΤΑΚΟ

ΤΟΥ κ Β. Λ. ΚΑΖΑΝΤΖΗ

Ο κ. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ

Ἡ ἐφετεινή λογοτεχνική παραγωγή τοῦ κ. Πρεβελάκη ἔρχεται πρώτη ἀριθμητικά. Δυό μεταφράσεις, (τοῦ Καλντερὸν καὶ τοῦ Βαλερύ), μιά ποιητική συλλογή, μιά νουβέλλα σὲ πολυτελῆ ἔκδοση, καί, τέλος, τό «Χρονικὸ μιᾶς Πολιτείας» ποὺ ναί μὲν βγῆκε τὰ Χριστούγεννα τοῦ '38, ἀλλ' ἔκανε τό δρόμο του» μέσ' τὸ 39, κι' ἔτσι μπαίνει κι' αὐτό στὸν κατάλογο.

Γιὰ τὸ «Χρονικὸ μιᾶς Πολιτείας» δὲν θὰ ρωτήσουμε τὸν συγγραφέα. Εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ τὸ ἀναλύσει μόνος του, ὕστερα ἀπὸ μιὰ συζήτηση, πέρυσι, στὸν 'Αγγλοελληνικό, κι' ὁ φίλος κ. Πουλόπουλος τὴν ἔχει ἀποδώσει πιστὰ στὴν «Ἑλληνική Ἐπιθεώρηση» (φ. 381). Μένουν, ἀπ' τὰ πρωτότυπα, ὁ «Θάνατος τοῦ Μέδικου» καὶ ἡ «Γυμνὴ Ποίηση».

—Ὁ «Θάνατος τοῦ Μέδικου» — μᾶς λέει ὁ συγγραφέας — δὲν εἶναι τόσο νουβέλλα μὲ ἱστορικὸ περιεχόμενο, ὅσο μιὰ αὐτοβιογραφική ἐξομολόγηση μυθοποιημένη. Μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ κάποιο ἀπόγευμα σ' ἕνα κοντσέρτο, — ἔτσι δίχως εἰδικὸ λόγο. Φεύγοντας τόχα κιόλας ζ ἡ σ ε ι καὶ τὸ διηγήθηκα σ' ἕνα γνωστό μου πρόσωπο. Τὸ γράψιμό του, στὸ χαρτί, μοῦπιασε τρεῖς Κυριακές, δηλαδή, 24 ὧρες, ἀλλά, ἔπως σᾶς εἶπα, τὸ εἶχα ἐντελῶς ἕτοιμο στὸ μυαλό μου, —σὰν κάθε τι ποὺ γράφω. Ἴσως σας, ἐνδιέφερε, ἀλήθεια, τὸ π ῶ ς γράφω: Τὰ κτοποιῶ πρῶτα στὸ μυαλό τὶς ἰδέες μου, ζῶ ἐκεῖνο ποὺ πρόκειται ν' ἀποδώσω, καὶ τέλος τὸ ρίχνω στὸ χαρτὶ μ' ἕνα στενογραφικὸ σύστημα δικῆς μου ἐφεύρεσης. Ὕστερα γίνεται ἡ «ἀφαίρεση» ποὺ εἶναι καὶ τὸ δυσκολώτερο μέρος, καὶ τέλος, καθαρογράφεται καὶ εἴτε δίνεται γιὰ τύπωμα, εἴτε, τὶς περισσότερες φορές, μπαίνει στὸ ντουλάπι. Ὁ «Θάνατος τοῦ Μέδικου» ἀποτελεῖ συνέχιση τῆς πεζογραφικῆς μου προσπάθειας πάνω στὶς γνωστές μας γραμμές, ἀλλὰ διαφέρει λίγο ἀπὸ τὸ Χρονικό, γιατὶ στὸ δεύτερο μιλάει περισσότερο ὁ λαός, ἐνῶ στὸ πρῶτο εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος.

—Δὲν βρίσκετε πὼς ἡ μεγάλη τιμή τοῦ βιβλίου σας θὰ δυσκολέψει τὴ διάδοσή του;

—Ναί, καὶ λυπᾶμαι, γιατὶ πρόκειται γιὰ ἔργο μου εὐκολονόητο — ἕνα ἔργο ποὺ ἀρέσει, ὅπως δείχνουν οἱ πολλὲς ἐπιστολὲς ποὺ πέρνω. Ὅταν, ὅμως, μοῦ ζήτησε ὁ Κεφαληνὸς ἕνα χειρόγραφο, γιὰ νὰ βγάλει ἕνα βιβλίο — ἔργο τέχνης, δὲν εἶχα ἄλλο νὰ τοῦ δώσω. Ἴσως ἀργότερα ἐπακολουθήσει φτηνότερη ἔκδοση.

—Κ' ἡ «Γυμνὴ Ποίηση»;

—Ὅπως ξέρετε, εἶναι ποιήματα ποὺ γράφτηκαν στὸ 1933 — 34 στὴν Κρήτη καὶ στὴν Αἴγινα, καὶ ἐκφράζουν, διανοητικά, σκέψεις, ποὺ χτυποῦν στὶς αἰσθήσεις. Ἡ Αἴγινα εἶναι ἕνα ὡραιότατο νησὶ ποὺ σοῦ ἐξασφαλίζει τὴν πλήρη ἀπομόνωση, δίχως νὰ χάνεις τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸ κέντρο. Μπορῶ νὰ πῶ πὼς πρῶτοι, ὁ Καζαντζάκης κι' ἐγώ, τὸχουμε ἀνακαλύψει. Εἰδικώτερα γιὰ τὴν ποίησή μου, θὰ μποροῦσα νὰ σᾶς παραπέμψω στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ποὺ ἐκπληρώνει, νομίζω, ἐντελῶς τὸ σκοπὸ τῆς ἔρευνάς σας. Μπορεῖτε νὰ τὸ δημοσιεύσετε ὅπως εἶναι, γιατὶ τὰ ἴδια θὰ σᾶς ἔλεγα καὶ τώρα: (1)

«Στὸ ποιητικὸ τέχνασμα καὶ στὸ γοῦστο, στὸν προαποκαταστημένο κανόνα καὶ στὸ δίδαγμα τῶν προηγουμένων δεν πιστεύω. Ἡ λεγόμενη τέλεια μορφὴ τοῦ εἴδους εἶναι μιὰ σύμβαση ποὺ δὲ σχετίζεται μὲ τὴν οὐσία τῆς ποίησης. Ὁ ποιητὴς ποὺ παραδέχεται τὰ ὅρια ἑνὸς εἴδους γιὰ νὰ περικλείσει τὸ πάθος του, μπορεῖ νἆναι εἰλικρινής, ἀλλὰ δὲ θ' ἀποφύγει τὸ τέχνασμα. Καὶ συχνά, θἄλεγα πάντα, ἡ ἐξωτερική οἰκονομία θὰ παραποιήσει τὸν ἀληθινὸ στοχασμό του. Ὁ ποιητὴς ποὺ θὰ ζητήσει ἀπὸ τὸ αἴσθημά του νὰ πλάσει τὴν ἀντίστοιχη μορφή, χωρὶς καμιὰν καλλιγραφία, θἆναι σιμώτερα πρὸς τὴν οὐσία τῆς ποίησης, θἄχει τὴν ἐλπίδα πὼς τὴ σκέψη του δὲ θὰ τὴ ψεφτίσει μὲ καμιὰ σύμβαση. Ἡ ἔμφυτη σοφία τοῦ δαιμόνιου θἀντικαταστήσει ἐδῶ τὴν ἐπαγγελματική συνείδηση καὶ τὴν ἀποχτημένη δεξιότητα. Ὁ δρόμος θἆναι ἀπὸ τὰ μέσα στὰ ἔξω, ἡ ποιητικὴ θὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ ποίημα. Ἐδῶ, οὔτε κανόνας, οὔτε παιδαγωγία, οὔτε αὐτοματισμός. Ὁ ἔρωτας κ' ἡ θέρμη τῆς ποιητικῆς ἐνέργειας θὰ βροῦνε τὴν ἐσωτερικὰ ἀπαραίτητη ἔκφραση, θὰ βάλουνε τὴ λέξη μὲ ἄσεισιη σιγουράδα στὴ θέση της. Θὰ κάμουνε τὴ φράση νὰ σαλέψει μὲ τὸ πρεπούμενο βάδισμα, κι' ὁ στίχος θὰ κυματίσει λεύτερος, ἀσπέδιστος, γ υ μ ν ὸ ς. Τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τοῦ ποιήματος δὲ θὰ τὰ ἐπιβάλει στὸ αἴσθημά του ὁ τεχνίτης, παρὰ ἡ θέρμη τῆς ποιητικῆς ἐνέργειας, ἱκανὴ νὰ τὰ δημιουργήσει, νὰ τὰ καταλύσει, ἢ νὰ τὰ σεβαστεῖ, θὰ τὰ κάμει νὰ συζήσουν ὀργανικὰ μὲ τὴ ρεούμενη, ἄστατη καὶ δυναμογόνα οὐσία τοῦ ποιήματος. Κατὰ τὴ λογική αὐτό, τὸ ὁλικὸ τῆς γλώσσας δὲν παρουσιάζεται τεμαχισμένο ἀριθμητικά, μ ε τ ρ ι κ ά, δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις μιᾶς νεκρῆς μονάδας, παρὰ γίνεται τὸ τέλειο καὶ ζωντανὸ ἀντίστοιχο τοῦ ἀτομικοῦ κραδασμοῦ. Ἡ λέξη νόημα καὶ ἦχος, τὸ σάλεμα τῆς φράσης, ὁ σφυγμὸς τοῦ στίχου, δὲ θἆναι ἡ καταγραφή μετρικῶς ὑπολογίσιμη καὶ ψηλαφητὴ τοῦ πάθους, παρὰ τὸ ἴδιο τὸ πάθος σωματωμένο στὸ ὑλικὸ τῆς γλώσσας, καμωμένο ο υ θ μ ό ς.»

—Ἀκολουθεῖτε ὁρισμένες σχολὲς ἢ κατευθύνσεις;

—Σχολή μου καὶ κατεύθυνση εἶναι μιά: ὁ Ἑλληνισμὸς κ' ἡ Ἑλληνική γλῶσσα. Νοιώθω τὸν Ἑλληνισμὸ σὰν μιὰν ἰδέα πρωταρχική, κάτι ποὺ ὑπάρχει πάντοτε, παντοῦ, καὶ ποὺ νοιώθουν ὅλοι οἱ λαοὶ σ' ὅλους τοὺς χρόνους. Εἶναι τὸ «Nach Osten» τῶν Γερμανῶν, τὸ «Midi» τοῦ Βὰν Γκόγκ — ποὺ μπαίνει σὲ δυὸ βασικὲς ἀρχὲς: τὴν αἴσθηση τοῦ τοπίου καὶ τὴ λατρεία τῆς μορφῆς... Κάπου γράφηκε πὼς τὰ ποιήματά μου μυρίζουν θυμάρι. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι: ἡ ἡλιολατρεία — ὁ ρυθμὸς ποὺ μοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἀτμόσφαιρα μέσ' στὴν ὁποία ζῶ...

Λίγοι, φοβᾶμαι, εἶναι κεῖνοι ποὺ μποροῦνε νὰ συλλάβουνε μιὰ τέτοια ἰδέα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Χρειάζεται πλάτεμα τῆς σκέψης σου, ταξίδεμα σὲ τόπους μακρυνούς, κ ὕστερα ἐπιστροφὴ σὰν τοῦ Ὀδυσσέα, γιὰ νὰ παραδεχτεῖς πολύτιμο κεῖνο ποὺ μὲ τὴν καθημερινὴ ἐπαφὴ περνοῦσες γιὰ κοινό.

—Ὅσον ἀφορᾶ τὴ γλῶσσα, συνεχίζει ὁ κ. Πρεβελάκης, νομίζω πὼς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, γιὰ κάθε δημιουργία. Εἶναι λαθεμένη ἡ γνώμη πὼς τὸ ἐπιστημονικὸ βιβλίο πρέπει νἆναι αὐστηρὸ — δίχως κομψότητα. Τὸ βιβλίο μου γιὰ τὴ Χαρακτική, εἶναι γεμᾶτο τόνους λυρικοὺς. Βρίσκω πὼς σήμερα εἴμαστε ὑποδουλωμένοι στὴν «παραπομπή» καὶ τὴ σχολαστικότητα...

Δουλειὰ αὐτοῦ ποὺ πέρνει συνεντεύξεις εἶναι ν' ἀκούει κι' ὄχι νὰ μιλᾶ. Ἔτσι τουλάχιστο ἀπαιτεῖ ἡ παράδοση. Ὅμως, δὲ μπορῶ νὰ μὴ θυμηθῶ ἐδῶ τὰ περισπούδαστα μαῦρα συγγράμματα πάνω στὰ ὁποῖα ἡ φοιτητικὴ νεολαία χάνει τὰ ὡραῖα της χρόνια, παλεύοντας νὰ βρεῖ ἐδῶ κι' ἐκεῖ λίγη ποίηση...

—Πῶς βλέπετε τὴ φετεινὴ κίνηση;

—Εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς ἡ περυσινὴ ἦταν καλύτερη—μὰ ἀπὸ σᾶς μαθαίνω τὸ ἀντίθετο. Πάντως, στοὺς λόγους ποὺ κιόλας ἔχετε ἀναφέρει, θἄθελα νὰ προσθέσω, πρῶτα, τὸν ἀριθμὸ τῶν καλῶν βιβλίων ποὺ βγήκανε, κι' ὕστερα τὴ βοήθεια τοῦ «Πυρσοῦ», ποὺ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ξανοιχτεῖ σὲ τόσες ἐκδόσεις. Πρόκειται γιὰ ἕναν οἶκο ἄριστα ὀργανωμένο καὶ οἱ συγγραφεῖς ποὺ ἦρθαν ὁ' ἐπαφὴ μαζί του, ἔχουνε κάθε λόγο νὰ εἶναι εὐχαριστημένοι.

Αὐτὰ μᾶς εἶπε ὁ κ. Πρεβελάκης ἢ καλυτερα, περίπου αὐτά. Γιατὶ μονάχα στενογράφος ἐξασκημένος θὰ μποροῦσε ν' ἀποδώσει τὴν ὁμιλία του, διατηρῶντας τὰ ἰδιαίτερα ἐκεῖνα χαρακτηριστικὰ ποὺ τὴν κάνουν ἐνδιαφέρουσα. Ἂν ἡ μουσικὴ τοῦ λόγου, ὅπως λένε, εἶναι κατὰ κανόνα χάρισμα τοῦ ρήτορα, τότε μπορεῖ ὁ ἐκλεκτός μας λογοτέχνης νὰ προσθέσει κι' αὐτὸ στὶς πολλές του ἰδιότητες.

Πάντως, ἡ ἀπόλυτη ἁρμονία τῶν λέξεων, ἡ ἰσορροπία τῆς φράσης κι' ὁ λόγος, ὁ ρευστὸς, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα δίχως κόπο, σὰν καλλιτέχνημα ἀπὸ καιρὸ κατεργασμένο στὸ ἐργαστῆρι τοῦ μυαλοῦ, δὲν εἶναι κάτι στὸ ὁποῖο μᾶς συνήθισε ἡ συνομιλία τῶν ἀνθρώπων ποὺ συναντᾶμε στὴν καθημερινή μας ζωή...

Ο κ. ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ

Ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα βράδυα τῆς περασμένης ἑβδομάδας τὸ χρωτάω στὸ Νάσο Χρηστίδη, τὸν συγγραφέα τῆς «Εὐτυχίας» καὶ τοῦ «Μιὰ γυναῖκα χωρὶς Ἔρωτα».

—Ποιά εἶν' ἡ γνώμη σου γι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπο, ρώτησα ἀργότερα κάποιο φιλικό μου πρόσωπο, ποὺ μᾶς συνόδεψε γιὰ λίγο.

—Πολὺ συμπαθητικός, μ' ἀπάντησε. Κάπου ὅμως ὑστερεῖ... Πῶς νὰ σοῦ πῶ, δὲν μοιάζει γιὰ «διανοούμενος»...

Κι' εἶχε δίκιο. Ὁ Χρηστίδης εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα ἄνθρωπος. Ἕνας ἄνθρωπος μὲ συμπάθειες κι' ἀντιπάθειες, μὲ προτερήματα κι' ἀτέλειες, μὲ πόνους καὶ χαρὲς καί, τὸ κυριώτερο, μὲ μιὰ ψυχὴν ἀπεράντη ποὺ ν' ο ι ώ θ ε ι πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα μπορεῖ ὁ ἴδιος νὰ ἐκφράσει.

Τὰ θέματά του τὰ πέρνει ἀπὸ τὴ ζωή — ἀπὸ τὴ ζωή τ ο υ. Κι' ἡ ζωὴ αὐτὴ κυλάει, ὁλημερίς, σ' ἕνα πληκτικώτατο γραφεῖο, τῆς «Εὐτυχίας», νὰ ποῦμε, μὰ δίχως τὴ Σέμνη. Καιρὸς γιὰ διάβασμα δὲν τοῦ μένει πολύς. Ἡ σοβαρὴ μουσικὴ κ' ἡ ζωγραφική δὲν τὸν τραβοῦνε. Τὰ βιβλία του γράφονται ὅπου τύχει, στὸ σπίτι, στὸ γραφεῖο, στὸ καφενεῖο — τὶς Κυριακὲς περισσότερο, ποῦν' ἐλεύθερος. Τὶς ἄλλες του ὧρες τὶς περνάει σ' ἕνα κέτρο, μιὰ ταβέρνα, μὲ κρασὶ κι' εὐχάριστη παρέα.

—Πόσες φορὲς ἔχω γλεντήσει δῶ - πέρα ὥς τὸ πρωΐ, λέει. Ζῶ τὴ ζωή μου, ὅπως μ' ἀρέσει ἐμένα. Σὰν λογοτέχνης ὅμως πάντα ὑπῆρξα σεμνός. Γνωρίστηκα μὲ πολὺν κόσμο, σὰν ἔβγαζα τὴ «Μοῦσα» κι' ἀπὸ τότε προτίμησα νὰ κλειστῶ στὸν ἑαυτό μου.

Ὕστερα, μιλάει γιὰ τὸ βιβλίο του ποὺ σημείωσε μιὰν ἀξιόλογη πούληση:

—Γράφτηκε μέσα σὲ ἑφτὰ μῆνες, ἀπὸ τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 38, ὥς τὸν Ἀπρίλη τοῦ 39 κι' εἶναι κι' αὐτὸ παρμένο ἀπ' τὴ ζωή. Ἡ «Γυναῖκα χωρὶς Ἔρωτα» ὑπάρχει, ἔζησε κοντά μου γιὰ πολὺν καιρό. Κι' ὅπως τὴν ἔνοιωσα, ἔτσι τὴν ἔδωσα στὸ βιβλίο μου.

—Βλέπω ἐπιμένετε στὸ ρεαλισμό.

—Θεοί μου εἶναι ὁ Χάμσουν, ὁ Ντοστογιέφσκυ κι' ὁ Ζολᾶ. Ἔτσι ἔχω συνηθίσει νὰ μιλάω, πάνω στ' ἀχνάριά τους, καὶ δὲ βρίσκω γιὰ ποιὸ λόγο θἄπρεπε ν' ἀλλάξω τακτική. Οὔτε οἱ καινούργιες κατευθύνσεις μὲ βρίσκουν πολὺ σύμφωνο. Βρίσκω πὼς εἶναι καιρὸς τὸ κοινωνικὸ μυθιστόρημα νὰ ξαναζήσει, ὕστερα ἀπὸ τὴ λιγόχρονη παρακμή του. Ἔχουμε ἀκόμα πολλὰ νὰ ποῦμε μ' αὐτὴ τὴ μορφή. Ἑτοιμάζω τώρα ἕνα ἄλλο μυθιστόρημα μὲ τὸν τίτλο «Ἡ οἰκογένεια τοῦ ὑπόγειου», πάλι κοινωνικό, κι' αὐτό, μὲ θέμα τὸ ξανάνοιωμα μιᾶς καταστρεμμένης οἰκογένειας ποὺ ἀντλεῖ καινούργιες δυνάμεις μέσ' ἀπ' τὸν ἑαυτό της.

—Ποιά στάση κρατᾶτε ἀπέναντι στὴν ἐποχή μας καὶ τὴν ἀγωνία της;

—Ὑπογράφω ἀνεπιφύλαχτα τὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ Χατζίνη στὰ «Γράμματα». Τοποθετεῖ τὰ πράγματα στὴν πραγματική τους θέση.

—Ὑπάρχει, λέτε, καμμιὰ λύση;

—Αὐτή...

Προκλητικὸ ρουμπινένιο, περιμένει στὰ ποτήρια τὸ κρασί. Γύρω οἱ παρέες κιόλας διασκεδάζουνε...

—Καὶ τὴ φετεινὴ κίνηση τοῦ βιβλίου πῶς τὴ βρίσκετε;

—Ἔχω ἑτοιμάσει τὴ γνώμη μου σὲ μερικὲς γραμμές, πρὶν ἔρθω νὰ σᾶς συναντήσω.

»Πιστεύω κι' ἐγὼ μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς ἄλλους, ποὺ μιλήσανε καὶ γράψανε σχετικὰ μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα, πὼς ἡ κατάσταση ποὺ δημιουργήθηκε ἀπ' τὸ Σεπτέμβρη καὶ δῶθε μὲ τὸν καινούργιο Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο, ὁ ἐκνευρισμὸς τοῦ κόσμου, ἡ ἀδιάκοπη ἀγωνία μέσα στὴν ὁποία εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ζοῦμε, ἡ [illegible] ἀτμόσφαιρα ποὺ μας περιβάλλει τόσους μῆνες τώρα καὶ μέσα στὴν ὁποία εἴμαστε ἀναγκασμένοι ν' ἀναπνέουμε, ὅλ' αὐτά, ἴσως ἔσπρωξαν τὸν κόσμο νὰ διαβάσει περισσότερο. Ἄλλωστε, τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρήθηκε καὶ στὶς καθαυτὸ ἐμπόλεμες χῶρες, συγκεκριμένα στὴ Γαλλία καὶ στὴν Ἀγγλία, ὅπου τὸ καλὸ βιβλίο διαβάζεται πολύ. Νομίζω πὼς ἦταν ἐπόμενο νὰ συμβεῖ ἔτσι. Χωρὶς νὰ θέλω νὰ κάνω τὸν προφήτη, θὰ σᾶς ἀναφέρω τοῦτο: Ὅταν στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου Ὀχτώβρη παράδωσα τὴ «Γυναῖκα χωρὶς ἔρωτα» στὸν «Πυρσὸ» γιὰ νὰ τὴν κυκλοφορήσει, βρῆκα τὸ φίλο μου τὸν κ. Γανιάρη σκεπτικὸ κι' ἀπογοητευμένο ἀπ' τὴν κατάσταση. Σὲ μιὰ σχετικὴ κουβέντα ποὺ κάναμε, θυμᾶμαι πὼς τοῦ εἶπα ὅτι, κατὰ τὴ γνώμη μου, αὐτὴ ἡ πολεμικὴ ἀτμόσφαιρα ποὺ μᾶς τριγύριζε ἡ ἀπειλὴ ποὺ κρέμονταν ἀκόμη τότε ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια μας, ἦταν εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν κίνηση τοῦ βιβλίου. Πίστευα ἀπὸ τότε πὼς τὸ καλὸ βιβλίο θὰ εἶχε ἐφέτος καλύτερη ζήτηση ἀπὸ ἄλλοτε. Κι' ἔτσι ἔγινε. Μά, νομίζω, πὼς δὲν εἶναι μονάχα αὐτὸς ὁ λόγος ποὺ βόηθησε στὴ φετεινὴ κίνηση. Εἶναι ἀκόμη ἡ κάπως ταχτικὴ παρακολούθηση τῆς λογοτεχνικῆς μας κίνησης ἀπ' τὸν καθημερινὸ τύπο. Οἱ φιλολογικὲς ἐκδόσεις τῆς Δευτέρας γιὰ τὶς πρωϊνὲς ἐφημερίδες, κ' οἱ Κυριακάτικες, γιὰ τὶς ἀπογευματινές, οἱ στῆλες ποὺ διαθέτουνε οἱ πιὸ ἀξιόλογες ἀπ' αὐτὲς γιὰ τὴν κριτικὴ (σὲ δυὸ - τρεῖς μάλιστα ἀπ' αὐτὲς ὑπάργουν κάτω ἀπ' τὰ σχετικὰ ἄρθρα ὀνόματα ποὺ βαραίνουν πολύ), ὅλ' αὐτά, μᾶς πλησιάζουνε κι' ἐμᾶς καὶ τὰ βιβλία μας πρὸς τὸ μεγάλο κοινό — γιατὶ μονάχα μὲ τὸ πλησίασμά μας στὸ εὐρὺ κοινὸ μπορεῖ κάτι νὰ γίνει. Ἀκόμη, νομίζω, πὼς ἕναν μεγάλο ρόλο στὴν ὑπόθεση αὐτὴ παίζει καὶ ἡ ρεκλάμα, ποὺ ἄρχισε νὰ γίνεται καὶ γιὰ τὸ λογοτεχνικὸ βιβλίο. Ἄλλοτε, οἱ λογοτέχνες βγάζανε τὰ βιβλία τους, τ' ἀκούμπαγαν στὶς προθῆκες καὶ τὸ περισσότερο στὰ ράφια τῶν βιβλιοπωλείων καὶ περίμεναν τοὺς ἀναγνῶστες, ὅπως οἱ γεροντοκόρες τοὺς γαμπρούς... Τὸ κοινὸ θέλει ὀχληση, ἀδιάκοπο θύμισμα, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μάθει καὶ μ' ἄλλο τρόπο ἐκτὸς ἀπ' τὴ βιτρίνα τοῦ βιβλιοπωλείου τὴν ὕπαρξή σου. Ἐπίσης, ἡ ρεκλάμα στὰ εἰδικὰ λογοτεχνικὰ περιοδικά. Ὅλ' αὐτά, νομίζω, παίζουνε σπουδαῖο ρόλο. Αὐτό, ἄλλωστε, γίνεται σ' ὅλο τὸν κόσμο. Γιατὶ ἐμεῖς, τάχα, νὰ παριστάνουμε τοὺς ἀξιοπρεπεῖς καὶ τοὺς ἀκατάδεχτους, γιατὶ νὰ κρατᾶμε πόζα, μιὰ κι' ὁ σκοπός μας εἶναι (τῶν πεζογράφων τουλάχιστον), ν' ἀπευθυνόμαστε στὸ μεγάλο κοινό; Χωρὶς τὴν προσοχὴ τοῦ μεγάλου κοινοῦ δὲ μπορεῖ νὰ γίνει τίποτα — κακὰ εἶναι τὰ ψέματα.

Ζηταω συγγνώμην ἀπὸ τὸ φίλο μου ἂν δὲν μπόρεσα νὰ κρατήσω στὸ μυαλό μου ἀκέραιο τὸ ὑπόλοιπο μέρος τῆς συνομιλίας μας, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ γλεντιοῦ ποῦλαβε χώρα — μιᾶς συνομιλίας ποὺ καθρεφτίζει ἀκριβῶς τὶς γνῶμες ἑνὸς ἀνθρώπου δίχως ἀξιώσεις, σεμνοῦ κι' ἁπλοῦ, σὰν τοὺς ἀνθρώπους τῶν βιβλίων του.

Ο κ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Τὸ φιλολογικὸ πατάρι τοῦ κ. Ζαχαράκη, γεμᾶτο καπνούς. Σαββατόβραδο. Ἡ κ. Παπαδάκη ποὺ ἀγορεύει, ὅπως πάντα, ἡ Μαρία Φαλαγγᾶ μὲ τὸ Μυσσέ της, ὁ Σφακιανάκης μὲ τὴ φιλοσοφία του, ὁ Σαραντάρης, ὁ Γεωαλῆς. Κι' ὁ Βρεττάκος... Κυκλοφορεῖ ἀθόρυβα, σιωπηλός κι' ἀκούει ὅλους τοὺς ἄλλους. Ἄλλωστε, σὲ μιὰν αἴθουσα ποὺ βρίσκονται δυὸ κυρίες, ἔχεις ν' ἀκούσεις πολλά. Ὕστερα εἶναι κι' ὁ ἐκδότης, ποὺ δὲν ἀφίνει κανένα ἀπείραχτο. Ἀποσύρεσαι, λοιπόν, στὸν προθάλαμο, (ὅλα τὰ γραφεῖα ἔχουν προθάλαμο)* κι' ἀφίνεις νὰ σοῦ μιλήσει ἕνας ἄνθρωπος που κατόρθωσε νὰ διατηρήσει τὸ ταλέντο του καὶ τὴν ποιητική του ἰδιοσυγκρασία μέσα ἀπὸ πλῆθος βάσανα κι' ἀναποδιές.

—Ὁ κόσμος ξέρει πὼς ἀσχολήθηκα κυρίως μὲ τὴν ποίηση, μοῦ λέει. Ἐλάχιστοι ξέρουν πὼς ἀγαποῦσα περισσότερο τὴ Φιλοσοφία καὶ πὼς θἆναι εὐτυχία μου ἡ στιγμὴ ποὺ θὰ μπορέσω νὰ δείξω δείγματα τέτοιων ἐρευνῶν. Ἡ σκληρότητα τῆς ζωῆς καὶ ἡ πίστη μου σὲ κάτι ἀνώτερο μὲ πλούτισαν μὲ ἀρκετὸ περιεχόμενο. Περιεχόμενο ποὺ κι' ὅταν ἐκφράζεται μέσα στὴν ποίηση, δὲν ἑρμηνεύεται. Ὕστερα, ὑπάρχουν πολλὰ συναισθήματα ἀνθρώπινα, ποὺ στὶς στιγμὲς ποὺ περνᾶμε πρέπει ν' ἀναλυθοῦν μέσα στὴν τέχνη. Ἡ λογοτεχνία συμβάλλει μὲ τὸν εὐγενέστερο τρόπο στὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ. Λεπταίνει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κάνει νὰ ζητήσει ν' ἀνακαλύψει τὸν ἑαυτό του. Κι' ἀνακάλυψη τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ σύμπαντος.

—Στὴν ποίησή σας ἀκολουθεῖτε καμμιὰ σχολή;

—Ἡ ἐρώτηση αὐτὴ νομίζω ὅτι ἀφορᾶ μόνο τὴ μορφή. Ἀλλὰ ἡ ποίηση δὲν εἶναι πανί γιὰ νὰ κοπεῖ πάνω σ' ἕνα ντόπιο ἢ ξένο μοντέλλο. Ἡ ἀληθινὴ ποίηση εἶναι οὐσία καὶ ἡ μορφὴ εἶναι ἐσωτερική. Μέσα στὴν οὐσία ὑπάρχει ἡ μορφή. Γι' αὐτὸ σεβάστηκα πάντα τὰ ξένα πρότυπα. Δὲν στάθηκα ὅμως μπροστά τους.

—Τί καινούργια ἑτοιμάζετε;

—Θὰ βγάλω ἀκόμα ἕνα μυθιστόρημα καὶ μιὰ νουβέλλα. Μ' αὐτὰ θὰ κλείσω τὸν κύκλο ποὺ ἄνοιξα μὲ τὸ «Γυμνὸ παιδί», πρὶν ἀπ' αὐτὰ ὅμως θὰ δώσω μιὰ ποιητική συλλογή.

—Ποιὲς εἶναι οἱ ἐντυπώσεις σας ἀπὸ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ πρόσφατου βιβλίου σας; Ἡ κυκλοφορία του σᾶς ἱκανοποίησε;

—Νομίζω πὼς ἡ μεγαλείτερη χαρὰ ποὺ δίνει ἕνα βιβλίο, εἶναι κεῖνη ποὺ δοκιμάζει κανεὶς τὴν ὥρα τῆς δημιουργίας του. Ὅσο γιὰ τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ποὺ δέχτηκε τὸ «Γυμνὸ παιδί» μὲ ἀπίστευτη εὐμένεια, τὸ σέβομαι, ὅπως πάντα, γιατὶ εἶναι ἀναγκασμένο νὰ δέχεται πολλὲς φορὲς ἀπογοητεύσεις ποὺ τοῦ κλονίζουνε τὴν πίστη. Ἂν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι ἕνα ἀληθινὸ ἔργο βγαίνει ὕστερα ἀπὸ μιὰ δραματική ψυχική μας πάλη, ὅτι εἶναι μιὰ ἐσωτερική βίωση, ἕνας ὅμορφος κόσμος ποὺ ρέει ἀπὸ μέσα μας, γίνεται φανερὸ πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι μιὰ ἱκανοποίηση καὶ δέχεται κανεὶς καὶ τὴν πιὸ τυπικὴ φιλοφροσύνη σὰν ἕνα σημάδι ἀναγνώρισης τοῦ δραματικοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου. Ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις αὐτὲς γιὰ τὴν ἀντίληψή μας, μεταβάλλονται σὲ στοργή.

—Πῶς ἀντιμετωπίζετε τὴν κριτική;

—Λὲν μὲ πειράζει ἡ εἰλικρίνεια. Δυστυχῶς, ὅμως, ἡ Ἑλληνική Λογοτεχνία ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁμάδες. Ὑπάρχουν εὐσυνείδητοι κριτικοὶ μὲ πολλὴ καλλιέργεια, ὑπάρχουν ὅμως κι' ἄλλοι ποὺ προσέχουν περισσότερο τὸ ς κοσμικοὺς συγγραφεῖς, τοὺς συγγραφεῖς ποὺ δὲν κάνουν τὸν ἀνεμο κοντάρι γιὰ ν' ἀντιμετωπίσουν τὴ ζωὴ ἀπ' τὸ πρωΐ μέχρι τὴ νύχτα. Ἡ κριτικὴ δέχτηκε εὐμενέστατα τὸ «Γυμνὸ Παιδί». Ὅμως ἐγὼ ἔνοιωσα μιὰ βαθύτατη ἱκανοποίηση ὅταν διάφοροι φίλοι μου, ἀντὶ κριτικῆς, μοῦ ἔφεραν τὰ δάκρυα τῆς μάννας τους.

Ὕστερα μιλάει γιὰ τὴν οἰκογένειά του, γιὰ τὰ δυὸ του παιδιά, γιὰ τὴ ζωή του, γενικά, γιὰ βιβλία. Μιλάει σιγά, μὲ μιὰ πίκρα στὴ φωνή, μὲ τόνο ἀνθρώπου ποὺ κάποτε πόνεσε σωματικά, καὶ βασανίζεται ἀκόμα. «Δυσαρεστημένος», θἄλεγε κανείς. «Δικαιολογημένα...», θ' ἀπαντοῦσε ὁ ἄλλος...

Β. Λ. ΚΑΖΑΝΤΖΗΣ

(1) Ἀπόσπασμα ἀπὸ προλογικὸ σημείωμα τοῦ κ. Πρεβελάκη, γραμμένο τὸν Μάϊο τοῦ 1935, ὅταν πρωτοδημοσίευσε μερικὰ ἀπὸ τὰ ποιήματα τῆς φετεινῆς συλλογῆς του στὰ «Ἑλληνικὰ Φύλλα», μὲ τὸ ψευδώνυμο Π. Βερνάρδος.